

ΑΡΧΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
1820 - 1822

ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου Ἀθ. Ψαλίδας
ἀποκειμένου εἰς ἱστορ. ἀρχεῖα Γιάννη Βλαχογιάννη

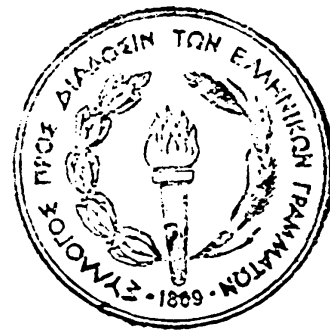
Εἰσαγωγή - σημειώσεις: Ἀγγέλου Ν. Παπακώστα

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ Ν. ΚΟΥΒΑΡΑ
ΑΘΗΝΑΙ 1962

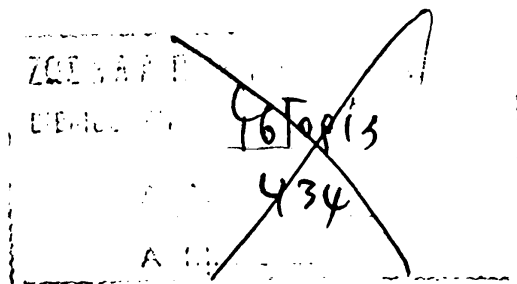
ΑΡΧΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

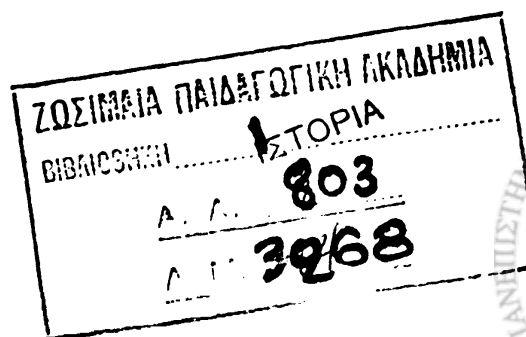
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 1820 - 1822

ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου Ἀθ. Ψαλίδα
ἀποκειμένου εἰς ἱστορ. ἀρχεῖα Γιάννη Βλαχογιάννη

Εἰσαγωγή - σημειώσεις: Ἀγγέλου Ν. Παπακώστα

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ Ν. ΚΟΥΒΑΡΑ
ΑΘΗΝΑΙ 1962

ΚΑΤΟΧΗ: ΟΜΗΡΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΤΑ

Α. Π. Τ. Σ. Ι.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1820-1825

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ (1820—22)

Ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου Ἀθ. Ψαλῖδα (ἀποκειμένου εἰς ἱστορ. ἀρχεῖα Γιά ν ν η Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η).

Ὅταν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐλάμβανε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξεγερθῇ κατὰ τοῦ σουλτάνου, δὲν ἐφαντάζετο βεβαίως ὅτι ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος θὰ διεξήγετο εἰς Ἡπειρον. Διὰ τοῦτο, ὅταν κατ' Αὐγούστον τοῦ 1820 ἔφθασαν πρὸ τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατέκλυσαν τὴν περιοχὴν αἱ ὑπὸ τὸν Πασόμπεην μεγάλαι σουλτανικαὶ δυνάμεις, εἰς ἃς εἶχον προσχωρήσει λόγῳ προδοσίας τῶν ἀρχηγῶν των καὶ ἰδικαί του, ἐξεμάνη καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰς φλόγας τὴν δικαίως ἐπαινουμένην διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸν πολιτισμόν της πρωτεύουσάν του. Ἦρχισεν ὡς ἐκ τούτου ἡ πολιορκία μὲ καταστροφάς, δηώσεις καὶ ἐρήμωσιν, ἡ ὁποία δὲν περιωρίσθη εἰς Ἰωάννινα, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἡπειρον.

Ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ ὅμως εἶχε καὶ τὴν καλὴν της πλευράν. Ἐφερεν εἰς τὴν Ἡπειρον τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1803 ἔζων εἰς Ἐπτάνησον, νοσταλγοῦντες διαρκῶς τὴν πατρίδα των. Σκοπὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ἡ ἐπανάκτησις τοῦ Σουλίου καὶ χάριν αὐτοῦ ἐπανέλαβον προθύμως τοὺς ἀγῶνας των κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ἡ δοθεῖσα ὅμως εἰς αὐτοὺς ὑπόσχεσις ὅτι θὰ ἐπετρέπετο νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των, τὴν ὁποίαν μὲ τόσον αἶμα εἶχον ποτίσει καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πρόγονοί των, ἀπερρίφθη σκαιῶς ἀπὸ τὸν Πασόμπεην· τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Σουλιώτας νὰ ἔλθουν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλῆν, ὁ ὅποῖος ἐδέχθη προθύμως ὅλα τὰ προβληθέντα ὑπὸ τοῦ Νότη Μπότσαρη καὶ κατόπιν τῆς γενομένης, ἐνεργείαις τῶν συμβούλων του καὶ φιλικῶν Νούτσου καὶ Γραμματικοῦ, συμμαχίας των μὲ τὸν ἀποστάτην, νὰ στρέψουν τὰ ἡρωϊκώτατα ὅπλα των κατὰ τῶν σουλτανικῶν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1820, δώσαντες οὕτω πρῶτοι αὐτοὶ τὸ

σύνθημα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Οἱ ἐπικοὶ ἀγῶνες τῶν ἐξυπηρετοῦν βεβαίως καὶ τὸν Ἀλῆν. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι ἐγένοντο χάριν αὐτοῦ. Ἄλλος ἦτο ὁ φανερός καὶ ἄλλος ὁ κρύφιος σκοπὸς ἐκάστου τῶν συμμάχων. Τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν σκοπῶν ἐπρόβαλον ὡς πρόσχημα οἱ συναγωνιζόμενοι μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων Ἀληπασαλῆδες Ἀλβανοὶ διὰ ν' ἀποχωρήσουν τῆς συμμαχίας· τὸ γεγονὸς τοῦτο κατέστησε δυσχερεστέραν τὴν θέσιν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος ἐσυνέχισε τὴν ἀπέλπιδα ἀντίστασιν, μέχρις οὗ ὁ ἱκανώτατος Χουρσίτ ἐπέτυχε τὴν ἐξόντωσίν του (24/1/1822).

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἀγώνων τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίζοντο περὶ τὴν Ἀρταν, ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀλῆ, καθηλώσασα εἰς Ἡπειρον τεράστιον ὄγκον ἐχθρικῶν δυνάμεων καθ' ὅλον τὸ 1821, κατέστησεν εὐχερεστέραν τὴν ἐκδήλωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς ἐξεγέρσεως εἰς ἄλλας περιοχὰς (Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον). Ἄν τότε ὁ Ἀλῆς δὲν παρεσύρετο κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἀπὸ τὴν ἄμετρον φιλοδοξίαν του, τὴν ὁποίαν ὑπεδαύλιζον σκοπίμως οἱ Ἕλληνες σύμβουλοί του, ἀλλὰ ἔμενε πιστὸς εἰς τὸν κύριόν του, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ποῖα θὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ θὰ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ μετὰ τοῦ Χουρσίτ, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη ἱκανώτατος στρατηγός, καὶ τὸν ἐξ ἴσου τρομερὸν παρὰ τὴν ἡλικίαν του ἀντίπαλόν του. Εὐνόητος καθίσταται ἐκ τούτου ἡ εὐρυτέρα σημασία τοῦ δημιουργηθέντος διὰ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ ἀντιπερισπασμοῦ, κατὰ συνέπειαν καὶ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν εἰς διαφώτισιν τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου δι' ἀγνώστων καὶ ἀπηκριβωμένων εἰδήσεων.

Τοιαύτας εἰδήσεις ἔρχεται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν φίλον τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπέρου καὶ τοῦ ἔθνους μας ἡ ἀνέκδοτος ἱστορία τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν ὁποίαν φέρομεν ἤδη εἰς φῶς.

Ἐπαυξάνεται δὲ ἡ σημασία τῆς προκειμένης ἱστορ. πηγῆς διὰ πολλοὺς λόγους.

Ὁ γράφων συντάσσει τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας ὄχι εἰς χρόνον ἀπέχοντα αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, καθ' ὃν χρόνον συνέβαινον ὅσα ἀφηγεῖται· εἶναι δηλ. πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔζησε τὸ δημιουργηθὲν διὰ τῆς πολιορκίας δράμα τοῦ Ἡπειρ.

λαοῦ, καὶ μάλιστα πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐγνώριζεν ἄριστα καὶ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι μετεῖχον εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἧ κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Ἦτο δὲ εἰς θέσιν λόγῳ τῆς μεγάλης μορφώσεώς του καὶ τῶν σχέσεών του μὲ σημαίνοντα πρόσωπα νὰ δώσῃ σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις τῶν γενομένων ἰδίᾳ εἰς Ἰωάννινα καὶ περιοχὴν, τὰ ὁποῖα ἐν πολλοῖς εἶναι ἄγνωστα ἢ ἐλλιπῶς γνωστὰ ἐξ ἄλλων μεταγενεστέρων πηγῶν. Καὶ μνημονεύει μὲν καὶ γεγονότα, βασιζόμενα εἰς ἀκούσματα καὶ φήμας, δηλώνει ὁμῶς τοῦτο γράφων «μᾶς εἶναι ἄδηλον, ὡς ἔλεξαν».

Δὲν διακρίνεται δὲ ὁ γράφων διὰ τὴν ἀκριβολόγον μόνον διάθεσιν του καὶ τὴν γνῶσιν τῶν κυριωτέρων προσώπων τοῦ δράματος. Ἐχει καὶ σαφήνειαν καὶ πυκνότητα ἐκφράσεως καὶ ἄλλα χαρίσματα λόγου, τὰ ὁποῖα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἀνευ ἐκζητήσεων χρῆσιν τῆς λαλουμένης ἐν Ἠπείρῳ καθιστοῦν τὴν ἀφήγησίν του ἐνδιαφέρουσιν. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι καὶ ἡ σπανίζουσα τάσις του νὰ παρουσιάζῃ τὰ πράγματα ὅχι ὅπως θὰ ἤθελε νὰ ᾔσαν, ἀλλ' ὅπως ᾔσαν. Διὰ νὰ κατανοηθῇ ὁμῶς πληρέστερον ἡ σημασία τοῦ ἀγνώστου τούτου κειμένου, ἀνάγκη νὰ καθορίσωμεν τὸν χρόνον γραφῆς καὶ μάλιστα τὸν πιθανώτερον συγγραφέα, ἐξηγοῦντες κατὰ τὸ δυνατόν ὠρισμένας κρίσεις καὶ διαφόρους χαρακτηρισμούς του, οἱ ὅποιοι κρινόμενοι ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν ἐποχὴν καὶ τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν, ὅταν ἐγράφετο τὸ χειρόγραφον, θὰ ξενίζουσιν τὸν ἀναγνώστην.

Χρόνος γραφῆς. Εἰς τὸ χειρόγραφον κείμενον τῆς ἱστορίας τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ δὲν καθορίζεται ὁ χρόνος καθ' ὃν τοῦτο ἐγράφη· ἐκ διαφόρων ὁμῶς ἐκφράσεων, ἀναφερομένων ἐν τῷ κειμένῳ (π.χ. «ἕως τοὺς 1820 περίσου ἔκαμε τὰ ἀκόλουθα ἀποκτήματα» — «ἀγόρασε (δηλ. τὴν Πάργαν) περίσου» κλπ. συμπεραίνομεν ὅτι τὸ κείμενον ἤρχισε νὰ γράφεται κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐπερατώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου, μὲ τὸν θάνατον δηλ. τοῦ Ἀλῆ, εἰς ὃν σταματᾷ ἡ ἀφήγησις.

Ὅτι δὲ ὁ συγγραφεὺς γράφει, ὡς εἴπομεν, συγχρόνως πρὸς τὰ γεγονότα, φαίνεται καὶ ἐκ διαφόρων ἐκφράσεων τοῦ κειμένου, εἰς τὰς ὁποίας καθορίζεται ἐκτὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ μηνὸς (στὶς 12 τοῦ παρόντος (Δ/βρίου 1821), καὶ ἡ ἡμέρα τῆς

ἐβδομάδος (ὁ πόλεμος ἔπαυσε στίς 9 τοῦ μηνὸς (Ἰαν/ρίου 1822), τῇ Δευτέρᾳ, καὶ διάστημα τῆς ἡμέρας (στίς 30 Ἀπρ. 1821) πρὶν νὰ φέξῃ, τὸ πρωτὴ ἡμέρα Σάββατο, ἡμέρα Τετράδῃ τὸ βράδυ, τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ, ὥρα 3 τῆς νυχτὸς—στίς 4 ἡ ὥρα τὸ Σάββατον—μετὰ 8 ἡμέρες τὰ μεσάνυχτα—τὴν Τρίτῃ τὸ πρωτὴ, στίς 10 τοῦ παρόντος κ.ο.κ., ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐκφράσεις (ἕως τώρα—ἀπὸ τῆς σήμερον—ταῦτα ὅμως ἀκόμη δὲν ἐστάλθησαν—καὶ θὰ σταλθῇ στὸ βασιλεῖα ὁ χαζνές, ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ τ' ἀναφερόμενα εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ ἐγράφοντο καθ' ὃν χρόνον ἐγένοντο.

Ὁ πιθανώτερος συγγραφεύς. Ἐκ τῆς παραβολῆς χειρογράφων κειμένων, γραφέντων διὰ χειρὸς Ψαλίδας, πρὸς τὸ χειρόγραφον τῆς προκειμένης ἱστορίας, συνάγεται ὅτι καὶ αὕτη ἔχει γραφῇ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς. Ὁ Ψαλίδας ὅμως, ὡς εἶναι γνωστόν, ἠρέσκετο ὅχι μόνον νὰ γράφῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιγράφῃ. Παράδειγμα πρόχειρον τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸν α' τόμον τοῦ Νέου Κουβαρᾶ ἱστορικὰ κείμενα, τὰ ὅποια ὁ Ψαλίδας εἶχεν ἀντιγράψῃ ἀπὸ τὸ κατάστιχον τοῦ Καλαρρυτιώτῃ προύχοντος Τουρτούρη. Ὅτι δὲ ὁ Ψαλίδας εἶχε τὴν καλὴν συνήθειαν νὰ διασώζῃ ἐν ἀντιγράφοις ὅ,τι ἐθεώρει χρήσιμον καὶ εὐχάριστον, μαρτυρεῖ καὶ ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 9-5-1829, σταλεῖσα ἐξ Ἀγ. Μαύρας (Λευκάδος) πρὸς τὸν Φιλητᾶν, δι' ἧς ζητεῖ νὰ τοῦ σταλῇ ἀντίγραφον ἐπιγραφῆς πίνακος τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἣν εἶχε λησμονήσει νὰ γράψῃ κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν του.

Ἀπὸ τὴν καταχώρησιν τῆς προκειμένης ἱστορίας εἰς δ χειρόγραφον καταχωρῶνται καὶ τὰ ἐκ τοῦ καταστίχου τοῦ Τουρτούρη ἀντιγραφέντα ὑπὸ τοῦ Ψαλίδας ἱστορ. κείμενα θὰ ᾔτο δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι καὶ τὸ κείμενον τοῦτο ἐγράφῃ ἀπὸ τὸν Τουρτούρη καὶ ἀντεγράφῃ ἢ μετεπλάσθῃ ἀπὸ τὸν Ψαλίδαν. Ἐν τῷ χειρογράφῳ ὅμως ἐπικρίνονται δριμύτατα οἱ κάτοικοι τοῦ Συράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν, ὡς προκαλέσαντες διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν καταστροφὴν τῶν ἐν λόγῳ πλουσίων κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρπαγὴν τοῦ μεταφερθέντος ἐκεῖ ὡς εἰς ἀσφαλὲς μέρος πλούτου πολλῶν Ἰωαννιτῶν, μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἰωαννίνων, οἱ δὲ χαρακτηρισμοὶ τῶν ὡς βαρβάρων καὶ ἀνοήτων δὲν

ἐπιτρέπουν ν' ἀποδοθῇ τὸ ἔργον εἰς τὸν Τουρτούρην, ὅστις εἶχε πρωτοστατήσῃ ὡς γνωστὸν μετὰ τοῦ Κωλέττη εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐν λόγῳ κοινοτήτων, καὶ δὲν εἶχε βέβαια καιρὸν νὰ συγκεντρώνῃ εἰδήσεις διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς βορειοτέρας μάλιστα περιοχάς.

Ἐκ τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου τῆς ἱστορίας συνάγεται ὅτι ὁ γράψας ἦτο φίλος καὶ γνώστης τῆς ἀπλῆς καὶ φυσικῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Ἀγάπην καὶ γνώσιν τῆς λαλουμένης εἰς Ἑπειρον εἶχον τότε κατ' ἐξοχὴν δύο, ὁ Βηλαρᾶς καὶ ὁ Ψαλίδας. Νὰ ἦτο τάχα ἡ ἱστορία ἔργον τοῦ πρώτου ; Ὁρισμέναι ἐκφράσεις (παράνω, ἀγκαλὰ κλπ.) ἐνιαχοῦ δὲ καὶ προτίμησις τοῦ ἡ ἀπὸ τὸ ἐνθυμίζουσι τὸν ἐξοχόν Ἑπειρώτην ποιητήν. Ὁ γράψας ὁμῶς τὴν προκειμένην ἱστορίαν δὲν εἶχεν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὴν λογίαν παράδοσιν, ὅσον ὁ Βηλαρᾶς. Γράφει καὶ αὐτὸς εἰς δημοτικὴν, χρησιμοποιεῖ ὁμῶς καὶ λέξεις λογίας (ἀποτρόπαια, ἐν ταυτῷ, αὐθεντικά (σεράγια), τετραχηλισμένα, ἄδηλα κλπ.), αἱ ὅποια δὲν θὰ ἤρχοντο εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Βηλαρᾶ. Ἐπικρίνεται ἐπίσης ἐν τῷ κειμένῳ ὁ Βελῆς ὡς λάγνος, ἄσωτος καὶ ἀνάξιος τοῦ πατρός του (ὅπως καὶ ἀπεδείχθη διὰ τῆς παραδόσεως τῆς Πρεβέζης), ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Βηλαρᾶς ἦτο ἐκ τῶν ἐμπίστων καὶ φίλων τοῦ Βελῆ, τὸν ὁποῖον εἶχε συνοδεύσει εἰς Πελοπόννησον καὶ Θεσσαλίαν ὡς ἱατρός. Εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς πατριωτικὰς διαθέσεις τοῦ Ψαλίδα, φαίνεται ὅτι ἔρχεται καὶ ἡ ἐπίκρισις τῆς ἐπαναστάσεως Συράκου, ἣτις ὑπεκινήθη ὑπὸ τοῦ ὁμοτέχνου φίλου του Κωλέτη. Αὕτη ὁμῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι χαρακτηρισμοὶ τοῦ κειμένου, ἐκ τῆς καταρρεύσεως τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ἀλῆ, καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἄνευ σοβαρῶν ἐνισχύσεων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐοδωθῇ ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἑπείρῳ, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ φίλος του ἐκινήθησαν.

Τὴν ἀποδοχὴν τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ κείμενον εἶναι Βηλαρικόν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκλινεν ἀρχικῶς καὶ ὁ Βλαχογιάννης, χωρὶς νὰ πεισθῇ περὶ τούτου, διότι εἰς ἄλλας σημειώσεις χαρακτηρίζει τὸ κείμενον ὡς Ψαλιδικόν, δυσχεραίνει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Βηλαρᾶς, ἐξ ὧν μᾶς εἶναι γνωστά, δὲν εἶχεν ἀφήσει καὶ ἱστορικὰ κείμενα· μένει λοιπὸν νὰ ἐξετασθῇ, ἐὰν τὸ κείμενον ἐγράφη ἀπὸ τὸν ὁμόγνωμον καὶ ὁμότυχον φίλον του Ψαλίδαν, τὸν ὁποῖον

ἀπησχόλησε κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ἡπείρου, (συμπεριλαμβανομένης, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ).

Ἀντιπαραβάλλοντες τὸ χειρόγραφον μὲ ἄλλα γνωστὰ κείμενα τοῦ Ψαλίδου, διαπιστοῦμεν ὅτι ὠρισμένοι ἐκφράσεις, ἀναφερόμεναι εἰς Ψαλιδικά κείμενα, χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ. Οὕτω εἰς τὸ ὑπόμνημα τῆς 12-2-1823, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ Ψαλίδας ἐκ Κερκύρας πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ἐξιστορῶν τὴν πολεμικὴν κατάστασιν τοῦ ἐχθροῦ, γράφει «...ὅλες αἱ ἄνω ἐπαρχίαι καὶ τοπαρχίαι (βιλαέτια) τῆς Ἀρβανιτιᾶς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπου τὴν ἐξουσίασεν ὅλην, ἐπειδὴ τὴν ὑπόταξε καὶ π ο λ ε μ ι κ ῶ ς καὶ β α σ ι λ ι κ ῶ ς καὶ εἶχε καὶ ψωμὶ καὶ τῆς ἔδιδεν, ὅταν ἐστρατολογοῦσε⁽¹⁾, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς χειρογράφου ἱστορίας τοῦ Ἀλῆ γράφεται «...ἀλλὰ προτοῦ νὰ πάρῃ αὐτὰ τὰ πασαλίκια β α σ ι λ ι κ ῶ ς καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάσῃ π ο λ ε μ ι κ ῶ ς, εἶχε πρωτοπολεμήσει τὸ Κακοσοῦλι.

Ἡ γραφικὴ ἐκφρασις «στὶς ποδιές τῶν βουνῶν», ἀπαντῶσα εἰς Ψαλιδικά κείμενα χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς πολιορκίας. Εἶναι γνωστὸν ἐπίσης ὅτι ὁ φιλοπαίγμων Ψαλίδας εἶχε τὴν τάσιν νὰ δημιουργῇ ὠρισμένα σύνθετα. πβ ἐπίθετον «Παλασοδρυμαδιωτοβουνοχειμαριώτικα», τὸ ὁποῖον παρεμβάλλει εἰς ἐπιστολὴν τοῦ (18-1-1824) πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, διασωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βλαχογιάννη⁽²⁾. Ἡ τάσις αὕτη ἐκδηλουμένη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ (π.β. ἐπιθ. Καλαρρυτοσυρακιώτικα κλπ.) προσθέτει μίαν ἀκόμη ἔνδειξιν ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει συντάκτην τὸ ἴδιον πρόσωπον, δηλ. τὸν Ψαλίδαν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αἱ κοιναὶ ἐκφράσεις καὶ τάσεις αἱ συνηγοροῦσαι ὑπὲρ τοῦ Ψαλίδου· ὑπάρχουν καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Αἱ παρεχόμεναι διὰ τῆς ἱστορίας περὶ τῶν στενῶν συνεργατῶν τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν ἀντιπάλων του εἰδικαὶ πληροφορίαι προϋποθέτουν

1) Βλ. Βρανούση : Ἀθ. Ψαλίδας, «Ἡπειρ. Ἑστία» Αὔγ. Σεπτ. 1952 σελ. 443.

2) Ψαλίδας. Μαυροκορδάτος, ἐφ. Πρωτὰ 22 Νοεμβρίου 1931.

προσωπικὴν γνωριμίαν τούτων· τοιαύτην δὲ εἶχε καὶ ὁ Ψαλίδας. Εἰς ὑπόμνημά του σταλὲν πρὸς τὸν Μαυροκορδαῖτον ἐκ Κερκύρας τὴν 12-2-1823 ὁ Ψαλίδας γράφει : «...ὄλους αὐτοὺς, ὅπου εἰς τὴν δυτ. Ἑλλάδα ἐναυάγησαν, τοὺς γνωρίζω προσωπικῶς ἀκριβέστατα...». Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ ἄλλος σοβαρὸς λόγος συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ Ψαλίδα ὡς πιθανωτέρου συγγραφέως τῆς προκειμένης ἱστορίας. Ὁ Ψαλίδας ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γνωστὰ ἔργα του εἶχε γράψει καὶ ἱστορίαν (τῆς Ἡπείρου). Ὁ μαθητὴς του Ν. Μανιάκης γράφων ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν παλαιὸν του διδάσκαλον ἀναφέρει εἰς ἐπιστολὴν του τῆς 13-12-1823 καὶ τὰ ἐξῆς σχετικά : «...Τί μελετᾷς νὰ κάμῃς μὲ τὴν ἱστορίαν σου; ἤρχισες νὰ τὴν τυπώῃς; Ἐὰν ἤξευρα τί θέλει εἶναι τὸ μέγεθός της, καὶ ὡς πόσον ἡ τιμὴ της, ἤθελε πασχίσω νὰ συνάξω ὑπογραφὰς διὰ τὴν δημοσίευσίν της...»⁽¹⁾. Τὴν σημαντικὴν ἀλλ' ἀσαφῆ ταύτην εἰδησιν συμπληρῶναι ὁ Ν. Τσιγαρᾶς διὰ τῶν ἐξῆς : «Κυρίως ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῶν μυθικῶν (ἀπὸ τοῦ Φαέθοντος) μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἥτοι μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρῶτος ἐπεχείρησε καὶ συνέγραψεν ὁ αἰμνηστος διδάσκαλος Ψαλίδας, (ὡς ἤκουσα παρ' ἀνδρὸς ἀξιοπίστου), ἀλλὰ μὴ προφθάσας νὰ ἐκδώσῃ ταύτην κατέλιπε χειρόγραφον, ὡς καὶ τόσα ἄλλα εἰς τὴν οἰκογενειάν του.»⁽²⁾.

Τὴν ὑπαρξίν τῆς προκειμένης ἱστορίας βεβαιοῖ καὶ ὁ Ζῶτος Μολοσσός, εἰς ὃν εἶχε πωληθῇ αὕτη ἀπὸ τὸν ἀτυχήσαντα υἱὸν τοῦ Ψαλίδα. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Ψαλίδας ἔγραψε ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου καὶ μάλιστα μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εὐλόγον εἶναι νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ἡ προκειμένη ἱστορία τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς πολιορκίας του ἀπετέλει ἴσως τὸ τελευταῖον τμῆμα τῆς προκειμένης Ἡπειρωτ. ἱστορίας, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ διασώσας τὸ χειρόγραφόν της Γιάννης Βλαχογιάννης ἡγόρασε τοῦτο ἀπὸ τὸν Ζῶτον Μολοσσόν.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ ὁμοίως διατυπώνονται ἀπὸ τὸν γράψαντα ὠρισμένοι χαρακτηρισμοὶ προσώπων

1) βλ. Λ. Βρανούση Ἀθ. Ψαλίδας Ἡπειρ. Ἑστία Αὐγ. Σ/βριος 1952 σ. 458).

2) βλ. Ν. Τσιγαρᾶ Ἡπειρωτικὰ Ἀθ. 1885 σελ. 9).

καὶ κρίσεις, γεννῶσαι ἀμφιβολίας περὶ τοῦ συγγραφέως. Οὕτω ἐπικρίνονται ὁ Ἀλῆς ὡς τύραννος καὶ μέγας λύκος, ὁ υἱὸς του Βελῆς ὡς ἄσωτος καὶ λάγνος, οἱ Ἀλβανοὶ ὡς ἀχρεῖοι, φιλόζωοι, ἀπρόθυμοι εἰς ἐφορμήσεις καὶ πρόθυμοι εἰς λεηλασίας· ἐκ δὲ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀλῆ ὁ Πασόμπεης, ὡς αἷτιος τῆς ἀποστασίας τῶν Σουλιωτῶν, (ὅπερ δὲν εἶναι ἀνακριβές). Οἱ Ρούμελη βαλεσῆς καὶ ὁ Ἰσούφ πασᾶς διὰ τὴν ἀδράνειαν κατὰ τοῦ Ἀλῆ, παρ' οὗ εἶχον δωροδοκηθῇ. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ κλέφται καὶ καπετανεῖοι, ὡς ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπότητος, λύκοι καὶ ἀρκουῶδες τοῦ φτωχοῦ ραγιαῖ, οἱ καπ. Γῶγος καὶ Κουτελίδας, ὡς ἐξεγερθέντες διὰ νὰ σώσουν οἱ λύκοι τὸν μέγαν λύκον Ἀλῆν. Ἐπικρίνεται ὁμοῦ καὶ ὁ Τζολάκογλου Δημ. διὰ τὴν προδοσίαν του.

Ἀντιθέτως ἐπαινοῦνται ἐκ τῶν Τούρκων ὁ Σουλεϊμάν πασᾶς Μποζνάκος διὰ τὴν φρόνησιν, ὁ Μπαμπᾶς πασᾶς ὡς πολεμικός, ὁ Χασάν πασᾶς ὡς δραστήριος καὶ μάλιστα ὁ Χουρσίτ τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς ἄοκνον, δραστήριον, κρυψίνουν, πολύβουλον, ἐμπειρότατον, ἀδωροδόκητον καὶ πιστὸν εἰς τὴν Βασιλείαν, προσέτι δὲ ὡς φρονιμώτατον, εὐσπλαχνικώτατον καὶ δίκαιον. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὁ Μάνθος ὁ γραμματικός, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς μέγαν καὶ βαθὺν ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ οἱ δράσαντες ἥρωϊκῶς εἰς τὸ Ζαγόρι κατὰ τῶν ἀποστατῶν (Πασχάλης, Γαντάβαρος, Α. Τζανόγλου, Ἀνανίογλου, ἐμμέσως δὲ καὶ οἱ Σουλιῶται, τοὺς ὁποῖους ὀνομάζει μὲν κακοτρόπους, προσθέτει ὁμοῦς ὅτι τὰ χωρία των «ἐβγαζαν ὡς χίλια ντουφέκια ἥρωϊκώτατα».

Ἐπαινεῖται ἐπίσης ὁ πολλοὺς διὰ τῆς ἐπιρροῆς του παρὰ τῷ Ἀλῆ σώσας Θανάσης Βάγιας, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς δραστικώτατον καὶ ἀγρυπνότατον, καθὼς καὶ ὁ ἀδελφός του ἱατρὸς Λουκᾶς Βάγιας διὰ τὰς μακρὰς σπουδὰς του εἰς Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Οἱ ἔπαινοι τῶν ἀδελφῶν Βάγια ἐνισχύουν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ ἔργον εἶναι Ψαλιδικόν, διότι ὁ Λουκᾶς Βάγιας ἦτο ὡς γνωστὸν γαμβρὸς τοῦ Ψαλίδα, λόγῳ δὲ τῶν σχέσεων του μὲ ἐπίσημα πρόσωπα ἦτο εἰς θέσιν νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὸν πενθερόν του, ὅστις παρέμεινε μετὰ τοῦ Βηλαρᾶ εἰς Τσεπέλοβον, εἰδῆσεις ἀκριβεῖς περὶ ὧν τῶν γενομένων.

Ὅσοι δὲ ξενίζονται ἀπὸ τὴν ρεαλιστικὴν ἐκθεσιν τῶν γεγο-

νότων, ἃς μὴ λησμονοῦν ὅτι ὁ πατριωτισμὸς δὲν ἐκδηλώνεται παντοῦ καὶ πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Κατ' ἄλλον τρόπον ἐκδηλώνεται εἰς τὸ Σοῦλι καὶ κατ' ἄλλον εἰς τὴν Χίον καὶ τὸ Φανάρι. Καὶ ὅτι αἱ δημιουργηθεῖσαι ἐκ τῆς καταρρεύσεως τοῦ Ἀλῆ συνθῆκαι εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ Ζαγόρι, ὅπου ἐγράφη καὶ συνεπληρώθη ἡ προκειμένη ἱστορία, δὲν ἐπέτρεπον νὰ διατυπωθῇ ἢ ὡς διετυπώθη. Ἄν δὲν ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν, ἀποκλείουσιν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη ἐγράφη καὶ συνετάγη ἀπὸ τὸν γράψαντα δηλ. τὸν Ψαλίδαν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐγράφη, ὡς ἐτονίσσαμεν, καὶ ἡ προγενεστέρα σύνοψις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας ἱστορίας τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Φαέθοντος μέχρι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Τὸ χειρόγραφον. Τὸ χειρόγραφον ἐν ᾧ ἔχει γραφῇ καὶ ἡ ἱστορία τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπόκειται εἰς τὰ ἐν τοῖς Γ. Α. Κ. ἱστορικὰ ἀρχεῖα Γιάννη Βλαχογιάννη, παρὰ τοῦ ὁποίου διεσώθη καὶ τοῦτο, ἀπαρτίζεται δὲ ἀπὸ 8 ἐρραμμένα καὶ ἀριθμούμενα τετράδια τῶν 8 φύλλων διαστάσεων $0,12 \times 0,16 \frac{1}{2}$ περίπου. Ἀριθμησις φύλλων ἢ σελίδων δὲν γίνεται εἰς τὸ χειρόγραφον, ἡ συνέχεια ὁμῶς δηλοῦται διὰ τῆς ἀναγραφῆς εἰς τὸ τέλος ἐκάστης σελίδος τῆς ἀρχικῆς λέξεως ἢ συλλαβῆς τῆς ἐπομένης κατὰ τὴν καὶ εἰς τὰ ἐντυπα τηρουμένην συνήθειαν τῆς ἐποχῆς. Τὰ ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ κείμενα ἔχουν γραφῇ διὰ χειρὸς Ψαλίδα, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἀντιβολῆς αὐτῶν πρὸς ἄλλα χειρόγραφα κείμενα τοῦ Ψαλίδα. Περιλαμβάνονται δὲ εἰς τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον τὰ ἀκόλουθα κείμενα κατὰ σειρὰν καταχωρήσεως (α) «Ἱστορία τῶν ἀπὸ Βεντίστας Βλαχοτούρκων» σελ. χ. 1—5) (β) Ἄλλη ἱστορία ὁποῦ ἤκουσα ἀπὸ τὸν σοφολογιώτατον ἱεροδιδάσκαλον Κοσμᾶν, υἱὸν τοῦ ποτὲ Μπαλάνου Ἰωαννίτου, ὅστις Κοσμᾶς ἐτελεύτησε εἰς τοὺς 1811 ὀγδοηκοντούτης ὧν» (σελ. χειρ. 5—13). (γ) «Τούτην τὴν ἱστορία μου τὴν ἐξηγήθηκεν ὁ μακαρίτης Νικ. Γλυκὺς εἰς Βενετίαν, ὁποῦ ἀπέθανεν εἰς τοὺς 1790, ὧντας 114 ἐτῶν, τόσον διὰ τὸ παιδομάζωμα, ὅσον καὶ διὰ τοὺς σπαῆδες, ὁποῦ ἐτούρκεψαν (σελ. χειρ. 13—16). (δ) «Ἱστορία τοῦ Ματζουκιώτη Γεωργίου Μπαλδάνη (σελ. χειρ. 16—21). ε) «Τούτην τὴν ἱστορίαν τὴν ἔγραψα εἰς μνήμην καὶ

τιμὴν τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ὅτι εἰς κάθε καιρὸν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς βασιλείας τῶν χριστιανῶν ἐβγῆκαν ἄνδρες ὀνομαστοὶ καὶ περίφημοι (σελ. χειρ. 21—23). στ) «Ἀπογραφὴ κατοίκων χώρας (Καλαρρυτῶν) (σελ. χ. 23). ζ) «Χρονικὰ διάφορα (σελ. χ. 23—27). η) «Ὁ κουρσάρος Μαγιὸρ Λάμπρος εἶχε καὶ κάποιον Χριστόδουλον Νταντανὲ Κεφαλλονίτην, πολλὰ ἀνδρεῖον ἀρχηγὸν εἰς μίαν γαλιόταν τοῦ μικροῦ στόλου του (σελ. χ. 27)». θ) «Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων μόνον ἡ περιοχὴ τοῦ Μαλακασίου εἶχε καπετανέους καὶ αὐτοὶ πάντοτε ἦσαν ἀπὸ τὴν Γότισταν» (σελ. χ. 28—31). ι) «Ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μουχτάρ πασᾶ μετὰ τὴν Αἰκατερίναν, ὅπου τὴν ἐχάϊδευαν καὶ τὴν ἔλεγαν Νίτζαν» (σελ. χ. 31—38). καὶ ια) («Ἡ ἱστορία τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ, τὴν ὁποίαν δημοσιεύομεν κατωτέρω».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κειμένων τὰ ὑπ' ἀριθ. α, β, γ, δ, στ, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ γράφοντος εἰς τὸν α' τόμον τοῦ «Νέου Κουβαρᾶ», α (σελ. 15), β (σελ. 17), γ (σελ. 21), δ (σελ. 22—24), στ (σελ. 97). Ἐκ τῶν ὑπολοίπων τὸ ι ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν διασώσαντα τὸ χειρόγραφον, ὅστις χαρακτηρίζει τοῦτο ὡς Βαληρικόν¹⁾.

Διαγραφαὶ καὶ προσθήκαι ὑπάρχουν ἐλάχισται εἰς τὸ κείμενον, γενόμεναι διὰ τῆς αὐτῆς χειρός, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ γράφων ἤλεγχε τὰς εἰδήσεις καὶ λαμβάνων ἀκριβεστέρας πληροφορίας προέβαινεν εἰς διορθώσεις. Μία μόνον προσθήκη γίνεται δι' ἄλλης χειρός, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν δειλίαν τοῦ καπ. Ράγκου, ὅστις ἐστάλη διὰ νὰ φυλάξῃ τοὺς Καλαρρυῖτες ἀπὸ τὴν διαρπαγὴν, φυγῶν ὅμως ἐκ δειλίας ἐγινε παραίτιος τῆς καταστροφῆς τῆς πλουσίας ταύτης κωμοπόλεως. Ἡ σημείωσις αὕτη ἐγράφη ἀπὸ τὸν Ζῶτον Μολοσσόν, τὸν κάτοχον δηλ. τοῦ χειρογράφου, παρ' οὗ ἠγόρασε τοῦτο μετ' ἄλλων πολλῶν ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης.

Ἐκ τῶν διορθώσεων αἱ σύντομοι (δηλ. τόπων καὶ προσώπων) γίνονται ὑπεράνω τῶν διαγραφομένων λέξεων τοῦ κειμένου, αἱ δὲ ἐκτενέστεραί πως εἰς τὸ περιθώριον, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μελάνη διὰ τῆς ὁποίας ἐγράφησαν αἱ διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις δὲν εἶναι ὅσον ἡ ἀρχικὴ ζωηρά, ἴσως διότι ἡ ἔλλειψις τῆς

1) π. Προπύλαια, Ἀθ. 1900-8 α σελ. 143.

ἤνάγκασε καὶ τὸν γράφοντα νὰ προσθέτῃ νερὸ πρὸς ἀραίωσιν ἢ διάλυσιν τῆς χρησιμοποιουμένης οὐσίας, πιθανῶς καπνιάς.

Πρὸς εὐχερεστέραν παρακολούθησιν τῶν ιστορουμένων διηρέσαμεν τὴν προκειμένην ἱστορίαν εἰς κεφάλαια μετὰ περιληπτικῆς ἀναγραφῆς τῶν περιεχομένων εἰς ἕκαστον τούτων.

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἱστορίαν ὑπάρχει καὶ μία ἔλλειψις. Ἐκ τῶν 9 τετραδίων τοῦ χειρογράφου ἐλλείπει ἀτυχῶς, ἄγνωστον ἐκ ποίας αἰτίας, τὸ προτελευταῖον, τὸ ἀναφερόμενον δηλ. εἰς ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου 1821 ἕως τὰ τέλη Νοεμβρίου ἰ.ἔ., ἥτοι εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Λιθαριτσίων.

Καὶ τραυματισμένον ὁμῶς, ὥς εἶναι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο κείμενον θὰ προκαλῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ φιλόστορος ἀναγνώστου καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν συγγραφέα του, ὁ ὅποῖος ἐν τῷ μέσῳ τῆς θυέλλης ἐκείνης τῆς πολεμικῆς, τῆς ἀπεριγράπτου δυστυχίας καὶ τοῦ φόβου διὰ τὴν αὖριον εὔρε τὸν καιρὸν καὶ τὴν διάθεσιν νὰ καταγράψῃ τακτικῶς τὰ γενόμενα εἰς Ἡπειρον κατὰ τὴν δραματικὴν ἐκείνην περίοδον.

Ἄγγελος Ν. Παπακώστας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 1820 — 1822

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΙΑΣ ἐν συνόψει

Μέρη περιελθόντα εἰρηνικῶς ἢ πολεμικῶς εἰς ἐπικράτειαν Ἀλῆ—
Ἑσωτερικαὶ μεταβολαὶ (μετατοπίσεις πληθυσμῶν κ.λ.π.)—Συνεν-
νοήσεις Ἀλῆ μετὰ Ναπολέοντα καὶ ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ
Ἀφρικῆς—Κάστρα καὶ ἄλλα κτίσματα Ἀλῆ (κούλιες, σεράγια
κ.λ.π.)—Αἰχμάλωτοι Ἀλῆ—Γάμος Σαλήχ Πασᾶ (τρίτου υἱοῦ Ἀλῆ)—
Πανούκλα εἰς Ἰωάννινα (1817)—Γάμοι ἐγγόνων Ἀλῆ (υἱῶν Βελῆ
Πασᾶ, Αὐγ. 1819).

Εἰς τοὺς 1786 ἐγένεν ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ πασᾶς εἰς τὰ Τρίκ-
καλα πασᾶς, καὶ εἰς τοὺς 1788 ἐγένε πασᾶς στὰ Γιάννινα, καὶ
τὸν ἴδιον χρόνον ἐπῆρε καὶ τὰ δερβένια⁽¹⁾, καὶ ἕως τοὺς 1820,
πέρις, ἔκαμε τὰ ἀκόλουθα ἀποκτήματα : Τὸ πασαλίκι τοῦ Δελ-
βίνου, τὸ πασαλίκι τοῦ Μπερατιοῦ, ἤγουν τῆς Αὐλώνας, τὸ πασα-
λίκι τοῦ Ἀλμπασανιοῦ καὶ Ὀχρις, ἀλλὰ προτοῦ νὰ πάρῃ αὐτὰ τὰ
πασαλίκια βασιλικῶς καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάσῃ πολεμικῶς, εἶχε πρω-
τοπολεμήσει τὸ Κακοσοῦλι⁽²⁾, ὅπου ἦταν χωριὰ πεντέξῃ, τὸ Κα-
κοσοῦλι, ὁ Ναβαρῆκος, ἡ Κιάφα, τὸ Τζικουράτι, οἱ Κουκουλιοὶ
καὶ τὸ Τζαγκάρι. καὶ ἔβγαζαν ὡς χίλια ντουφέκια ἡρωϊκώτατα,
καὶ ἀπλωναν καὶ στὸ Γλυκὺ, Παραμυθιά, Λοῦρο, Λάμερι (στὸ
Ἀρτηνὸ) καὶ στὴ Μεγάλῃ καὶ Μικρῇ Λάκκῃ ὡς τὰ Γιάννινα ἀπ'
ἔξω τρεῖς ὥρες. Τούτους τοὺς Σουλιώτας τοὺς ἐπολέμησεν Ἀλῆ-
πασᾶς χρόνους 18, μετὰ 15 καὶ 18 χιλιάδες καὶ ὡς τὸ τέλος δὲν τοὺς
ἐνίκησε μετὰ ἄρματα, ἀλλὰ μετὰ ἄσπρα· τοὺς ἐπλήρωσε ἀρκετὰ
καὶ τοὺς ἀγόρασε τὰ βουνὰ ἔρημα. Ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐσυμφώνησαν

νὰ πάρουν τὰ ἄσπρα καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τοὺς Κορφοὺς, κηθῶς καὶ ἔγινε. Ἐξουσίασε πολεμικῶς τὴν Πρέβεζαν, Βόνιτσαν, Βουθρωτό, καὶ τὴν Πάργαν, ὅπου ἦταν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Ἀγγλων, τὴν ἀγόρασε πρόπερσιν διὰ 8 χιλιάδες καὶ πενταχόσια πουργιά, πληρώνοντας αὐτὸς τὰ μισὰ καὶ τὰ ἄλλα τὰ μισὰ τὰ ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Μουχτάρ πασᾶν καὶ Βελῆ πασᾶν καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτικούς του καὶ πολεμικοὺς ἀνθρώπους του, Τούρκους καὶ Ρωμαίους.

Οἱ Παργηνοὶ ὥς τόσον ἐπέρασαν ὅλοι εἰς τοὺς Κορφοὺς, σὰν Ἕλληνες ἥρωες, καὶ μόνον ἀπόμειναν πεντέξῃ φαμιλιές στῇ σκλαβιά προδοτῶν καὶ ἀνδραπόδων οὐτιδανῶν ἀνθρώπων.

Ἐξουσίασε καὶ τὴν Κολώνιαν καὶ Ὀπάρι, Σιάτισταν καὶ Κόζανην καὶ ἄλλα μέρη ἀπὸ τὸ πασαλίκι τοῦ Ρούμελη Βαλεσῆ, ὥς τὸ Μοναστήρι (Μπιτώλια) καὶ ἔκαμε τὸν Ρούμελη Βαλεσῆ τὸν Μπεγλέρμπεη νὰ καθεδρεύῃ στῇ Σόφια.

Ἐπῆρε καὶ Βέρροιν καὶ Νιάουσιν στὴν ἐξουσίαν του, ὅπου ἦταν στὴν ἐξουσίαν τοῦ Σαλονίκη Βαλεσῆ.

Ἐβαλε τὸ χέρι του καὶ εἰς τὴν Ἀνω Ἀρβανιτιάν, ἀφοῦ ἐξουσίασεν ὅλην τὴν κάτω, καὶ ἐτράβησε πρῶτα τοὺς Μερεντίτηδες (Λατίνους Φραγκόπιστους γκέγκηδες) ἔχοντας στὰ Γιάννινα τὸν υἱὸν τοῦ Πρένκα Μᾶρκον ὄμηρον (ρεγέμι), τοὺς Ματλῆδες, τὸν πασᾶ ἀπὸ τὴν Κρούγιαν, ἀπὸ τὴν Τυράναν, τὴν δῶθε Ντίμπρα, καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἐναντιώνονταν ἡ πέρα Ντίμπρα, ἐφόνευσε τὸν Ἰσούφμπεη Διμπραλῆ, ὥς ἐχθρόν του μὲ ἓνα γράμμα γεμᾶτο σκόνῃ χημικῇ, τὸ ὁποῖον ἀνοίγοντάς το ἐβρόντησε καὶ τὸν ἐσχότωσε, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπῆραν οἱ ἐχθροὶ του τόσον φόβον, ὅπου ὄχι γράμματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ δὲν ἐπιδίαν, ἀλλ' οὐδὲ ξένα.

Ἐξουσίασε καὶ τὸ Σκραπᾶρι καὶ τὸ Τομόρι καὶ τὴν Σιενεπρίμπτ μὲ ὅλην τὴν Γραμπόβα, τραβῶντας στὸ μέρος του τὸν Τζάνε Μουχτάρ, τὸν πρῶτον μπέην τοῦ τόπου.

Ἐξουσίασε καὶ ὅλο τὸ Ξηρόμερο, Κάρελι⁽³⁾ καὶ Βραχῶρι, τὸ Ἀπόκορο, Κράβαρι, Λιδωρίκι, Μισολόγγι, Ἀνατολικό, ὅπου ἦταν μέρη, ὅπου ὑποτάσσονταν στὸ πασαλίκι τῆς Εὐρίπου καὶ Ναυπάκτου. Ἐπαιρνε καὶ βασιλικῶς τὸ πασαλίκι τῆς Ναυπάκτου διὰ κανένα υἱὸν του, ἢ ἐγγονά του ἢ ἰδικόν του. Ἐπῆρε βασιλικῶς καὶ τὸ Μοριά γιὰ τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ πασᾶ, νομίζοντάς τον

ἄξιον καὶ πολεμικόν, ὅπου νὰ στερεωθῇ στὸ Μοριά, αὐτὸς δμως ἐδείχθηκεν ἀνάξιος τοῦ πατρὸς του καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην του ἄσω-
τίαν καὶ λαγνείαν ἐδιώχθη, καὶ ὁ πατέρας του πάλιν ἐνέργησε καὶ
τοῦ ἐδόθηκε τὸ πασαλίκι τοῦ Τρικκάλου. Ὁ ἄσωτος δμως καὶ
λάγνος δὲν ἐδιορθώθηκε, καθὼς παρακάτω θὰ εἰποῦμε.

Ἐξουσίασεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸ Ἀργυρόκαστρο πολεμικῶς καὶ
τὸ Γαρδίκι, πιάνοντας ὅλους τοὺς Γαρδικιώτες καὶ ὅλες ἐκεῖνες
τὲς γενεές, ὅπου ἦταν ἔνοχες⁽⁴⁾ εἰς τὴν σκλαβιάν τῆς μητρὸς του
καὶ ἀδελφῆς του, τὲς ἐχάλασε, τοὺς ἄνδρες σκοτώνοντας εἰς τὸ
χάνι τοῦ Βαλερῆ καὶ τὲς γυναῖκες σκορπίζοντάς τες σκλάβες σὲ
πολλὰ μέρη, καὶ τὲς ἄλλες γενεές, ὅπου δὲν ἦταν ἔνοχες τὲς
μετατόπισε στὴν Πρέβεζα καὶ Ἄρτα καὶ ἄλλοι.

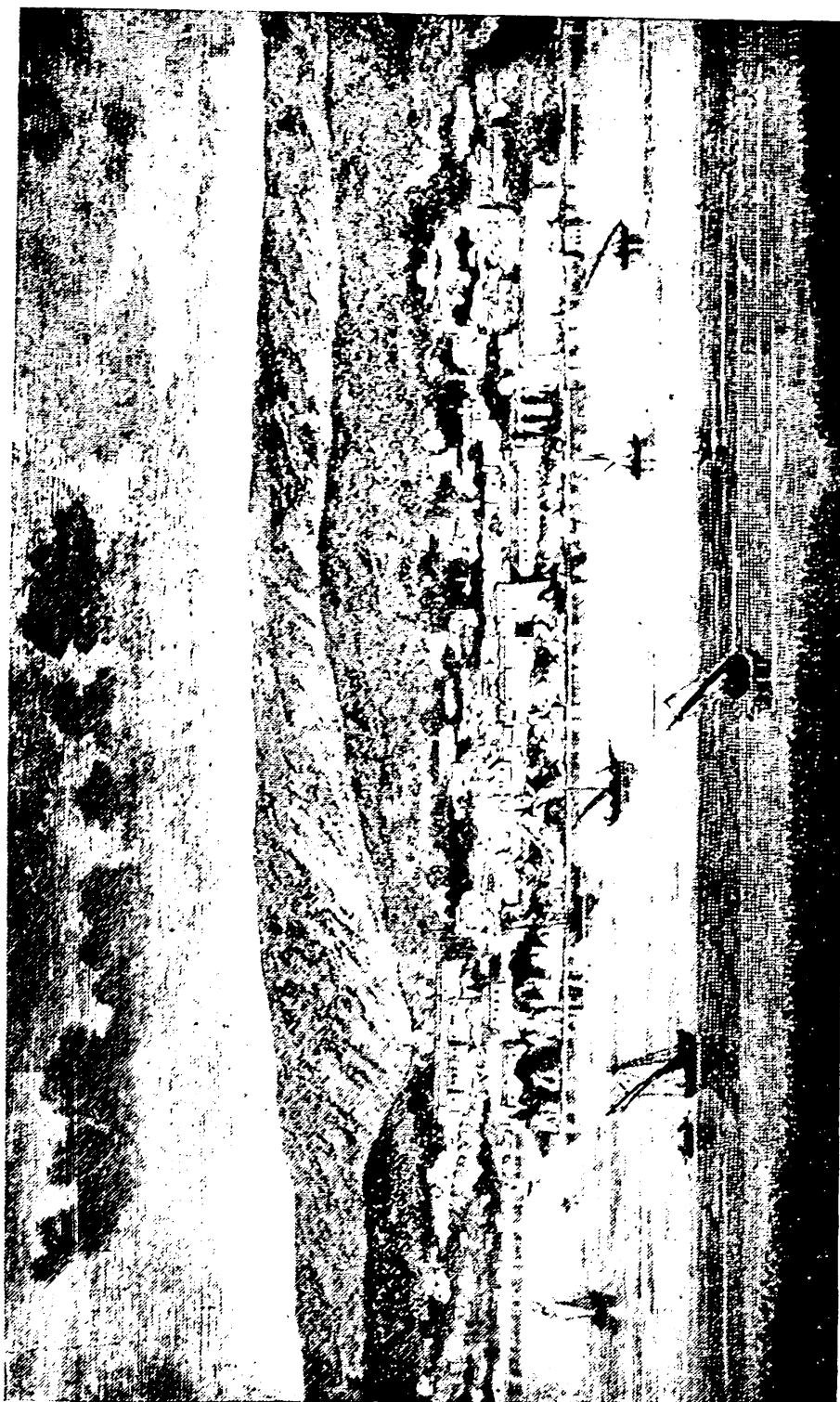
Ἐκαμε καὶ μετατοπισμοὺς πολλοὺς καὶ ρωμαίικων χωριῶν
τῆς Λάκκας καὶ τοῦ Παρακαλάμου καὶ Ἀρβανιτῶν, καθὼς τὸ
Κούδεσι καὶ ἄλλα χωριά Λιάπικα τὰ μετατόπισε στὸ Βάλτο καὶ
Σοῦλι καὶ Γότιστα καὶ Βουργαροχώρια μετατόπισε εἰς τὸ Μαυ-
ρονόρο τῆς Πογδόριανης, εἰς τὴν Μπουνίλαν, εἰς τὰ Ἰωάννινα
ἀπ' ἔξω εἰς τὸ Μπιστουνόπουλο, εἰς τὸ Μπιστοῦνι, εἰς τὴν Βον-
τίβιστα καὶ ἄλλοι.

Προξένησε καὶ ἄλλες πολλὲς ἐσωτερικὲς μεταβολές.

Εἰς τὸν ἀπερασμένον Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἀγροικήθηκε καὶ
μὲ τὸν Ναπολέοντα Μποναπάρτε⁽⁵⁾, μὲ τὴν Βρεταννίαν, μὲ τῆς
Γερμανίας τὸν ἱμπεράτορα, μὲ τὴν Ρουσσίαν, μὲ τὸ βασιλεῖον
τῆς Νεαπόλεως, μὲ τὰ τζάκια τῆς Ἀφρικῆς, Τριπόλεως καὶ
Ἀλτζιριοῦ καὶ Τουνεσιοῦ, καὶ τόσον πολὺ ἀγροικήθηκε μὲ τὴν
Εὐρώπην, ὅπου ἔκανε καὶ μεταβολές εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ ἔχοντας
ἡ ὑψηλὴ πόρτα φιλίαν μὲ τὸν Μπονοπάρτε καὶ μὲ τὴν Ρουσσίαν,
ἐνέργησεν ὅπου νὰ ἐχθρευθῇ μὲ τὴν Φράντζαν καὶ νὰ φιλιωθῇ μὲ
τὴν Βρεταννίαν, καὶ διὰ τῆς Βρεταννίας νὰ ἐχθρευθῇ καὶ ἡ Ρουσ-
σία μὲ τὴν Φράντζαν. Ἀλλὰ αὐτὰ ἄς τὰ ἀφήσωμεν, ὡς πολυ-
διήγητα.

Ἐκτισε κάστρο στὴν Πρέβεζα ἀξιόλογο καὶ χαντάκι δυνατό,
ἐδιώρθωσε τὸ κάστρο τῆς Βόνιτζας καὶ Ἄρτας, ἔκτισε ἓνα κα-
στράκι στὴν Πλαγιά, ἀντικρὺ στὴν Ἀγιομαύρα, ἐναντίον τῆς
συνθήκης τῆς εἰρήνης, ἔκτισε κάστρο στὸ Παλέρμο, ἀξιόλογο,
ἔκτισε κάστρο στὴν Σαγιάδα, ἔκτισε στὸ Πρεμέτι, ἐδιώρθωσε

ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ (κατά παλαιών χαρτογραφείων)

καὶ ἐδυνάμωσε τὸ κάστρο τοῦ Μπερατιοῦ, ἔκτισε κάστρο στὸ Ἀργυρόκαστρο δυνατὸ μὲ σαράγια θαυμαστὰ καὶ νερὰ φερτὰ ἀπὸ μακρὰ τρεῖς ὥρες, κάστρο στὸ Τεπελένι δυνατὸ μὲ παλάτια καὶ βρύσες. Ἐδιώρθωσε τὸ κάστρο τοῦ Δελβίνου, ἔκτισε κάστρο στὸ Τομόρι καὶ κάστρο στὴν Κιάφα τοῦ Σουλιοῦ ἀξιόλογον.

Κούλιες (α) ὅμως σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀρβανιτιᾶς ἀμέτρητες ἔκτισε⁽⁶⁾.

Ἐδιώρθωσε καὶ ἐδυνάμωσε τὸ κάστρο τῶν Ἰωαννίνων καὶ μὲ ἀκρόπολιν δυνατὴν καὶ παλάτια σ' αὐτήν, ἔκτισε νέον κάστρο μικρὸ στὰ Λιθαρίτζια⁽⁷⁾, καὶ ἀνάμεσα στὰ Λιθαρίτζια καὶ κάστρο, ἔκτισε πέρυσι μίαν κούλιαν πολεμικὴν δυνατὴν καὶ ὑψηλὴν, ὅπου βλέπει ὅλην τὴν πόλιν, καὶ τὴν ἐστόλισε μὲ τόπια καὶ εἰς τὰ τρία πατώματά της. Ἐκτισε στὰ Γιάννινα δύο παλάτια εἰς τὰ προάστεια καὶ τὰ δύο μὲ παραδείσους, καὶ εἰς τὸ ἓνα καὶ ἀξιόλογον συντριβάνι. Περίζωσε καὶ τὰ προάστεια μὲ χαντάκι καὶ πολ-
λὲς μπαταρίες μὲ τόπια.

Ἐδυνάμωσε καὶ τὸ νησί τῆς λίμνης μὲ μπαταρίες μὲ τόπια.

Αἰχμαλώτευσεν τὸν Μουσταφᾶ πασᾶ τοῦ Δελβίνου καὶ τὸν Ἰμπραήμ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ καὶ γυναῖκα του καὶ ἀνεψιὰν της, παρομοίως καὶ τὰ παιδιά τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, τοῦ ἔφυγαν ὅμως δύο, ὁ Σιανήμπεης εἰς Κορφοὺς μὲ τὸν ξάδελφό του, καὶ ὁ Τζεφέρμπεης, ἀδελφός του, ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν κρυφίως τοῦ ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν μὲ καῖκι, ὅπου τοῦ ἔστειλεν ὁ ἀδελφός του Σιανήμπεης, εἰς Κορφοὺς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς βασιλεύουσαν καὶ ἐνεργοῦσαν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ὅποιος μαθαίνοντάς τα, ἐφόνευσε τὰ ἀδελφία του τὰ τρία, ὅπου τὰ εἶχε φυλαγμένα στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ στὸ νησί, ὅπου ἦταν ἀπὸ ἄλλην μητέρα, ὅπου κάθονταν στὴν Κόνιτσα φυλαγμένη μαζὶ καὶ ἡ Μπραημπασοῦ. Ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ὅμως εἶχεν ἀποθάνει στὸ μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος στὸ νησί ὀλίγους μῆνας, ἀφοῦ τὸν ἔφεραν ἢ ἀπὸ ἀσθένειαν ἢ ἀπὸ φαρμάκι⁽⁸⁾, ὡς ἔλεγαν. Ὁ Ἰμπραήμπασας ὡς τόσον ζῇ μὲ τὸν υἱὸν του κατὰ-
κλειστος εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων ἕως τώρα.

Εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν Τζαμουριὰν καὶ ἄλλοι ἀγάδες ἀπὸ φόβον

α) κούλιες = πύργοι, φρούρια,

τοῦ Ἀληπασᾶ, ὁ Παραμυθιώτης Σελιάμαγας, υἱὸς τοῦ Πρόνιου καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Χασάν Τζαπάρα ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι, καὶ ἄλλοι καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Μισίρι, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Σιαμιοῦ, εἰς τὸ Μοριᾶ καὶ εἰς τὴν Πόλιν. Αὐτοὶ ὅμως οἱ φευγᾶτοι τζάμηδες ἦταν καὶ ἐχθρευμένοι μὲ τοὺς μείναντας φίλους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ πασᾶς, τοὺς ἔβαλε νὰ σκοτωθοῦν ἀνάμεσόν τους, καθὼς εἶχε βάλει τὸν μπέην Ποπόβα καὶ ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τοῦ Πρόνιου, ἔτζι καὶ ἄλλους. Τὸ ἴδιον εἶχε κάμει καὶ στοὺς καπεταναραίους καὶ στοὺς προεστοὺς, βάνοντάς τους νὰ σκοτώνωνται ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ ἐχθρεύωνται, καὶ τὸ παράξενο ἦταν, ὅπου ἐπλάκωνε τοὺς τόπους καὶ τῶν φευγάτων ἐχθρῶν του καὶ τῶν φίλων του καὶ τῶν προεστῶν τὰ ὑποστατικά, καὶ ἔτζι ἐνέπνευσεν εἰς ὅλους ἕναν γενικὸν πανικὸν φόβον, καὶ μίαν ὑποταγὴν ἄλογον.

Πρωτύτερα ἀπὸ τρία χρόνια⁽⁹⁾ εἶχε κάμει τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του Σαλήχπασα, τοῦ τρίτου υἱοῦ ἀπὸ παλλακὴν του (ἐπειδὴ ὁ Μουχτάρ πασᾶς καὶ ὁ Βελῆ πασᾶς εἶναι υἱοὶ τοῦ ἀπὸ τὴν νόμιμον γυναῖκα του), κρᾶζοντας καὶ καλῶντας ὅλα τὰ βιλαέτια τῆς ἐπικρατείας του εἰς τὸν γάμον, τὰ ὅποια ἔφερναν κανίσκια διαφορετικὰ καὶ πλούσια ἀπὸ φόβον, πρόβατα, μουλάρια, βόϊδια, ἄλογα, ἀσημικά, διαμαντικά, ὑφάσματα μεταξωτὰ καὶ χρυσᾶ καὶ ἄρματα ἀργυρᾶ καὶ καπνισμένα καὶ καθεξῆς⁽¹⁰⁾, καὶ ἐβάσταξε τοῦτος ὁ γάμος ὅλον τὸν τρυγητὸν καὶ καμπόσες ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ γάμου ἐφανερῶθη ἡ πανούκλα εἰς τὴν Ἁγίον Νικόλαον καὶ ἔτζι ἔκαμε τοὺς καλεσμένους νὰ σκροπίσουν (α) εὐθύς, καὶ οἱ ἴδιοι αὐθεντάδες ἐπῆγαν εἰς Πρέβεζαν ὅλοι νὰ προφυλαχθοῦν, ἕως νὰ ξιπαστρευθῇ ἡ πανούκλα ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα· καὶ τοῦτο συνέβη εἰς τοὺς 1817 κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, καὶ εἰς τοὺς 1819 Αὐγούστου 20 ἔκραξεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ πασᾶ ἀπὸ τὴν Λάρσα καὶ ἔκαμε τοὺς γάμους τῶν δύο ἀγγονιῶν του, υἱῶν τοῦ Βελῆ πασᾶ, τοῦ Μεχμέτ πασᾶ⁽¹¹⁾, καὶ Σελήμπεη, δύο ἀδελφῶν ὁμοπατρίων καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν αὐτὴν μητέρα, ἐπειδὴ ὁ Βελῆ πασᾶς εἶχε δύο γυναῖκες, μίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ⁽¹²⁾ ἀπὸ τὸ Μπεράτι, ὅπου ἔκαμε τὸν Μεχμέτ πασᾶ καὶ Ἰσμαήλ μπέη καὶ μίαν θυγατέρα, καὶ τὴν

α) νὰ σκροπίσουν = νὰ σκορπίσουν (κατὰ μεταπήδησιν).

ἄλλην τὴν Κατερινιώτισσα, θυγατέρα τοῦ ἀγᾶ ἀπὸ τὴν Κατερίνη, ὅποῦ ἔκαμε τὴν Σελήμπεην καὶ πέντε θυγατέρες. Τούτους τοὺς δύο γάμους τοὺς ἔκαμε τόσον μεγαλοπρεπῶς πατέρας καὶ πάππος, ὅπου ἀπέρασαν τὸν γάμον τοῦ Σαλήχ πασᾶ. Ἐβάσταξεν ὡς τέλη Σεπτεμβρίου καὶ ὡς φαίνεται τοῦτοι οἱ γάμοι ἦταν οἱ ὑστερινοὶ τοῦ ὀτζακιοῦ τους, ἐπειδὴ ἀπὸ τότε ἄρχισεν ἡ καταδρομὴ τους ἀπὸ τὸ Δοβλέτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' — 1820

Ἀρχὴ καταδρομῆς Ἀλῆ Πασᾶ—σύστημα διακυβερνήσεως—Πασαλίκια Ἀλῆ καὶ υἱῶν του—Βοϊβοδαλίκια—Αἷτια καταδρομῆς Ἀλῆ—Ἀφαίσεις πασαλίκιου Λαρίσης καὶ Τρυκαλῶν ἀπὸ Βελῆν—Ἀντίθεσις αὐλικῶν πρὸς τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ—Ἀφαίσεις πασαλίκιου Ναυπάκτου ἀπὸ Βελῆν—Συμβούλιον Ἀλῆ εἰς Πρέβεζαν—Ἀντίδρασις αὐλικῶν εἰς ἐπαναστατικὰ σχέδιά του—Ἀμυντικὰ μέτρα Ἀλῆ—Ἀνεπιτυχὴς δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Πασόμπεη ἐν Κων/πόλει—Μέτρα Σουλτάνου κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν ὀργάνων του—Ἀφαίσεις ἀπὸ Ἀλῆν καὶ ἄλλων πασαλικίων—Ἀντίδρασις Ἀλῆ—Συνεννοήσεις μὲ αὐλικούς καὶ καπετανέους—Διαταγαὶ Ἀλῆ πρὸς Ἰωαννίτας καὶ χωρικοὺς—Ἀποκήρυξις Ἀλῆ—Οἱ κατὰ τοῦ Ἀλῆ κινηθέντες πασάδες—Διαταγαὶ Σουλτάνου πρὸς ἐξοπλισμὸν ραγιάδων—Μεταστροφὴ φίλων Ἀλῆ—Ἀποσταλέντες εἰς Τρίκαλα πασάδες ὑπὸ Ἀλῆ ἐπιστρέφουν κρυφίως εἰς Μέτσοβον.

Ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης, ὁ νῦν βασιλεύων εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀναβαίνοντας εἰς τὸν θρόνον πρὸ δέκα⁽¹⁾ ἐτῶν ἀπὸ τῆς σήμερον, ἄρχισε νὰ εἰσάξῃ τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς κυβερνήσεως ἐπάνω εἰς τὰ ἀγαλέτια (α) καὶ πασαλίκια ὅπου εἶναι κάθε βεζύρης καὶ πασᾶς νὰ ἔχῃ ἓνα καὶ μόνον πασαλίκι καὶ αὐτὸ προσωρινὸν καὶ ὄχι διὰ πολλοὺς χρόνους, ἀλλὰ διὰ μῆνας, ὅπου πουθενὰ νὰ μὴ ριζώνῃ κανένας πασᾶς καὶ δυναμώσῃ καὶ ἀκολουθῶς ἐναντιώνεται εἰς τὰς βασιλικὰς του προσταγὰς, πρᾶγμα φρόνιμον καὶ τυχτικὸν καὶ ἐπικυρωτικὸν τῆς βασιλείας. Ὅθεν τὸ σύστημα αὐτὸ καὶ μὲ πόλεμον εἰς τοὺς ἀπειθεῖς βεζυράδες του τῆς ἀνατολῆς τὸ ἐστερέωσε πρῶτα καὶ ὕστερον ἄρχισε καὶ στὴ Ρούμελη, ἐδῶ

α) ἀγαλέτια = τὰ ὑπαγόμενα εἰς τοὺς ἀγάδες.

ὁμως τὸν ἐχασομέρησεν (β) ἡ ἀποστασία τῶν Σέρβων, ἕως ὅπου τοὺς ἐταπείνωσε καὶ τοὺς εἰρήνευσεν⁽¹⁴⁾.

Ὅθεν ἄλλος δὲν τοῦ ἔμεινεν, ἔξω ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ τὸν Τεπελενλῆ εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην, ὁ ὁποῖος εἶχε τὰ ἀκόλουθα πασαλίκια αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Δελβίνου, τῶν δερβενιῶν, τῶν Τρικκάλων, ὁ Βελῆ πασᾶς τῆς Αὐλώνας, ὁ Σαλήχ πασᾶς τοῦ Ἀλμπασανίου καὶ Ὁχρης, τὸ μισὸ τοῦ Ναυπάκτου πλωκωμένο, ἤγουν τὴν Ἀχαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, μέρος τῆς Ρούμελης, ἤγουν Κολώνιαν, Γκιόρτζιαν, Δεβόλι, Ὁπάρι, Καστοριά, Σιάτισταν, Κοζάνην καὶ ὅλα τὰ ὀλόγυρα μέρη ὡς τὴν Περλεπὲν καὶ μέρος τῆς Σαλονίκης, ἤγουν Βέρροιν καὶ Νιάουσαν, ἀκόμη καὶ πολλὰ βοϊβοδαλίκια, τῆς Ἀρτας, Πρέβεζας, Βόνιτζας, Πάργας καὶ Βουθρωντοῦ, πρᾶγμα ἐναντίον εἰς τὸ σύστημα τοῦ Σουλτάνου.

Ἐγινε λοιπὸν εἰς τοὺς 1818 τὸ βουλευτήριον καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς καταδρομῆς του καὶ εἰς τοὺς 1819 τὸν Ὀκτώβριον μετὰ τοὺς γάμους ἡ ἐκτέλεσις, ἐπειδὴ ὡς φαίνεται ἐστοχάσθησαν τὸν Ἀλῆ πασᾶν πολλὰ δυνατὸν καὶ ἀκαταμάχητον καὶ ἀποφάσισαν νὰ μὴ τὸν κατατρέξουν μὲ πόλεμον, ἀλλὰ μὲ ἀφαίρεσιν πρῶτα τῶν πασαλίκιων διὰ νὰ τὸν ἀδυνατίσουν, στοχαζόμενοι ὅτι τὰ στρατεύματα καὶ οἱ ραγιάδες, ὅπου εἶχεν εἶναι εὐχάριστοι καὶ εἰς τοῦτο ἐγελάσθησαν, καθὼς ἡ πεῖρα θὰ τὸ δείξη, ἐπειδὴ καὶ θε ἐξουσία ὁποῦ δὲν ἀκουμβᾶ εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων εἶναι ἐπισφαλὴς καὶ ὀλίγη νὰ τίαν θέλῃ νὰ πέσῃ. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχε κακοευχαριστήσῃ ὅλην τὴν Ἀρβανιτιὰν μὲ τοὺς φόνους, μὲ τοὺς μετατοπισμούς, μὲ πλάκωμα τῶν ὑποστατικῶν των καὶ τέλος πάντων μὲ τὴν καταφρόνησιν, ὅπου τοὺς ἔκανε μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐμεταχειρίζονταν σὰν ἀνδράπυδα, πρᾶγμα ἐναντίον εἰς τὴν σύστασίν του, ἐπειδὴ αὐτὴ ἦταν ἡ πολεμικὴ του πρώτη δύναμις καὶ ἐβγαίναν εἰς μίαν μεγάλην ἀνάγκην τοῦ 25 χιλιάδες⁽¹⁵⁾ στὰ ἄρματα· εἶχε καταφρονήσῃ καὶ ὅλα τὰ καπιτανᾶτα ὀλότελα ἐνεργῶντας, ὡς εἶπα, νὰ σκοτώνωνται ἀνάμεσόν τους καὶ ἀκολούθως τοὺς εἶχεν ὅλους κακοευχαριστημένους καὶ περισσότερον ἐχθρούς, παρὰ

β) ἐχασομέρησεν, χασομεράω = καθυστερῶ.

ὑπερασπιστάς του. Εἶχε κακοευχαριστημένους καὶ γενικῶς ὅλους τοὺς ὑπηκόους του, καὶ ὄχι μονάχα αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ υἱοὶ του περισσότερον, τοὺς πλούσιους κατασταίνοντας τοὺς πτωχοὺς με διάφορες πρόφασες καὶ τοὺς πτωχοὺς ἐκνευρίζοντάς τους με ἀγγάριες ἀνυπόφορες καὶ γενικῶς ὅλους ἀτιμάζοντας με κάθε τρόπον, ὅπου εἶναι φρίκη νὰ τὰ διηγηθῇ τινὰς καὶ σὲ κορίτζια καὶ σὲ γυναῖκες καὶ σὲ παιδιὰ καὶ σὲ σπίτια ἀπὸ κονάκια(α) καὶ σὲ κουβαλήματα με τὸ σακκὶ ἀπὸ τὰ σοκάκια(β) χώματα καὶ κοπριές, διὰ νὰ ἐξομαλισθοῦν αἱ αὐλές τους καὶ τοῦτο με ἀργοδιῶκτες. Θεέ ! Τὸ ὑπέφερες, ὡς φαίνεται, διὰ νὰ ταπεινώσης τὴν ὑπερηφάνειαν, τὸν φθόνον καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦτο καὶ εἰς Ἰωάννινα καὶ εἰς τὰ χωριά τους καὶ εἰς τὴν Ἀρβανιτιὰν καὶ εἰς τὴν Ἄρταν καὶ ἐξόχως εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τὸν Βελῆ πασᾶν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ Ρωμαίους τόσο πολὺ ὅπου οἱ Τούρκοι, λείποντος τοῦ Βελῆ πασᾶ εἰς Ἰωάννινα διὰ τοὺς γάμους τῶν υἱῶν του, ἐπῆγαν καὶ ἐκλαύθησαν ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκοντας αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν ἐσήκωσε τὸ πασαλίκι τοῦ υἱοῦ του, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς Ναύπακτον σὲ ἕνα ψωροπασαλίκι καὶ ἔστειλε στὴ Λάρισα καὶ Τρίκαλα κάποιον Σουλεϊμᾶν πασᾶν⁽¹⁶⁾, Μποσνάκον, γέροντα φρόνιμον καὶ πρῶτον τὸν ἀποκατάστησε διοικητὴν τοῦ πασαλικοῦ καὶ δεῦτερον τὸν διώρισε καὶ δερβέναγα εἰς τοὺς 1820 Φεβρουαρίου 27, ἀφαιρῶντας τὰ δερβένια ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, πρώτη καὶ κακὴ ἀρχὴ τῆς καταδρομῆς τῆς κρυφῆς.

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατὰ πρῶτον ἐταράχθηκε καὶ ἤθελε νὰ ἐναντιωθῇ πολεμικῶς εἰς τὸν Σουλεϊμᾶν πασᾶν, ἀλλ' οἱ αὐλικοὶ του, ἄλλοι διὰ νὰ μὴ χάσουν τὰ ἀποκτήματά τους, ὅπου ἦταν οὐτιδανοὶ πρωτύτερα, καὶ ἄλλοι ὡς κακοευχαριστημένοι τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ μὴν ἐναντιωθῇ εἰς τὸ φερμάνι, ἀλλὰ νὰ παραχωρήσῃ. Καὶ ἔτσι τὸν ἐφόβισαν καὶ ἐτράβησε χέρι ἀπὸ τὰ δερβένια (κολακεύόμενος πολὺ καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον Σουλεϊμᾶν πασᾶ ἐναντίον τοῦ πρέποντος διὰ νὰ τὸν ἀπατήσουν. Προσθήκη εἰς τὸ περιθώριον), καὶ μάλιστα τὸν ἐφόβισε καὶ τῶν καπεταναραίων τὸ γύρισμα με

α) Κονάκια ὑποχρεωτικὴ ἐγκατάστασις στρατιωτῶν εἰς οἰκογενείας.

β) σοκάκια = δρόμοι στενοί.

τὸν Σουλεϊμάν πασᾶν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸ πασαλίκι Τρικκάλου ἦταν ὅλα τὰ χωριὰ δικά του ὑποστατικά, ἐπρόσταξε νὰ συναχθοῦν ἐκεῖ ὅλα τὰ γεννήματα καὶ νὰ κουβαληθοῦν εἰς Γκουντουβάλσταν καὶ Μέτζοβο, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πράματα (α) ζαγορίσια καὶ Καλαρρυτοσυρρακιώτικα νὰ κουβαληθοῦν εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ δίδοντας τέτοιες προσταγὰς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πρέβεζαν καὶ Πάργαν κατὰ τὸν Δεκέμβριον εἰς τοὺς 1819, ἀφήνοντας τὸν υἱὸν του Μουχτάρ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς 1820, εἰς τὰ τέλη Ἰανουαρίου, ἐπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν πατέρα του εἰς Πρέβεζαν, ὅπου χωρὶς ἄδειαν βασιλικὴν ἐπῆγεν ἀπὸ Ναύπακτον καὶ ὁ υἱὸς του Βελῆ πασᾶς, καὶ ἀφοῦ διέτριψεν εἰς τὸν πατέρα του ἀρκετὰς ἡμέρας, ἐγύρισε πάλιν εἰς τὸ ψωροπασαλίκι του. Τοῦτο μαθάνοντας τὸ δουβλέτι, τοῦ ἐσήκωσε τὸ πασαλίκι Ναυπάκτου καὶ τὸν ἐξώρισεν εἰς Πρέβεζαν, ὅπου ἄνθρωπος βασιλικὸς τὸν ὠδήγησεν, καὶ εἰς τὴν Ναύπακτον ἐδιώρισε τὸν Μπαμπᾶ πασᾶν, ἄνδρα πολεμικόν, ὅπου εἶχε πέσει αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ρωσσίαν εἰς τὸν ἀπερασμένον πόλεμον, καὶ τὸν ἐδιώρισε νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ ὅλον τὸ Κάρλελι, (γ) ὅπου εἶναι ὡς κοντὰ στὴν Ἄρταν, τὸ ὁποῖον τὸ εἶχε πλακωμένον ὁ Ἀλῆ πασᾶς (φεύγοντας ὁμοῦς ὁ Βελῆ πασᾶς διὰ Πρέβεζαν ἐξόριστος ἄφησε στὸ κάστρο τῆς Ναυπάκτου ἕναν ἄνθρωπόν του, μὲ 500, κάποιον Ντελιὰ Φέτζον κατατρεγμένον ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἀλῆ πασᾶν, νὰ φυλάγῃ τὸ κάστρον. Προσθ. εἰς τὸ περιθώριον).

Κατὰ τοὺς 1820 Μαρτίου⁽¹⁷⁾ β' τρεῖς ἄνθρωποι⁽¹⁸⁾ διωρισμένοι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστόλισαν τὸν Πασόμπεην χωρὶς νὰ τὸν πάρουν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπιάσθησαν δύο καὶ ἐφάνέρωσαν ποῖος τοὺς ἔβαλε καὶ ἔτξι τοὺς ἐφόνευσαν. Τότε ὁ Σουλτᾶνος ὠργίσθηκε κατὰ πολλὰ καὶ ἐδιώξεν ἀπὸ τὴν Πόλιν τὸν καπιτζοχαντάρην τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἀλμάζην Μετζεμπονου⁽¹⁹⁾ καὶ Χριστόδουλον Μαρίνου, προστάζοντας ὅπου κανένας ζαγορίσιος καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς τὴν Πόλιν νὰ μὴ πατήσῃ, καὶ τοῦτο ἠκολούθησε τὰς 16 Μαρτιοῦ, ὅθεν ἐπρόλαβαν καὶ ἔφυγαν κρυφίως, ὅπου θὰ ἐξορίζονταν κατὰ τὸ φερμάνι, ἐξωρί-

α) πράματα = ζῶα, μουλάρια.

β) δοβλέτι = Κυβέρνησις γ) Κάρλελι καὶ Κάρελι = ἡ Ἀκαρνανία μὲ πρωτεύουσιν τὸ Βραχῶρι δηλ. τὸ Ἀγρίνιον.

σθηκεν ὁμως ὁ Ἀσημάκης Κροκίδας, Ἀρτηνὸς πραγματευτῆς εἰς Ἀνατολὴν μὲ τὸ νὰ εὐρέθῃ φίλος τοῦ Ἀλμπάζη καὶ ὄχι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Τὰ χλωρὰ καίονται μὲ τὰ στεγνὰ πάντοτε, ἂν ἀνακατωθῶν. Τότε ἐδιώχθηκε ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ὁ παλαιὸς διβὰν ἐφέντης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὁ Κονιτζιώτης καὶ ἦλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ὁ Σουλτᾶνος ὕστερα ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τὸ Ἀλμπασάνι καὶ Ὅχρην, δίδοντάς το τοῦ πασᾶ ἀπὸ τὴν Σκόντραν (Σκούταρι) καὶ τὸ Μπεράτι καὶ Αὐλῶναν δίδοντάς το τοῦ Νοριντὶν πασᾶ.

Τοῦτα ὅλα ὁ Ἀλῆ πασᾶς μανθάνοντάς τα εἰς τὴν Πρέβεζαν ἔκαμε διάφορα συμβούλια, οἱ αὐλικοὶ τοῦ ὁμως τὸν ἀπόκοβαν ἀπὸ κάθε κίνημα ἐναντίον εἰς τὸν Σουλτᾶνον καὶ προσταγὰς τοῦ διὰ τὸ συμφέρον τους. Τότε ἔκραξε καὶ τοὺς καπετανέους, ὅσοι τοῦ ἀπόμειναν καὶ τοὺς ἐρώτησεν, οἱ ὅποιοι τὸν ἐνθάρρυναν μὲν, ἀλλὰ τοῦ ἐζήτησαν κεφάλι τὸν Μουχτάρ πασᾶ, ὁ ὅποιος δὲν τὸ ἐδέχθηκε, ἐπειδὴ ὁ πατέρας τοῦ τοὺς εἶχε κακοευχαριστήσῃ ὅλους. Ἐκαμε λοιπὸν ἀπόφασιν εἰς τὴν Πρέβεζαν νὰ συνάξῃ στρατεύματα καὶ Τούρκους, ἡγουν Ἀρβανῖτες καὶ Ρωμαίους, ἡγουν καπεταναραίους καὶ νὰ φέρουν ὅλοι οἱ πρῶτοι τίς φαμιλιές τους εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔτζι ἐκίνησε τὸν Ἀπρίλιον ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου φθάνοντας ἔδωκε προσταγὴν νὰ τ' ἀδειάσουν τὰ σπίτια καὶ Τούρκοι καὶ Ρωμαῖοι διὰ νὰ ἔλθουν οἱ φαμιλιές τῶν Ἀρβανιτῶν νὰ καθήσουν, καὶ ἔτζι σὲ κάθε σπίτι Ρωμαῖκο καὶ Τούρκικο ἐμαζώχθησαν ἀπὸ 7 καὶ ὀκτὼ φαμιλιές, ἐπειδὴ δὲν ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ σκορπίσουν στὰ χωριά. Καὶ εἰς τὰ χωριά ἔδωκε προσταγὴν αὐστηράν νὰ ἀποκουβαλήσουν τὰ γεννήματα ἀπὸ τὴν Γκουντουβάσταν καὶ Μέτζοβον εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ξύλα διὰ τὸ κάστρο καὶ ἄλλοι χωριάτες νὰ ἔλθουν νὰ δουλεύουν εἰς τὸ χαντάκι τοῦ προαστείου καὶ εἰς τίς μπαταρίες τοῦ βοηθῶντας τοὺς μαστόρους εἰς τὸ χτίσιμον τοῦ τοίχου τοῦ χαντακιοῦ. Τὸ χαντάκι λοιπὸν ἐγίνονταν, ὁ τοῖχος τοῦ ὁμοίως ἐχτίζονταν, τὰ γεννήματα καὶ καψόξυλα ἐκουβαλιόνταν, οἱ φαμιλιές τῶν Ἀρβανιτῶν ὡς 4.000 ἔρχονταν, ὁ Μουχτάρ πασᾶς ἐπῆγεν εἰς τὸ Μπεράτι, ὅπου ἦταν ὁ ἀδελφός τοῦ Σαλήχ πασᾶς καὶ

τὸ ἐδυνάμωσε. Τὰ στρατεύματα ἐσυνάζονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη καὶ ἐδιορίζονταν εἰς πολλὰ μέρη γιὰ φύλαξιν, χωρὶς ὅμως προσταγὴν νὰ ἐφορμήσουν. Ὁ Βελῆ πασᾶς, εἰς τὴν Πρέβεζαν ἐσχόρπιζε μπουγιουρδιὰ (α) ἀποτρόπαια εἰς τὴν βασιλείαν του, διὰ νὰ διεγείρῃ εἰς ἀποστασίαν τοὺς ὑπηκόους χριστιανούς, ὅπου νὰ μὴν ἐμβάσουν τὸν Μπαμπᾶ πασᾶν εἰς Ναύπακτον, ὅπου εἰς τὸ κάστρον, καθὼς εἶπα, εἶχεν ἀφήσει κάποιον μπέην ἀπὸ τὸ Νταγλί Ντελιάμπεην καὶ Ντέλια Φέτζον ὀνομαζόμενον, κακοευχαριστημένον, νὰ φυλάγῃ τὸ κάστρον καὶ νὰ μὴ δεχθῇ τὸν Μπαμπᾶν, καὶ ὅλα τοῦτα ἐγίναν τὸν Ἀπρίλιον καὶ τὸν Μάϊον ἕως τὴν μέσσην τοῦ Ἰουνίου, εἰς τὸν ὁποῖον καιρὸν δὲν ἀποκόβονταν καὶ τὰ μεντζιλια(β) ἀπὸ τὴν Πόλιν, παρακαλῶντας ὁ Ἀλῆ πασᾶς νὰ τοῦ ἀφήσουν καὶ τὸ Μπεράτι, κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ Δέλβινο, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τραβᾶ χέρι. Ἴσως κάτι θὰ κατάρθωνεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἡ ὑπόληψις του καὶ τὰ ἄσπρα του καὶ οἱ ἐκδουλεύσεις του, καὶ τὰ γηράματά του, καὶ θὰ τοῦ ἐπρόσθετεν ἀκόμη κάτι εἰς τὸ πασαλίκι τοῦ Γιαννίνου καὶ Δελβίνου, ὅπου τοῦ ἄφηκε, ἂν δὲν ἐνεργοῦσε καὶ τότε ὑπούλως εἰς τοὺς Γενιτζάρους, καθὼς ἐφανερώθη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅπου ἔστειλε καὶ τὸν ἐπιασαν καὶ τὸ ἐμαρτύρησε καὶ ἂν δὲν ἐπήγαιναν καὶ τὰ ἀποτρόπαια μπουγιουρδιὰ τοῦ υἱοῦ του. Τοῦτα ὅμως τὰ ὑστερινὰ φθάνοντας ὁ Σουλτᾶνος ἐπρόσταξε τὸν τάταρην (γ) τοῦ τὸν ὑστερινὸν νὰ τὸν ἐξορίσουν, καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶν μὲ φερμάνι⁽²⁰⁾ καὶ αὐτὸν καὶ ὅλην του τὴν οἰκογένειαν τὸν κηρύττει ἀποστάτην καὶ ἐχθρὸν τῆς βασιλείας καὶ πίστεως, καὶ εὐθὺς διορίζει τὸν Πατρονάμπεην διὰ θαλάσσης νὰ κτυπήσῃ τὴν Τζαμουριὰν καὶ νὰ ἐβγάλῃ εἰς αὐτὴν καὶ ὅλους τοὺς φευγάτους τζάμηδες καὶ τὸν Ρούμελην βαλεσῇ διὰ ξηρᾶς νὰ τὸν κτυπήσῃ μαζὶ μὲ τὸν Χασᾶν πασᾶ τῆς Εὐρίπου, μὲ τὸν Σελὶμ πασᾶ τῆς Σαλονίκης, μὲ τὸν Μπαμπᾶ πασᾶν τῆς Ναυπάκτου καὶ μὲ τὸν Δράμαν τοῦ Τρικχάλου (Ἐπειδὴ εἰς τὰ Τρίκκαλα ἀντὶ τοῦ Σουλεϊμᾶν πασᾶ ἐδιώρισε τὸν Δράμαν) καὶ μὲ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν Πασόμπεην Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου,

α) μπουγιουρδιὰ = διαταγαὶ

β) μεντζιλια = οἱ ταχυδρόμοι,

γ) τάταρης = ταχυδρόμος, ἀπεσταλμένος.

ΑΛΗΣ Ο ΤΕΠΕΛΕΝΛΗΣ (κατά παλαιάν χαλκογραφίαν)

ὁποῦ τὸν εἶχε διορίσει ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὸν πασᾶ τῆς Σκόδρας νὰ βοηθήσῃ τὸν Νοριντὶν πασᾶ εἰς τὸ Μπεράτι, ὁ ὁποῖος ἔστειλε κεχαγιάν (α) τοῦ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ Πλιάσας καὶ ἐν ταυτῷ ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε καὶ προσταγὰς ἄμεσες καὶ ἔμμεσες διὰ τοῦ Πατριάρχου⁽²¹⁾ νὰ ἐξοπλισθῇ ὅλος ὁ ραγιᾶς ἐναντίον εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τὸν ἀποστάτην καὶ εἰς ὅλην του τὴν οἰκογένειαν.

Τὰ βασιλικά φερμάνια, ἡ κακοευχαρίστησις τῶν Ἀρβανιτῶν καὶ τὸ σήκωμα τῶν φαμιλιῶν ἐνέργησε, ὁποῦ εὐθὺς ἄρχισαν νὰ γυρίζουν πρῶτα οἱ καπεταναραῖοι καὶ νὰ γένουν ἐχθροὶ του, ἔπειτα οἱ Κολωνιάτες καὶ Ὀπαρλῆδες, ὕστερα ὁ Ντελεάμπεης ἐπαράδωκε τὸ κάστρο τῆς Ναυπάκτου εἰς τὸν Μπαμπᾶ πασᾶν, ὁποῦ τὸν εἶχαν μπάσει οἱ καπεταναραῖοι, διώχνοντας παντοῦ τοὺς Ἀρβανῖτες, καὶ τότε ὁ Μπαμπᾶ πασᾶς ἔδωκεν ἀναφορὰν εἰς τὸ δουβλέτι ὅτι πιστότερον ραγιᾶν καὶ ἀξιώτερον⁽²²⁾ δὲν ἔχει ἰδεῖ πουθενά. Τὸ καθημερινὸν γύρισμα (β) ἐψύχρανε τόσο πολὺ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὁποῦ τὸν ἀπέλπισεν. Ὅθεν ἀπὸ τοὺς πιστοτέρους, ὁποῦ εἶχε στὰ Ἰωάννινα ἔστειλε τρεῖς πρῶτους τὸν Ἡμέρμπεην Βρυόνην, τὸν Σοῦλτζε Κόρτζα καὶ τὸν Μουχορδάρη Ποῦτζε εἰς τὰ Τρίκκαλα μὲ ἓνα τάγμα τοπτζήδων καὶ μὲ δύο χιλιάδες πεζούραν καὶ ὀλίγην καβαλλαρίαν νὰ ἐφορμήσουν κατὰ τοῦ στρατεύματος τοῦ Δράμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. — 1820β

Ἀλῆς ἐξοντῶνει τὸν ἀποστάτην Νταλίπ Πρεμέτην καὶ ἀποστέλλει εἰς Ἄρταν τὸν Μέντζεμπόνον—Ἰωαννῖται μεταφέρουν περιουσίας εἰς Καλαρρυῖτες καὶ Ζαγόρι—Παράδοσις Πάργας καὶ Πρεβέζης εἰς Σουλτανικοὺς καὶ αἰχμαλωσία 3 υἱῶν Ἀλῆ καὶ ἐνὸς ἐγγόνου του—Συνωμοσία Τουρκαλβανῶν καὶ Ἑλλήνων, ὅπως ἐγκαταλείψουν Ἀλῆν καὶ προσκυνήσουν—Ἐξοδος Νούτσου κ.λ.π. γραμματέων τοῦ Ἀλῆ (Μάνθου, Κ. Μαρίνου, Κώστα, Ἀναγνώστη) καὶ Σελήμπεη, υἱοῦ Βελῆ μετὰ 2.000 στρατοῦ (20—8—1820)—Προσκύνησις Τούρκων Ἰωαννίνων—Εἰσοδος Σουλτανικῶν καὶ καπετανέων εἰς Ἰωάννινα—Ἀλῆς ἀποσύρεται εἰς Λιθαρίτσια, ἀφοῦ ἔκαυσε σεράγια κ.λ.π.—Πυ-

α) Κεχαγιᾶς = ἀντιπρόσωπος, ἐπίτροπος.

β) γύρισμα = μεταστροφή.

ροβολικὸν συμπληρῶνει καταστροφὴν—Διαγούμισμα πόλεως—Δολοφονία Μάνθου εἰς Μέτσοβον—Ἀριθμὸς ἀποκλεισμένων εἰς κάστρα μετὰ τοῦ Ἀλῆ—Ἀρχηγοὶ Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων συναγωνιζομένων μετὰ Ἀλῆ—Θανάσης Βάγιας—Λουκᾶς Βάγιας—Πυρπόλησις ἀγορᾶς, ἀνακτόρων καὶ σχολείων (25-8-1820)—Δευτέρα πυρκαϊὰ (27-8-1280)—Ἀφιξεις Ἰσμαήλ πασᾶ (30-8-1820)—Θέσις πολιορκητῶν—Ἐναρξεις πολιορκίας—Ἀπομάκρυνσις Σουλιωτῶν καὶ καπετανέων—Νοῦτσος κ.λ.π. Γραμματικοὶ εἰς Ἰσμαήλ πασᾶν—Ἀποχώρησις τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐπιστροφή αὐτῶν εἰς Ἰωάννινα—Σουλιῶται ἀποσύρονται καὶ ἐπανερχονται εἰς τὸ Σοῦλι (7-12-1820)—Φυγὴ Νούτσου κ.λ.π. εἰς Ζαγόρι—Μεταστροφή φίλων Ἀλῆ.

Εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν ἀποστάτησε καὶ ὁ Νταλίπ Πρεμέτης⁽²³⁾ εἰς τὸ κάστρον τῆς Ἀρτης, ἀλλ' αὐτὸν ὥς σιμὰ καὶ ὥς παράκαιρα τὸν ἐπρόφθασε καὶ τὸν ἐσχότωσε καὶ ἔστειλε φρούραρχο τὸν Ἀλμάζη Μετζεμπόνον, τὸν πρῶην καπιτζοχαντάρην του, τὸν διωγμένον ἀπὸ τὴν Πόλιν.

Τὸν Ἰούλιον πρὸς τὶς 15 ἐγύρισαν κρυφὰ οἱ τρεῖς εἰς τὰ Τρίκκαλα, ἀφοῦ εἶχαν πολεμήσει στοῦ Χάρκου καὶ ἔπιακαν καμμιὰ πενηνταριά, καὶ εἰς τὸ Φανάρι ἔκαψαν καμπόσα σπίτια καὶ ἔτζι ἐτραβήχθησαν μὲ ὅλα τοὺς τὰ στρατεύματα εἰς τὸ Μέτσοβον καιροφυλακτοῦντες.

Πρὸς τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου⁽²⁴⁾ ὁ καπετὰν Στερνάρης μὲ τὸν Μαξούταγα Πρόπολη τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ Πασόμπη ἀνθρωπον κεχαγιάν του ἐμβῆκαν στοὺς Καλαρρῦτες καὶ Συρράκου καὶ ἐγύρισαν τὴν Γότισταν καὶ Κράψι καὶ Προσγόλι, χωριὰ πολεμικὰ 4 ὥρες μακρὰ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἀνατολικά. Τότε εἶχε προσκυνήσει καὶ ὁ Μουχτάρ πασᾶς⁽²⁵⁾ καὶ Σαλήχ πασᾶς εἰς τὸ Μπεράτι, ἀφοῦ τοῦ ἐγύρισεν ὅλη ἡ Γραμπόβα, τὸ Σκραπέρι καὶ ἡ Μαλακάστρα καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Τεπελένι.

Οἱ Ἰωαννῖται χριστιανοὶ προβλέποντας τὰ κακά, ὅπου θὰ πάθουν, ἔκαμαν κάθε τρόπον κρυφὸν καὶ ἔστελναν τὸ βιό τους εἰς Καλαρρῦτες, εἰς Ζαγόρι καὶ εἰς ἄλλα χωριὰ σίγουρα, διὰ νὰ μὴ λαιμουριασθῇ : (α) ἀπὸ τοὺς ἀχρείους Ἀρβανῖτες· ἐβγῆκαν καὶ πολλοὶ κρυφίως καὶ μὲ ἄδειαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ χωριὰ νὰ φυλαχθοῦν. Τὸν Αὐγούστον ὁμῶς ἐτελείωσαν ὅλα. Ἐπειδὴ ἐγύρισεν

α) λαιμουριάζω = διαρπάζω.

ὅλη ἡ Τζαμουριά, ἀφοῦ ἐξύγωσεν ἡ βασιλικὴ φλότα, (α) καὶ ἐξέδωκε τὰ φερμάνια καὶ ἔβγαλεν ἔξω τὸν Χ. Σελιάμαγα Πρόνιον καὶ τὸν Τζουφὶς Σιανάμπεην, υἱὸν τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ, τοὺς φευγάτους ἐχθροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐπροσκύνησε τὸ κάστρο τῆς Πάργας καὶ ἐπαράδόθηκεν ὁ Μεχμέτ πασᾶς (26), υἱὸς τοῦ Βελῆ πασᾶ, εἰς τὴν φλόταν καὶ ὁ πατέρας του, Βελῆ πασᾶς (27) ἐπαράδωκεν εἰς τὴν φλόταν καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν Πρέβεζαν. Ἐπιάσθησαν στὰ λιμάνια καὶ ὁ Γεώργιος Μονοβάρδας καὶ ὁ Σπῦρος Κολοβὸς (28), ὡς ἄνθρωπος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὁ μὲν Μανοβάρδας ἐλευθερώθηκεν εὐθύς, ὁ δὲ Σπῦρος Κολοβὸς ἐστάλθη διὰ βασιλεύουσαν, καὶ εἰς τὸν δρόμον ἀρρωστῶντας ἀπέθανε, καὶ ἔτζι εἰς τὰς 15 Αὐγούστου αἰχμαλωτεύθηκαν οἱ τρεῖς υἱοὶ του καὶ ἕνας ἑγγονός του.

Τὰς 18 Αὐγούστου ἐξύγωσαν οἱ καπεταναραῖοι ἕως ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα δύο ὥρες ἀνατολικά καὶ δυτικὰ δύο ὥρες ἄλλοι καπεταναραῖοι Σουλιῶτες καὶ Λακχιῶτες μαζί μὲ Παραμυθιωτὲς Τούρκους πολλὰ ὀλίγους σταλμένους ἀπὸ τὸν Πρόνιον. Τοῦτες τὰς ἡμέρας εἶχαν τραβηχθῇ μέσα εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ οἱ τρεῖς κρυφοπροσκυνημένοι ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, καὶ ἔκαμαν συνωμοσίαν μὲ ἄλλους νὰ ἐβγουν τῇ νύχτᾳ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ τοῦτοι ἦταν ὁ Μουχουρδάρ Ποῦτζε, ὁ Σουλτζε-Κόρτζας, Ὁμέρμπεης Βρυόνης, ὁ Δερβὶς Χασάνης καὶ ἄλλοι ὡς 20 μεγάλοι μπιμπασῆδες (β) του πρῶτος χῶρια ἀπὸ τὸν σιλιχτάρην (γ) του, ὅπου εἶχε δύο μῆνες, ὅπου εἶχε γυρίσει καὶ ἐκάθονταν στὸ σπίτι του στὰς Μπότες (29). Καὶ τοῦτοι ὅλοι Τούρκοι καὶ μαζί τους ἐσυμφώνησεν καὶ ὁ Ἀλέξης Νοῦτζος ὁ προεστὼς τοῦ Ζαγοριοῦ, ὁ Μάνθος ὁ γραμματικὸς του, ὁ μέγας, ὁ βαθύς, ὁ Κωνσταντῆς Μαρίνου καὶ αὐτὸς γραμματικὸς του, καὶ ὁ Κώστας καὶ Ἀναγνώστης γραμματικοὶ του. Ἀκόμῃ ἐσυμφώνησε νὰ ἐβγῇ μ' ὅλους αὐτοὺς καὶ ὁ Σελίμπεης, ὁ υἱὸς τοῦ Βελῆ πασᾶ. Καὶ ἔτζι τὰς 20 Αὐγούστου Παρασκευὴ τὸ βράδυ τὰς 3 ὥρες τῆς νυχτὸς ἄνοιξαν τὰς τάμπιες καὶ ἐβγήκαν μὲ τὰ στρατεύματά τους ὅλοι ὡς 2000 καὶ

α) φλότα = στόλος.

β) μπιμπασῆς—(δες) = χιλιάρχος.

γ) σιλιχτάρης = σφραγιδοφύλαξ.

περισσότεροι καὶ μὲ 12 φορτώματα φυσέκια καὶ ἐπῆγαν στοῦ Κατζικᾶ, καὶ ἔτζι ἀπόμειναν αἱ τάμπιες ἄδειες ἀπὸ στρατεύματα ἐκείνην τὴν νύχτα, καὶ τὲς 28 τὸ πρωτῆ, ἡμέρα Σάββατο βλέποντες οἱ Γιαννιωῖτες Τοῦρκοι ὅτι αἱ τάμπιες ἄδειασαν, ἐβγῆκαν ἔξω καὶ ἔκραξαν τὸ βασιλικὸ ἄσκέρι, τοὺς καπετάνους, ὅπου ἦταν ἀπέξω μισὴ ὥρα, μάλιστα εἰς τὸ χωρίον Σταυράκι, ὅπου ἦταν ὁ καπετάνιος Γιάννης Μήτζη Λακκιώτης μὲ καμμιὰ τριακοσαριὰ παλληκάρια καὶ ἓνας Τοῦρκος Τζάμης Παραμυθιώτης παλληκάρι τοῦ Πρόνιου, Ρούτζης μὲ ἓναν ἀράπην κουτζόν, ὅπου ἐβαστοῦσε τὸ φερμάνι σὲ ἓνα ξύλο, καὶ ἐδῶ οἱ Τοῦρκοι Γιαννιωῖτες μπέηδες ἦλθαν καὶ προσκύνησαν τὸ φερμάνι καὶ τὸ ἔμβασαν εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ ὄλους τοὺς καπετάνους τὲς 8 ὥρες τῆς ἡμέρας, καὶ ἔτζι τὸ ἐπίλοιπο στράτευμα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐτραβήχθηκε μέσα εἰς τὸ κάστρον ⁽³⁰⁾, Λιθαρίτζια, Κούλια, Παζάρι, Λιβαδιώτη καὶ νησί, καὶ ἐκλείσθησαν οἱ πόρτες τοῦ κάστρου, ἀφοῦ εἶχε κάψει τὲς 18 τὸ περίφημο σαράϊ τῆς Μάζιας μετὰ ἓνα μικρὸν πόλεμον μὲ τοὺς καπετάνους καὶ τὲς 19 καὶ 20 ἔκαψε τὰ σαράϊ τοῦ Σταυρακιοῦ, τὸν Προφήτην Ἡλίαν, στὰ Καρδαμίτζια, τὰ σαράϊ στὸ Μπιστουνόπουλο καὶ τὸ Σιατιρβάνι στὸν Κάτω Μπαχτζέν, καὶ τὲς 4 ὥρες τὸ Σάββατον ἄρχισαν οἱ τοπτζῆδες(α) ἀπὸ τὴν Κούλιαν, ἀπὸ τὰ Λιθαρίτζια καὶ ἀπὸ τὸ κάστρον νὰ ξερνοῦν μὲ τὰ τόπια τὸν θάνατον καὶ τὸν χαλασμόν τῶν σπιτιῶν τῶν προαστείων. Οἱ Κλέφτες ὅμως καπεταναραῖοι ὄλον τὸ Σάββατον καὶ οἱ Τζάμηδες καὶ πολλοὶ πτωχοὶ Τοῦρκοι Γιαννιωῖτες ἐμβῆκαν στὰ αὐθεντικὰ σαράγια καὶ σπίτια καὶ ἐδιαγούμιζαν, καὶ ὁ καπετάν Στερνάρης ἐζύγωσεν ὡς ἀποκάτω στὴν Κούλια καὶ ἐντουφέκισε καὶ ἀνθρώπους καὶ ἄλλοι καπετανοὶ ἐζύγωσαν ὡς τὸ μπεζεστένι(β) καὶ ἐντουφέκισαν τοὺς Γκέγκηδες στὸ παζάρι καὶ στὲς καμάρες, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ κάτω μέρος ἐζύγωσαν εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον ὡς τὸ (πάλτο) κοντά. Τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Δευτέραν καὶ Τρίτην ἀκολουθοῦσε.

Ἐκεῖνοι ὅμως ὅπου εἶχαν ἔβγει τὴν νύχτα στοῦ Κατζικᾶ, τὸ Σάββατον ἔστειλαν τὸν Μάνθον μὲ γράμματά τους εἰς τὸν

α) τοπτζῆδες = πυροβοληταί.

β) μπεζεστένι = ἀγορά.

Ἰσμαήλ πασᾶν, ὅπου ἦταν εἰς τὰ Γρεβενὰ καὶ αὐτοὶ ἐγύρισαν ἀπὸ τοῦ Κατζικᾶ εἰς τὸ μέγα Μπισδοῦνι καὶ ἐπῆγαν καὶ ἐσταμάτησαν εἰς τοῦ Πετζάλη ὅλοι ὁμοῦ καρτερῶντας τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ Πασόμπεη ⁽³¹⁾ μετὸν Μάνθον ὅπου ἔστειλαν, ὁ ὁποῖος φθάνοντας εἰς τὸ Μέτζοβον ⁽³²⁾ ἐφονεύθηκεν ἄδικα ἀπὸ ἑνα μπαμπέση τοῦ Δράμα, καὶ ὁ θάνατος ⁽³³⁾ τούτου τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς καὶ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατεπύκρανε καὶ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ καὶ τοὺς προσκυνημένους συντρόφους του καὶ ἐθάρρυνε πολὺ τοὺς ἀποκλεισμένους εἰς τὸ κάστρον τρεῖς χιλιάδες στρατιώτας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἱ ὁποῖοι ἦταν μαζώματα ὡς 1.200 γκέγκηδες, καμπόσοι Λιάπηδες, καμπόσοι Τότζκηδες, καμπόσοι ἀπὸ τὸ Ντερβένι, ὅπου εἶναι μία περιοχὴ τοῦ Τεπελενιοῦ, ἡγουν Λιονζαβηνοί, Μπετζιστηνοί, Δραμοτηνοί καὶ ἐπίλοιπα ὀλογουρινὰ χωριά καὶ πολλὰ ὀλίγοι Ρωμαῖοι Ριζιῶτες ⁽³⁴⁾ ἀπὸ Λάμποβο ⁽³⁵⁾, Χόρμοβο, Λέκλι, Κόδραν καὶ Πέστιανη. Κεφάλια μέσα ἀπόμειναν ὁ Μαχμούτ μπέης Ζογόλης, ὁ Χασὰν μπέης Ντουσίστας Ντίμπρας καὶ ὁ Χασὰν μπέης Ἀλαμάνης καὶ Χουσεῖν μπέης Ζογόλης, ὁ Μαχμούτ μπέης, ὁ Ταῆρ Γκέγκας Ἀμπάζης, ὁ Κασίμ Ντάμζης, ὁ Χαρὴς Γιάσκας, ὁ Χασὰν Ἀρτζας καὶ ἄλλοι μερικοὶ μπουλουκμπασάδες α) καὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαῖους ὁ Θανάσης Βάγιας, ὁ δραστικώτατος καὶ ἀγρυπνότατος ἀπὸ τὸ Λέκλι, ὁ Κομπαρατζῆς Γιάνκας ὁ Λεκλιώτης, καὶ ἱατρὸς μέσα εἶναι ἑνας Λουκᾶς, ἀδελφός τοῦ Θανάση Βάγια, ὅπου εἶχε σπουδάξει τὴν ἱατρικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν χρόνους δέκα ⁽³⁶⁾ καὶ ἀπόμεινε μέσα καὶ ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς ⁽³⁷⁾ μετὸν υἱόν του καὶ πολλοὶ φυλακωμένοι ἄλλοι. Ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς ὅμως εἰς ὀλίγον καιρὸν τῆς πολιορκίας ἀπέθανε. Καὶ πολλοὶ μαστόροι καὶ χαλκιάδες. Οἱ περισσότεροι κλεισμένοι ἔχουν καὶ τὰ χαρέμια τους μέσα, ἐπειδὴ τῶν ἐπίλοιπων τὰ χαρέμια καὶ ἐκείνων ὅπου ἐβγήκαν καὶ ἐπροσκύνησαν εἶχαν φύγει τὰ χαρέμια τὲς 13 τοῦ Αὐγούστου ὅλα, καὶ ἀπόμειναν οἱ ἄνδρες μοναχὰ καὶ τότε ἔφυγαν καὶ πολλὰς φαμιλιὰς Γιαννιώτικες καὶ ἐπῆγαν στὰ χωριά.

Τὲς 25 ὅμως Αὐγούστου ἔβαλαν οἱ Γκέγκηδες φωτιά στοῦ Μαρίνου Κωνσταντίνου τὸ σπίτι καὶ εἰς ἄλλες μεριὰς τοῦ παζα-

α) μπουλουκμπασῆς — δεσ = ἀποσπασματάρχης.

ριοῦ, καὶ ἐκάηκαν καὶ τὰ παλάτια τοῦ Βελῆ πασᾶ, καὶ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ καὶ τὰ σαράγια στὰ Λιθαρίτζια, ἡ μητρόπολις, ὁ ἅγιος Νικόλαος, τὰ δύο σχολεῖα μὲ τὲς βιβλιοθῆκες τους καὶ φυσικὲς μηχανές, τοῦ Καπλάνη καὶ τοῦ Ζωσιμᾶ, ὅλος ὁ ἀρχοντομαχαλᾶς καὶ καθεξῆς τὸ ἄνθος τῆς πολιτείας ὅλο. Καὶ τὲς 27 δεύτερη φωτιά ἐγινε καὶ ἐκάηκεν ἡ Ἀγία Μαρίνα ἡ θαυμαστὴ καὶ ὁ Μεχκεμὲς μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ σπίτια, ὅπου ἦταν ὀλόγυρα, τούρκικα καὶ ρωμαίικα, καὶ ἡ τρίτη πυρκαϊὰ ἔκαψε μερικὰ σπίτια στὴν Καλούτζασμη, καὶ ἔτσι ἐγινε ἡ πόλις θέαμα ἐλεεινὸν καὶ ἀξιοθρήνητον (ἐλέησέ μας Κύριε ⁽³⁸⁾).

Εἰς τὰ τέλη Αὐγούστου ἐπλησίασεν ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς καὶ ἐστρατοπέδευσε πρῶτα στοῦ Κατζικᾶ καὶ ἔπειτα στὴ Ζέλοβα, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν ἦλθαν οἱ ἐπίλοιποι πασάδες, ὁ Ρούμελης Γκαβανόζογλους Χουσεῖν πασᾶς μὲ τὰ δύο παιδιὰ του καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὸ Μπιστινόπουλο, ὁ Σελήμ πασᾶς τῆς Σαλονίκης, ὁ Χασάν πασᾶς τῆς Εὐρίπου, ὁ Μπαμπᾶ πασᾶς ⁽³⁹⁾ ἀπὸ τὸν Ναύπακτον ὕστερα ἀπὸ τὸν Δράμα τοῦ Τρικχάλου ⁽⁴⁰⁾ καὶ ὁ Μπαμπᾶ πασᾶς ἐστρατοπέδευσε στὴ Μπουνίλα καὶ ὁ Δράμας στὸ Τζιφλικόπουλο, καὶ ὕστερα ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς ἦλθε στὴν Περίβλεπτον καὶ στρατοπέδευσε κοντὰ στὸν Δράμα, τὸν φίλον του, καὶ ὁ Ρούμελης ἐπῆγε στὴ Ζέλοβα. Ὁ Ἰσοῦφ μπέης ἐστρατοπέδευσε στὸν Κάτω Μπαχτζέ καὶ ἔτσι ἄρχισαν τὴν πολιορκίαν, ἀφοῦ ἔφεραν καὶ μεγάλα τόπια καὶ χαβάνια(α). Ἔστησαν μίαν μεγάλην μπαταρίαν (τάμπιαν) εἰς τὸν Ναματζάνην διὰ τὴν Κούλιαν καὶ Λιθαρίτζια, ἄλλη μίαν στὴν Καλούτζασμη, τὴν τρίτην στὰ Ἑβραϊκά, τὴν ὁποίαν τὴν μετατόπισαν εἰς τοῦ Μερσαλάτα τὰ μποστάνια. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ βαροῦν τρομακτικὰ τὰ Λιθαρίτζια καὶ Κούλιαν, ὅπου κατακρήμνισαν ἓνα πρόσωπο ἀπὸ τὰ Λιθαρίτζια, καὶ τὴν κορυφὴν τῆς Κούλιας τὴν κατασύντριψαν. Ἐδιώξαν ὁμῶς τοὺς καπετάνους καὶ Σουλιώτας.

Ὁ Μέρμπεης Βρυόνης καὶ ὁ Ἰσοῦφ μπέης Σερασλῆς ἐν τῷ ἀναμεταξὺ ἐγιναν πασάδες κατὰ τὸν Νοέμβριον. Ὁ Ντερβίς Χασάνης, ὁ Σελιχτάρης καὶ ὁ Ἄγιο Βασιάρης εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ στρατεύματα. Ὁ Ἀλέξης Νούτζου ⁽⁴¹⁾, ὁ Κώστας ὁ Γραμματικὸς

α) χαβάνια = μαχαίρας.

καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ πάντοτε, ὁ ἓνας γραμματικὸς του, καὶ ὁ ἄλλος προεστὼς τοῦ Ζαγοριοῦ ὁμοίως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαρίνου κοντὰ στὸν Ἰσμαήλ πασᾶν, ἀλλ' ὁ Μαρίνος ἐπῆγε εἰς Κορφοὺς διὰ ὑποθέσεις του, ὡς ἔλεγον, τὸν Νοέμβριον ὁ Ἀλέξης Νοῦτζου, κακοευχαριστημένος ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν καὶ ἀπὸ τοὺς Ζαγορίσιους, ὅπου τὸν ἐβγαλαν ἀπὸ προεστὸν, ὁμοίως καὶ Σελιχτάρης καὶ Ἄγος Βασιάρης καὶ Κώστας Γραμματικὸς,⁽⁴²⁾ ὅλοι τοῦτοι γυρίζουν τοὺς Σουλιώτας μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἐμβαίνουν αὐτοὶ κρυφίως, ἐμβάζουν καὶ αὐτοὺς καὶ δίδοντες ὁμήρους⁽⁴³⁾ ἐπῆραν ὁμηρον τοὺς Χουσεῖν πασᾶν, υἱὸν Μουχτάρ πασᾶ, ἐπῆραν καὶ ἄσπρα ἀρκετὰ καὶ διὰ νυκτὸς εἰς τὰς 7 Δεκεμβρίου⁽⁴⁴⁾ ἐπῆγαν εἰς τὸ Σοῦλι, ἐπειδὴ εἶχαν κακοευχαριστηθῇ οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν, ὅπου δὲν τοὺς ἐπεκύρωνε τὸν τόπον, ἀλλὰ τοὺς τὸ ἐκλωθυγύριζε καὶ ἀπὸ τὸν Δράμα ὑβρίσθησαν. Εἰς τὴν Κιάφαν τοῦ Σουλιῶ ἔχει ὁ Ἀληπασᾶς ἓνα κάστρο δυνατὸ μὲ τόπια καὶ κάποιον μπουλούκμπασην(α) του πιστὸν Μοῦρτο Τζιάλα ὀνομαζόμενον, ὅπου τὸ ἐφύλαγε καὶ τὸ φυλάγει μὲ καμμιὰ ἑκατοστή νομάτους. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κάστρο εἶναι καὶ βιὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὡς λέγουν, καὶ ζωοτροφίες πολλὰ καὶ τζοπχανέδες(β). Οἱ πολιορκηταὶ πασιάδες δὲν εἶχαν ὁλότελα εἶδῃσιν ἀπὸ ὅσα ἔγιναν ὅσον ἀπὸ τὸν Ἄγος Βασιάρη, Σιλιχτάρη, Ἀλέξη Νοῦτζο καὶ Κώστα, τόσον καὶ ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ἕως οὗ πρὸς τὰς 20 Δεκεμβρίου ἐπιάσθηκεν ἓνας Μετζοβίτης, ὅπου ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ κάστρον καὶ ἐφάνέρωσεν ὅλους ἐκείνους, ὅπου ἐμπαινόβγαιναν τὴν νύχτα στὸν Ἀλῆ πασᾶν. Ἀφοῦ τοῦτο ἠκούσθηκε ἔξαφνα τὴν 22 ἔφυγεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἄγος καὶ ὁ Σιλιχτάρης μὲ 200 ἀνθρώπους καὶ ὁ Ἀλέξης καὶ ὁ Κώστας καὶ ἐφώλιασαν(γ) στὴν Ντοβρὰ καὶ Τζοντίλα· ἐπιακαν καὶ τὴν Κούλια τοῦ Πετζάλη καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Στούπαινας καὶ Μαυραγγέλου, ἐπῆραν καὶ τοὺς Λυγκιάδες καὶ ἀπὸ τὸ νησὶ ἐβγαίνοντας στράτεμα ἐβάρεσε τοὺς βασιλικούς εἰς τὸ Στροῦνι⁽⁴⁵⁾ τὰς 25 τῶν Χριστουγεννῶν καὶ τὸ ἐξουσίασαν οἱ Ἀληπασῆδες, παίρνοντας καὶ τὰ τρίτα τόπια ὅπου

α) μπουλουκμπάσης = διοικητής, ἀρχηγὸς ἀποσπάσματος.

β) τζοπχανές — δεσ = ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ἄ πολεμοφοδίων

γ) ἐφώλιασαν = ὠχυρώθησαν)

εἶχαν οἱ βασιλικοὶ στὸ Στροῦνι καὶ ἔτζι ἔκαναν κοινωνίαν μὲ τὸ στράτευμα, ὅπου ἦταν φωλιασμένο στὴν Τζιντίλα τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ ἔμπαζαν ζωοτροφίαν εἰς τὸ κάστρο διὰ δεκαπέντε ἡμέρες ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, γίδια, βόιδια, κρασιά, ραχές, τουτούνια(α), τυριά καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤμπόρεσαν. Ἐκαρτεροῦσαν ὡς τόσο στὴ Ντοβρά νὰ τοὺς ἔλθῃ, ὡς φαίνεται, βοήθεια ἀπὸ τὴν Τοτζκαριά καὶ Λιαπουριά τρεῖς τέσσαρες χιλιάδες, διὰ νὰ ἐφορμήσουν νὰ χτυπήσουν τὸ οὐρδί(β), ἀπ' ἔξω καὶ ὁ Ἀληπασᾶς ἀπὸ μέσα καὶ νὰ τὸ χαλάσουν. Δὲν τὸ ἐπέτυχαν ὁμῶς, ἐπειδὴ οἱ πασάδες εἶχαν στείλει στὸ Ἀργυρόκαστρο προσταγὴν καὶ στὸ Λιμπόχοβο νὰ πιάσουν τοῦ Σουμπάση τὸ γεφύρι καὶ τὴν Πέστιανη καὶ τὴν Κλεισούρα, ὅπου εἶναι τὸ τρίτον στενὸν τῆς Τοτζκαριᾶς. Ἐπῆγε καὶ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πλιάσας πασᾶς τοῦ Μπερατιοῦ ἀντὶ τοῦ Νουρεντὶν πασᾶ, ὅπου ἐξώσθη ὡς διεφθαρμένος ἀπὸ τὸν Μουχτάρ πασᾶν, ὅπου δὲν ἔστειλε τὸν υἱὸν του Μαχμούτμπεην εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὸν πατέρα του, καὶ Σαλήχ πασᾶν, ὅπου τοὺς εἶχε στείλει ὁ Ρούμελης εἰς τὴν Ἀγκυραν διὰ Γκρίτζας, Μοναστηριοῦ καὶ Θεσσαλονίκης τὸν Ὀκτώβριον καὶ τὸν Σελήμπεην τὸν ἔστειλε τοῦ Πατρονάμπεη ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπεης εἰς τὰ καράβια στὸν πατέρα του, ὅπου ἐπῆγε σεργούνι(γ) στὸ στὸ Κιουτάϊ τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἔτζι ὁ Πλιάσας ἔσφιξε(δ) τοὺς Τότζκηδες καὶ Λιάπηδες ὡς βαλῆς τοὺς νὰ μὴ ταραχθοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. 1821 (α' τ ρ ῖ μ η ν ο ν)

Φυγὴ ἀποστατῶν ἐκ Ζαγορίου καὶ μετάβασις αὐτῶν εἰς Σοῦλι (13-1-1821)—Ἐπιτυχὴς ἐφόρμησις Ἄγο Βασιάρη κ.λ.π.—Νοῦτσος, Ταῆρ Ἀμπάζης, Νότης Μπότζαρης ἐξεγείρουν καὶ ἐξοπλίζουσιν Λάωκαν. Ἀποστολὴ ἐνισχύσεων ὑπὸ Χουρσίτ (Φ/ριος 1821)—Ἀφιξίς Χουρσίτ εἰς Ἰωάννινα (3-3-1821)—Καταλαμβάνονται ὑπὸ Βασιλικῶν Στροῦνι, Λυγκιάδες κ.λ.π. (10-3-1821)—Συμπλήρωσις καταστροφῆς Ἰωαννίνων ὑπὸ Βασιλικῶν—Τολμήματα Ζαγορισίων εἰς Μπάγιαν—Πασχάλης Σαντάβαρος, Ἀποστολῶν Τζανόγλου προσβάλλουσιν ἀπο-

α) τουτούνια καὶ γκουντούνια = κυδώνια.

β) οὐρδί = στρατόπεδον

γ) σεργούνι = ἐξορία

δ) ἔσφιξε = ἠνάγκασε.

Sterminio dei KardiKioffi (1812.)

Η ΕΞΟΝΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΩΝ (1812)

στάτας εἰς Μπάγιαν—Ἰσμαήλ πασᾶς ἀποστέλλει πρὸς ἐνίσχυσιν Ζαγορίσιων τὸν Γοτιστηνὸν κατετάνιον Τασούλην, ἀποσυρθέντα ἐκεῖθεν τὴν 10—3—1821—Ἀποστολὴ Μαχμούτ μπέη, υἱοῦ Μουχτάρ πασᾶ διὰ Θεσσαλονίκης εἰς Ἀγκυραν καὶ ἀνεψιῶν Ἀλῆ ἀπὸ ἀδελφῆν του Σανισιὰν εἰς Λιμπόχοβον—Κατάληψις Στρουνίου καὶ Λυγκιάδων ὑπὸ Βασιλικῶν καὶ ἐτοιμασίαι κατὰ νήσου, ὅπου ἀπερσύρθησαν οἱ μὴ προσκυνήσαντες (8-3-1821)—Ἰσμαήλ πασᾶς ἀποστέλλεται ὑπὸ Χουρσίτ εἰς βοήθειαν Χασὰν πασᾶ, κυκλωθέντος ὑπὸ Σουλιωτῶν—Ἀλβανοὶ μὴ ὑποκείμενοι εἰς τινὰ πασᾶν διατάσσονται ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των—Εἰσοδος Βασιλικῶν εἰς Φιλιππιάδα, κατόπιν ἀποχωρήσεως ἀποστατῶν—Φόνοι ἀόπλων χριστιανῶν καὶ ἀρπαγαὶ ποιμνίων—Χασὰν πασᾶς κυκλωθεὶς ὑπὸ Σουλιωτῶν σώζεται κατόπιν ἐπεμβάσεως καπετὰν Γώγου καὶ Κουτελίδου—Καπετὰν Ζήκο Μίχος προσκυνᾷ εἰς Χασὰν πασᾶν—Μεχμέτ πασᾶς διατάσσεται ὑπὸ Χουρσίτ νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον πρὸς καταστολὴν ἐξεγέρσεως (31-3-1821).—Ἐτοιμασίαι Χουρσίτ πρὸς ἀποβίβασιν εἰς νήσον καὶ ἐπίθεσιν εἰς Λιθαρίτσια.

Ὅθεν οἱ φωλιασμένοι ἐστενοχωρήθησαν στὸ Ζαγόρι καὶ ἀπὸ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς Ζαγορίσιους, ὅπου τοὺς 1821 Ἰανουαρίου 1 ἀρματώθηκαν ὅλοι κατὰ προσταγὴν καὶ ἐπῆγαν στὴν Μπάγια, ὅπου ἐκαρτέρησαν καὶ ὀλίγους βασιλικούς στρατιώτας, ὅπου τοὺς ἐστείλειν ὁ Δράμας καὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς ζυγώσουν. Μετὰ πέντε ἡμέρες ὡς διακόσιοι ἀπὸ τοὺς Ἀληπασῆτες Ἀρβανῖτες ἐπροσκύνησαν εἰς τοῦ Καλωτᾶ καὶ μετὰ 8 ἡμέρες τὰ μεσάνυχτα ἔφυγαν ὅλοι ἀπὸ τὴν Τζουντίλα καὶ Δοβράν, καὶ ἐπῆγαν στὴ Λάκκα τοῦ Σουλίου, ἀπερνῶντας ἀπὸ Γραμμενοχώρια, Κότζκα καὶ Λιόκου. Τὴν ἴδιαν νύχτα, ὅπου ἔφυγαν τοῦτοι οἱ ἀποστάται ἀπὸ τὸ Ζαγόρι, Ἀρβανῖτες ὡς ἑφτακόσιοι μὲ τὸν Σιλιχτάρην καὶ Ἀγο Βασιάρη, ἐβγῆκαν καὶ ἀπὸ τὸ κάστρο ὡς χίλιοι καὶ 800 διαλεχτοὶ καὶ κάμνοντας μίαν ἐφόρμησιν ἐξαφνα εἰς τὰς τάμπιες ἐκυρίευσαν τὰ τόπια, ὥρμησαν ὅμως ἀπὸ τὸ κάτω μέρος ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης καὶ τοὺς ἐπῆρε πλάτην καὶ τοὺς ἐμβάσε μέσα στὸ κάστρο, σκοτώνοντας πολλοὺς καὶ πληγώνοντας. Ἐβοήθησεν εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ὁ Δράμας καὶ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς καὶ πολλοὶ Ἰωαννῖται Τοῦρκοι καὶ τοῦτο ἡκολούθησε τὴν Πέμπτην τὰς 13 Ἰανουαρίου ξημερώνοντας καὶ ἔπεσαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη πολλοί, ἀπὸ τοὺς ἀποστάτας ὅμως περισσότεροι, ἄλλοι λέν 360 καὶ ἄλλοι τετρακόσιοι. Διὰ τὸν ἀριθμὸν ὀλίγη φροντίς, φθάνει ὅπου δὲν ἠμπόρεσαν νὰ

κατορθώσουν ἄπρακτοι. Ὁ Ἀλέξης Νούτζου πρὶν τοῦ πολέμου τούτου ἡμέρες 8 εἶχεν ἔμβει εἰς τὸ κάστρο ἀπὸ τὴν Τζοντίλα καὶ Στροῦνι καὶ νησὶ καὶ παίρνοντας τὸν Ταῆρ Ἀμπάζη⁽⁴⁶⁾ διὰ νυχτὸς ἐπῆγε στὸ Σοῦλι καὶ ἀνταμώθηκε μὲ τὸν καπετάνιον Νότην Μπότζαρη, καὶ ἐκεῖ ἀπόκλεισαν τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας καὶ ἀρμάτωσαν ὅλην τὴν Λάκκαν τὴν μεγάλην ὡς τὰ Λέλοβα καὶ Γεφῦρι τῆς Πάσαινας καὶ Γκαντζὰν τοῦ Λούρου καὶ τὴν μικρὴν Λάκκαν τὴν μισὴν ὡς τὸ Ἀλουποχώρι, Τζαρακοβίστα, Δραμισσοῦς, καὶ Μπαοσσούς, καὶ ἔγιναν ὡς τρεῖς χιλιάδες καὶ ἔμβασαν στὸ Σοῦλι πλῆθος γεννήματα (α), ὅπου ἡῦραν στὰ κοτζεῖκα (β) τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπου ἦτον στὰ χωριὰ τῆς Ἀρτης. Ἐστειλαν τὸν Χ. Σελιάμαγα Πρόνιον οἱ πασάδες νὰ τοὺς βαρέσῃ μὲ τοὺς Τζάμηδες, ἀλλὰ οἱ τζάμηδες δὲν κατώρθωσαν τίποτε καὶ ἐσκρόπησαν στὰ χωριά τους. Ἐστειλαν καὶ τὸν δεσπότην Ἰωαννίνων στοὺς Δραμισσοῦς νὰ νοθετήσῃ τοὺς Λακκιώτας νὰ τραβηχθοῦν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ καὶ τοῦτος ἄπρακτος καὶ μὲ κίνδυνον ἐγύρισε πίσω. Ὅλοι λοιπὸν οἱ πολιορκηταὶ πασάδες κατάντησαν εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἔστειλαν καὶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀναφοράν, καὶ εἰς τὸν μέγαν Χουζουρούρ πασᾶν, βεζύρην τοῦ Μορέως νὰ ταχύνῃ τὴν βοήθειαν του παρακαλῶντες τον, καὶ αὐτὸς ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὸν Μωριὰν ἔστειλε μπροστὰ τὸν πρῶν Κεχαγιάν του Μεχμέτ πασᾶν βαλῆν τῆς Σαλονίκης μὲ δύο τρεῖς χιλιάδες στράτευμα, ὁ ὁποῖος φθάνοντας στὰ Γιάννινα κατὰ τὴν μέσσην τοῦ Φεβρουαρίου εὔρε τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας κλεισμένον καὶ τοὺς πασάδες εἰς ἀσυμφωνίαν, τοὺς Σουλιώτας δυνατοὺς καὶ τὸ πέρα μέρος τῆς λίμνης, ἤγουν Στροῦνι καὶ Λυγκιάδες πιασμένα ἀπὸ ἀποστάτας. Ὅθεν εὐθὺς διώρισε τὸν Ἰσοῦφ πασᾶν νὰ πηγαίνῃ μὲ τὸ στράτευμά του νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας καὶ ἔγραψε καὶ τοῦ Χουσουρούτ πασᾶ ὅλην τὴν κατάστασιν τῆς πολιορκίας εἰς τὴν Λάρσαν. Ὅθεν ὁ Χουσουρούτ πασᾶς, ἂν καὶ ἄρρωστος καὶ χειμῶνας καὶ ἔπρεπε νὰ ἀπεράσῃ τὰ χιονισμένα βουνὰ τοῦ Μετζόβου, ἦλθε στὰ Ἰωάννινα τὲς 3 τοῦ Μαρτίου⁽⁴⁷⁾ καὶ ἐλέγχοντας ἀρκετὰ τοὺς πολιορκητὰς πασάδες ἔκαμε νέους διορισμούς, ὅπου εἶναι νὰ πηγαίνῃ ὁ Ἡμέρ πασᾶς

α) γεννήματα = σιτηρά,

β) κοτζεῖκα δηλ. κτήματα,

καὶ ὁ Δράμας καὶ ὁ Κεχαγιᾶς τοῦ Μεχμέτ πασᾶς νὰ πάρουν τὸ Στροῦνι καὶ τοὺς Λυγκιάδες πρῶτα, καὶ ἔπειτα τὸ νησί. Καὶ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς νὰ πηγαίνει νὰ στήσῃ μίαν μπαταρίαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, καὶ ὁ Χασάν πασᾶς νὰ πηγαίνει εἰς τὴν μεγάλην Λάγκαν ἐναντίον τῶν Σουλιώτων καὶ ὁ Ἰσούφ πασᾶς, ὅπου εἶναι ἐκεῖ νὰ ἀφήσῃ τὸ στράτευμα τοῦ τοῦ Χασάν πασᾶ καὶ αὐτὸς μὲ ὀλίγους νὰ φύγῃ καὶ νὰ πηγαίνει εἰς τὸ μανσοῦπι(α) τοῦ. Εὐθὺς ὅπου ἐγιναν οἱ διορισμοὶ ἠκολούθησε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τὲς 10 τοῦ Μάρτη ἐστήθηκεν ἡ μπαταρία μὲ ὀλίγον χαμόν, ἐπάρθηκε καὶ τὸ Στροῦνι καὶ οἱ Λυγκιάδες μὲ ὀλίγους σκοτωμένους, μόλον ὅπου ἦταν παράνω(β) ἀπὸ πεντακόσιοι ὅπου διαφέντευαν(γ) αὐτοὺς τοὺς τόπους, οἱ ὅποιοι ἐπροσκύνησαν, ἀφοῦ ἐσκοτώθηκαν καμπόσοι ἀπὸ τὴν ἐφόρμησιν τοῦ Ἡμέρ πασᾶ Βρυόνη καὶ γίνεται καὶ ἐτοιμασία νὰ κάμουν ἀπόβασιν καὶ στὸ νησί. Τοῦτος ὁ Χουσουροῦτ πασᾶς εἶναι βεζύρης ἄοκνος, δραστήριος, κρυψίνους, πολύβουλος καὶ ἐμπειρότατος, ἀδωροδόκητος καὶ πιστότατος εἰς τὴν βασιλικὴν δούλευσιν, ὅπου ἂν ἦταν ἐξ ἀρχῆς, βέβαια θὰ ἐτέλειωνεν ἡ πολιορκία τὸν Σεπτέμβριον, ἤγουν τὸν δεύτερον μῆνα τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ δὲν θὰ χαλοῦσαν τὰ σπίτια τὰ πολυέξοδα, τούρκικα καὶ ρωμαϊκά, νὰ τὰ καῖν οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται ἀντὶς διὰ καψόξυλα, ἐπειδὴ ὅσα σπίτια ἔκαψεν ὁ ἀποστάτης, ἄλλα τόσα σχεδὸν ἐχάλασαν καὶ ἔκαψαν τὰ βασιλικά στρατεύματα. Ἄλλ' ὁ πρῶν Ρούμελη βαλεσῆς Γκαβανόζογλους καὶ ὁ Ἰσούφ πασᾶς, ὡς διεφθαρμένοι ἀπὸ τὸν ἀποστάτην, ὡς λέν, ὁ πρῶτος μὲ 400.000 γρόσια καὶ ὁ δεύτερος μὲ 250.000 τὰ παράβλεπαν ὅλα καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς βασιλείας δὲν τὸν βαροῦσαν, διὸ καὶ δικαίως ἀπὸ τὸν Χαζουρίτ πασᾶ ἐδιώχθησαν εἰς τὰ μανσοῦπια τοὺς καὶ δικαιοτέρα ἂν ἐπαίδευονταν κιόλας, ὅπου ἡ θεία δίκη ἴσως φωτίσῃ τὸν βασιλέα μας νὰ τὸ κάμῃ. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ἀκόμη ἡ τόλμη μερικῶν Ζαγορίσιων εἰς τὸ φώλιασμα τῶν ἀποστατῶν τῆς Ντοβρᾶς καὶ Τζοντίλας. Ἐπειδὴ, εὐθὺς ὅπου ἔλαβεν τὴν ἄδειαν καὶ προσταγὴν ἀπὸ τοὺς πασάδες νὰ ἀρματωθοῦν καὶ νὰ κινήσουν ἐναντίον

α) μανσοῦπι = περιφέρεια, διοίκησις

β) παράνω ἀντὶ παραπάνω, περισσότεροι.

γ) διαφέντευαν = ὑπερήσπιζαν.

τῶν ἀποστατῶν, καὶ τοὺς ἔρχονται βοηθοὶ καὶ βασιλικοὶ στρατιῶται, αὐτοὶ χωρὶς νὰ καρτερέσουν τοὺς βασιλικούς νὰ ἔλθουν στὴν Μπάγια, δύο ἡμέρες πρωτύτερα, ἀρματώθηκαν καὶ ἐπῆγαν στὴν Μπάγια 36 Τζεπελοβῖται, 15 Νεγαδιῶτες καὶ 4 ἢ 5 Σκαμνελίτες, καὶ τοῦτοι σχεδὸν οἱ 60 πρὶν ἔλθουν οἱ πολλοὶ ἀπὸ τὰ βλαχοχώρια τοῦ Ζαγοριοῦ ἀντιπαρατάχθηκαν εἰς τὴν Μπάγιαν τῶν ἀποστατῶν τῆς Τζοντίλας, δύο ὥρες ξέμακρα, ἐπειδὴ τόσον ἀπέχει ἡ Μπάγια ἀπὸ τὴν Τζοντίλα. Ὁ τολμηρότερος, ἀνδρειότερος καὶ ἀοκνότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς 60 τῆς Μπάγιας ἦταν κάποιος Πασχάλης Σαντάβαρος, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησεν ἀφόβως τὸ πᾶν καὶ ἔτρεξε μετὰ δύο ἡμέρες εἰς Καλωτὰν καὶ ἐπῆρε μὲ χίλιους τρόπους καμμιά 80 βασιλικούς, ἐπειδὴ εἶχε μάθει ὅτι θὰ πατηθῇ ἡ Μπάγια ἀπὸ τοὺς ἀποστάτας καὶ ἀκολουθῶς καὶ οἱ Νεγάδες, καὶ ἂν δὲν ἐσκέκονταν γενναίως καὶ δὲν ἔτρεχε νὰ φέρῃ βοήθειαν, ἀλλ' ἐφοβοῦνταν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Μπάγιαν, θὰ κακοπάθαιεν ἀφεύκτως ἀπὸ τοὺς βασιλικούς ὅλο τὸ Ζαγόρι, ἀφορμῆς ὅπου θὰ τὸ ἐνόμιζαν ὅλο σὲ ἀποστασίαν. Ἡ γενναιότης τοῦ Σανταβάρου ἐβοηθήθηκε καὶ ἀπὸ τὸν σύντροφόν του καὶ χωριανόν του Ἀποστολάκην Τζανόγλου καὶ ἀπὸ τὸν Νεγαδιώτην Ἀνανιόγλου, ὅπου καὶ οἱ τρεῖς ὠρκώθηκαν νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ μὴν φέρουν ἐντροπὴ εἰς τὸ Ζαγόρι καὶ χαλασμόν ἀφευκτον. καὶ ἔτσι ὁ Θεὸς τοὺς ἐβοήθησε καὶ ἐτιμήθηκαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς φρονίμους καὶ ἐβοήθησαν καὶ ὅλο τὸ Ζαγόρι. καὶ τοῦτοι πάλε ἔκαμαν καὶ ἄλλην μίαν πρόβλεψιν διὰ τὸ Ζαγόρι· ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ ἀποστάται, ἐπρόβαλαν τοῦ Ἰσμαὴλ Πασᾶ νὰ τοὺς δοθῇ ἓνας καπετάνος μὲ 80 ἢ 100 ἀνθρώπους νὰ προφυλάγῃ τὸ Ζαγόρι ἀπὸ ἄλλο φώλιασμα ἀποστατῶν καὶ τοὺς ἐδόθηκεν ὁ Γοτιστηνὸς καπετάν Τασοῦλας, ἀδελφὸς τοῦ Μήτρου Χάϊτα, καὶ ἐστάθηκε ἀπὸ τὰς 20 Ἰανουαρίου ἕως 10 Μαρτίου, ὅπου ξαναπῆραν οἱ βασιλικοὶ, καθὼς εἶπα τοὺς Λυγκιάδες καὶ Στροῦνι, καὶ ἔτσι διὰ νὰ μὴ βαρύνεται τὸ Ζαγόρι ἀπὸ ἔξοδα τὸν ἐσῆκωσαν, ὡς ἂν ὅπου ἀσφαλίστηκε πλέον τὸ Ζαγόρι μὲ τὸ ξαναπάρσιμο τοῦ Στρουνιοῦ καὶ Λιαγκιάδων, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ Χουρσοῦτ πασᾶς. Τὸ φώλιασμα τῶν ἀποστατῶν ἐγένεν εἰς τοὺς 1820 Δεκεμβρίου 20, καὶ ἡ ἐφόρμησις τῶν Ζαγορισίων κατὰ τῶν ἀποστατῶν Ἀρβανιτῶν ἐγένεν εἰς τοὺς 1821 Ἰανουαρίου πρώτη τοῦ Ἀγίου Βασιλείου καὶ οἱ ἀποστάται Ἀγο Βασιάρης καὶ Σιλιχτάρης

ἔφυγαν Ἰανουαρίου 13 ἡμέρα Πέμπτη τὸ πρωῒ, ὅπου ἔγινεν καὶ ἡ ἐφόρμησις ἀπὸ τὸ κάστρον εἰς τὸ οὐρδί ἢ ἀνωφέλευτη καὶ ζημιώδης διὰ τοὺς ἀποστάτας. Ταῦτα ὅλα ἠκολούθησαν ὡς τὲς 12 Μαρτίου καὶ εἰς τὰ τέλη τοῦ ἀπερασμένου μηνὸς εἶχαν φέρει καὶ τὸν Μαχμούτ μπέη, υἱὸν Μουχτάρ πασᾶ, νὰ τὸν στείλουν ἢ εἰς τὴν Πόλιν ἢ εἰς τὸν πατέρα του, ὅπου τὸν ἐπῆρεν ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πλιάσας Μπεράτ βαλεσῆς σφίγγοντας τὸ Τεπελένι καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφεραν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀντίμπεη ἀπὸ τὸ Λιμπόχοβον εἰς τὸ οὐρδί, τὸν Ἰζέτμπεη καὶ Μαλιήμπεη, ἀνιψίδια τοῦ ἀποστάτου Ἀληπασᾶ ἀπὸ τὴν ἀδελφή του τὴν Σανισιά, ἀγγόνια τούτης ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς καὶ τὸν Μαχμούμτ μπεη τὸν ἔστειλαν πρὸ ἡμερῶν, τοῦτα ὁμῶς ἀκόμη δὲν ἐστάλθηκαν.

Ὁ Χουζουρούτ πασᾶς τὸν Μαχμούτ μπέη τὸν ἔστειλεν εἰς Σαλονίκη, ὅπου ἐκεῖ νὰ τὸν βάλουν εἰς καράβι καὶ νὰ σταλθῇ εἰς τὴν Ἐγκυρα, στὸν πατέρα του Μουχτάρ πασᾶ, καὶ τοῦ Ἀντίμπεη τὰ παιδιὰ τὰ ἔστειλε πίσω εἰς τὸ Λιμπόχοβο, νὰ καθίσουν στὰ σπίτια του.

Ὁ Χουζουρούτ πασᾶς, ὡς εἶπα, τὲς 3 Μαρτίου καὶ τὲς 6 Μαρτίου ἐδιώχθηκεν ὁ πρῶν Ρούμελης διὰ νὰ πηγαίῃ εἰς τὴν Σαλονίκη στὸ μανσούπι του καὶ ὁ Ἰσούφ πασᾶς εἰς τὴν Εὐριπον καὶ τὲς 8 Μαρτίου τὸ πρωῒ ἐπροσκύνησε τὸ Στροῦνι καὶ οἱ Λυγκιάδες μετὰ ἓνα πόλεμον μικρὸν καὶ 225 ἀποστάτες ἐπροσκύνησαν, καὶ οἱ ἐπίλοιποι, ὅπου ἦταν ἄλλοι τόσοι ἐγύρισαν στὸ νησί καὶ ἔτζι οἱ βασιλικοὶ ἐδυνάμωσαν τὸ Στροῦνι μὲ τάμπιες καὶ με στρατεύματα πολλὰ καὶ με ἐτοιμασίες μονοξύλων διὰ νὰ ἐφορμήσουν εἰς τὸ νησί. Καὶ τὲς 10 Μαρτίου ἐσήκωσαν μία μπαταρία στὰ μπουστάνια τῶν Ἑφτάμπουλων⁽⁴⁸⁾ καὶ ἔστησαν ταμπόρι εἰς τὸ σάλτο, ὅπου ἀνέφερα παραπάνω.

Ὁ Χασάν πασᾶς εἶχε σταλθῇ πρὸ ἡμερῶν ἐναντίον τῶν Σουλιώτων καὶ δὲν εἶχε τελεσφορέσει τίποτι, καθὼς καὶ ὁ Ἰσούφ πασᾶς πρωτύτερα, ὅπου ἐδιώχθηκε. Ὅθεν ὁ Χουζουρούτ πασᾶς ἐπρόσταξε τὸν Ἰσμαήλ πασᾶν Πασόμπην, ὡς αἷτιον τῆς ἀποστασίας τῶν Σουλιώτων (ιι), νὰ πηγαίῃ κατεπάνω τοὺς καὶ νὰ διορθώσῃ τὴν δουλειάν ὅπου ἐχάλασε μόνος του· ὅθεν ἐκίνησε τὲς 19 Μαρτίου μὲ στράτευμα ἀρκετὸ κατὰ τῶν Σουλιώτων καὶ οἱ Σουλιῶται ἐτραβήχθηκαν ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας εἰς τὸ

βουνὸ Ὀλύτζκαν, καὶ εἰς τὰ Γιάννινα ἐκράτησε τὸν Δράμα καὶ Ἡμέρ πασᾶν κράζοντάς τοὺς ἀπὸ τὸ Στροῦνι, ὅπου εἶχαν πολεμήσει, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν μόνον ὁ Μεχμέτ πασᾶς, κεχαγιᾶς του. Ἔβαλε καὶ στὰ Γιάννινα τελέλην νὰ φύγουν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἀρβανῖτες, ὅπου δὲν εἶναι γραμμένοι ὑποκάτω εἰς κανέναν πασᾶν καὶ ἀφέντην, ἀλλὰ κάθονται μόνον διὰ ἀρπαγὰς καὶ προδοσίας, καὶ τοῦτο φρόνιμον, ἀλλὰ πειραχτικὸν εἰς τὴν Ἀρβανιτιάν. Τοῦτα ὅλα ἡκολούθησαν ἕως τὲς 19 τοῦ Μαρτίου.

Ὁ Ἰσοῦφ πασᾶς, ὅπου εἶχε πηγαίνει στὴ Στριβίνα τῆς Ἀρτας διὰ νὰ βαρέσῃ τοὺς Σουλιώτας καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας ἣ δὲν εἶχε στράτευμα ἀρκετὸ ἢ διεφθαρμένος ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ὡς εἶπα ἀνωτέρω, δὲν ἐπολέμησεν ὀλοτελῶς τοὺς Σουλιώτας. Ὅθεν καὶ δικαίως ὁ Χουζουρούτ πασᾶς τὸν ἔστειλε εἰς τὸ μανσοῦπι του καὶ ἐκεῖ ἔστειλε τὸν Χασᾶν πασᾶν, ὁ ὁποῖος φθάνοντας ἄρχισε τὸν πόλεμον μὲ δραστηριότητα μὲν, ἀλλ' ἀπειρίαν μεγάλην. Τοῦτο βλέποντας οἱ Σουλιῶται ἐτραβήχθησαν καὶ ἀπὸ τὸ Γκεντζέν καὶ ἀπὸ τὴν Φιλιπιάδα καὶ ἀπὸ τὸ Λευτεροχώρι καὶ ἐμπῆκαν οἱ βασιλικοὶ τοῦ Χασᾶν πασᾶ, οἱ ὁποῖοι μὴ εὐρίσκοντες ἀποστάτες ἐθύμωσαν καὶ ἔκοψαν πεντέξῃ πιστικούς(α) καὶ ἕναν παπᾶ καὶ ἔστειλαν τὰ κεφάλια τοὺς στὰ Γιάννινα, ὡς κεφάλια ἀποστατῶν, ἐλαιμούριαξαν καὶ αὐτὰ τὰ χωριὰ καὶ τὰ γιδοπρόβατα, ὅπου ἤϋραν, ὅπου ἦταν τῶν ραγιαδῶν στὰ ἐκεῖ ξεχειμαδεῖα, τὰ ἐπούλησαν, ὕστερα ὅμως οἱ Σουλιῶτες περικυκλώνοντας τὸν Χασᾶν πασᾶν τοῦ ἐσκότωσαν ἀρκετοὺς καὶ τοῦ ἔπιασαν καὶ καμπόσους, καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον θὰ αἰχμαλώτευαν, ἂν ὁ Καπετὰν Γῶγος⁽⁵¹⁾ καὶ Κουτελίδας⁽⁵²⁾ οἱ Ἀρτηνοὶ δὲν ἐπρόφθασαν εἰς βοήθειάν του. Τοῦτο μανθάνοντας ὁ Χουζουρούτ πασᾶς ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ, καθὼς εἶπα ἀνωτέρω, εἰς βοήθειαν τοῦ Χασᾶν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Λάκκαν τὴν μικρὴν καὶ ἔφθασε ὡς τοὺς Βοριάδες, ὅπου ἕνας καπετάνιος Λακκιώτης ἀπὸ τῇ Ζόριστα Ζῆχο Μίχος ὀνομαζόμενος, τοῦ ὁποῖου ὁ ἀδελφὸς εἶναι μὲ τοὺς Σουλιῶτες, τὸν ἐπροσκύνησε, καὶ τοῦτα ἔγιναν ὡς τὲς 25 Μαρτίου. Τί ἐνεργοῦν τώρα οἱ Σουλιῶται καὶ τί οἱ δύο πασάδες, ὁ Χασᾶν πασᾶς στὴν Ἀρτηνὴν Λάκκα, ὅπου εἶναι καὶ μερικὰ

α) πιστικούς, κατὰ τὴν προφορὰν πιστκοὺς = ποιμένας.

χωρία τοῦ Ἀσήμπεη, ὅστις ἐστάλθη νὰ τὰ προσκυνήσῃ καὶ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπεης στὴ Γιαννιώτικη μικρὴ Λάκκα κατὰ τοὺς Βοριάδες, μᾶς εἶναι ἄδηλον.

Τὲς 28 Μαρτίου ἦλθεν εἴδησις, ὡς λέν τοῦ Χουζουροῦτ Πασᾶ ἀπὸ τὸν Μοριά, ὅτι ἐκεῖ ἐγεννήθηκαν ταραχὲς πολιτικές. Ὅθεν εὐθὺς προστάζει τοῦ ποτὲ Κεχαγιᾶ του καὶ τῶρα Μόρα βαλεσῆ Μεχμέτ πασᾶ τὸν Μουσταφάμπεην κεχαγιὰν τοῦ ρηθέντος νὰ ἐτοιμασθῇ καὶ νὰ κινήσῃ τὲς 31 Μαρτίου καὶ νὰ πηγαίνῃ δι' Ἀρτης, Μακρυνόρου καὶ Μεσολογγίου εἰς Μορέαν μὲ στράτευμα ἄρκετόν, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ στὸ μανσοῦπι του τὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν. Καὶ ἔτσι ἔμειναν στὰ Γιάννινα μόνον ὁ Χουζουροῦτ πασᾶς ὁ Ρούμελη βαλεσῆς καὶ ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης καὶ μερικοὶ Ἀγιάνηδες α) καὶ εἰς τὸ Στροῦνι ὁ Δράμας καὶ ὁ Μεχμέτ πασᾶς. Ἡ ἐτοιμασία ὁμῶς διὰ τὴν ἀπόβασιν στὸ νησί ἐξακολουθεῖ καὶ ἡ ἐφόρμησις διὰ τὰ Λιθαρίτζια ἐτοιμάζεται, ἐπειδὴ αἱ μακρυνὲς τάμπιες καὶ ταμπούρια ἐζύγωσαν ὡς τὸν ἅγιον Νικόλαον, στὸ παζάρι, καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος ὡς κοντὰ στὸ τζαμί τοῦ παζαριοῦ καὶ ἡ φωτιά τοῦ πολέμου ἐξακολουθεῖ ἀκατάπαυστα καὶ μὲ τόπια καὶ μὲ μπόμπες, καὶ μὲ τουφέκια καὶ τόσον ἐστενοχώρησαν τὸν ἐχθρόν, ὅπου ἀναγκάσθηκε καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ δύο μετερίζια(α) κοντὰ εἰς τὴν πόρταν τὴν μεγάλην τοῦ κάστρου στὰ μποστάνια, διὰ νὰ βαρῇ τὴν τάμπιαν τοῦ ἀγίου Νικολάου καὶ μίαν εἰς τὴν βρύσιν τοῦ παζαρίου διὰ νὰ βαρῇ τὰ ταμπόρια, ὅπου εἶναι κοντὰ στὸ μπεζεστένι. (β)

Ὁ Χουζουροῦτ πασᾶς. εἰς τὲς ἀρχὰς εἶχε κονεύσει στὸν Τεκέν καὶ σὲ ὀλίγες ἡμέρες ἐπῆγεν εἰς τοῦ Μπαρδάνη τὰ σεράγια τοῦ Μουχτάρ πασᾶ στὴ Λούτζα καὶ καμιά δεκαριά ἡμέρες οἱ ἐχθροὶ του ἀπὸ τὸ κάστρο δὲν τοῦ ἔρριξαν τόπια καὶ μπόμπες, τῶρα ὁμῶς ἔχουν κάμποσες ἡμέρες, ὅπου τὸν συγχίζουν καὶ μὲ τόπια καὶ μὲ μπόμπες καὶ σκοτώνουν ὀλόγυρα εἰς τὸ σαράγι καὶ μέσα σ' αὐτὸ ἀνθρώπους καὶ τοῦτα ἠκολούθησαν, ὅπου μᾶς εἶναι γνωστὰ ὡς ἀληθινά, ὡς τὲς 31 τοῦ Μαρτίου.

α) μετερίζι = ὀχύρωμα, πρόχωρα.

β) μπεζεστένι = στοά, ἀγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. (1821 β' τρίμηνον)

Ἰσμαήλ πασᾶς ἐπιστρέφει ἀπὸ Λάκκαν εἰς Ἰωάννινα μετὸν προσκυνήσαντα Σελιχτάρην τοῦ Ἀλῆ. (7-4-21)—Χασὰν πασᾶς διωκόμενος ὑπὸ Σουλιωτῶν καταφεύγει εἰς Ἄρταν—Αἰχμαλωσία Ἀχμέτ μπέη Μπραήμπεη—Μέτρα Ρεσίτ πρὸς καταστολὴν ταραχῶν καὶ ἀντιμετώπισιν Σουλιωτῶν—Ψευδὴς φήμη περὶ θανάτου Ἀλῆ—Ἀποστολὴ ἰσχυρῶν δυνάμεων εἰς Μέτσοβον—Ἀντικατάστασις καπετανέων μετ' Ἀρβανῖτες δερβιναγάδες—Συνεχίζονται ἐπιθέσεις εἰς Λιθαρίτσια καὶ ἐτοιμασίαι κατὰ νήσου—Κατάληψις νήσου κατόπιν ἐφόδου—Προδοσία Ἰμπραήμ Ἀράπη—Προσκύνησις ὑπερασπιστῶν—πυρπολῆσις μονῆς Σωτήρος—Αἰχμαλωσία τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀόπλων Ἰωαννιτῶν καὶ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν κατόπιν διαταγῆς Χουρσίτ (4-5-1821)—Ἀποστάται καὶ Σουλιῶται πιέζουν βασιλικούς—Χουρσίτ ἀποστέλλει δυνάμεις εἰς Τζουμέρκα κατὰ τῶν καπετανέων Γώγου καὶ Κουτελίδα—Φιλόζων Ἀλβανῶν—Διχόνοια μεταξὺ Ἰσμαήλ πασᾶ καὶ Δράμαλη—Προσβολὴ Κάστρου—Ἀναχώρησις πασάδων—Χουρσίτ ἀποστέλλει δυνάμεις εἰς Καλαρρυῖτες Συρᾶκον καὶ Μέτσοβον καὶ λαμβάνει ὁμήρους ἐκ Καλαρρυτῶν—Νίκαι Σουλιωτῶν—Αἱ ἀπομείνασαι εἰς Ἰωάννινα δυνάμεις—Ἐπιθεσις βασιλικῶν εἰς Λιθαρίτσια καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις ἀποστατῶν—μεγάλαι ἀπώλειαι τῶν ἐπιτιθεμένων—Νίκαι Σουλιωτῶν εἰς Δερβίζιανα καὶ Βοριάδες—Αἰχμάλωτοι Σουλιωτῶν—μέγας φόβος Χαλντούπηδων καὶ Ἀλβανῶν (Τσάμηδων) ἀπὸ Σουλιῶτες—Ἰσμαήλ πασᾶς ἐπιστρέφει ἄπρακτος εἰς Ἄρταν—μετακινήσεις πασάδων—Βασιλικοὶ ἐτοιμάζονται νὰ ἐφορμήσουν ἐκ νέου εἰς Λιθαρίτσια—Χαρακτήρ Ἀλβανῶν—Χουρσίτ λαμβάνει ὁμήρους εἰς Ζαγόρι.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου ἐπροσκύνησεν ὁ Σελιχτάρης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ⁽⁵³⁾ στὴ Λάκκα εἰς τὸν Ἰσμαήλ πασᾶ Πασόμπεην μετὰ 150 ὀνομάτους, ἐπειδὴ ὁ θεῖος τοῦ ἀπὸ τὰς Μπότες τοῦ ἔγραφεν ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ βαστάξῃ στὸ σπίτι τοῦ ἀπὸ ἑλλειψιν ζωοτροφίας καὶ ὄχι ἀπὸ ἀνάγκην πολεμικὴν. Ὅθεν ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς παίρνωντάς τον ἦλθε τὰς 4 Ἀπριλίου στὰ Γιάννινα, ὡς θριαμβευτής. Ὁ Ἀλέξης Νούτζου καὶ Κώστας Γραμματικὸς Βουρπιανίτης δὲν ἐπροσκύνησαν, ἀλλὰ ἔγραψαν τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ στοὺς Βοριάδες ὅτι προσκυνοῦν, ἂν τοὺς δοθῇ χατ χουμάι (α) ὁ ἓνας νὰ ὀρίζῃ ἐπὶ ζωῆς τοῦ τὸ Ζαγόρι καὶ ὁ ἄλλος τὴν Κόνιτζαν. Οἱ Σουλιῶτες καὶ Λακκιῶτες μετὰ τὴν Ἀμπάζην καὶ Ἄγιο Βασιάρην ἐνωμένοι εἶχαν

α) χατ χουμάι = βασιλικὴ διαταγή.

ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΤΟΥ ΑΔΗ ΠΑΡΑ ΤΑ ΛΙΘΑΡΙΤΣΙΑ (1812)

τραβηχθῇ ὡς τὲς ποδιές τοῦ Σουλιώτικου βουνοῦ κατὰ τὲς Ρομανάτες καὶ Παλιοχώρι διὰ νὰ ἐμβάσουν τοὺς πασάδες μέσα στὴ Λάκκα καὶ νὰ τοὺς κλείσουν. Ὁ Χασάν πασᾶς, ὅπου εἶχεν ἔμβη κατὰ λάθος στὴ Λάκκα καὶ ὁ Ἀχμετ μπέης ὁ Ἀγιάννης τῆς Πελπεπὲς καὶ ὁ Μπραήμπεης Πρεστενλῆς Γκέγκας, ἐχτυπήθηκαν τὲς 7 Ἀπριλίου, σὰν ἔφυγεν ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς καὶ ὁ προσκυνημένος Σελιχτάρης καὶ τόσο πολὺ ἐκυνηγήθηκε ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες, ὅπου ὁ Χασάν πασᾶς κατέφυγεν στὴν Ἄρταν διὰ νὰ μὴν πιαστῇ καὶ οἱ δύο μπέηδες μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔπεσαν αἰχμάλωτοι καὶ ὁ Γκίγκας μπέης πληγωμένος καὶ ἐδιώρισαν οἱ Σουλιῶτες χειροῦργον νὰ τὸν κυτάξῃ. Πολλοὶ ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Χασάν πασᾶ ἔσκοτώθηκαν καὶ ἡ ἀποσκευὴ του ὅλη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν νικητᾶδων, ἤγουν μολάγια του, ζωοτροφία, τζοπχανές καὶ ἄλλα παρόμοια καὶ ἔτσι πάλε οἱ Σουλιῶτες ἀνοιξαν εἰς τὴν Λάκκαν τὴν Ἀρτηνὴν καὶ Γιαννιώτικην. Ὁ Ρεσίτ πασᾶς βλέποντας τὴν δυστυχίαν καὶ φοβούμενος μὴν κατέβουν οἱ ἐχθροὶ ὡς τὸ οὐρδί του σιμά, ἐπρόσταξεν εὐθὺς νὰ πηγαίνει ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πλιάσας Μπεράτ βαλεσῇ μὲ τὸ στράτευμά του εἰς τὲς ποδιές τοῦ Σουλιώτικου βουνοῦ στὸ Γλυκὺ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ κινήματα τῶν Σουλιώτων (τῆς 9 Ἀπριλίου, Μέγα Σάββατον) καὶ τὸν Μεχμέτ πασᾶν πρῶην Κεχαγιάν του καὶ τὸν Ἡμέρ πασᾶν Βρυόνην τοὺς δύο τοὺς ἔστειλε διὰ νὰ ἡμπορέσουν νὰ ἔμβουν ἀπὸ τὲς πύλες στὸ Μωριά νὰ ἡσυχάσουν τὲς ταραχές καὶ τὲς 14 Ἀπριλίου ἐμβῆκε στὰ Γιάννινα μὲ ἀρκετοὺς στρατιώτας του ὡς χίλιους ὁ πασᾶς ἀπὸ τὸ Πιστριάνη Γκέγκας καὶ καθὼς φαίνεται περισσότεροι πασάδες ἐβγαίνουν ἀπὸ τὰ Γιάννινα διὰ νὰ παύσουν τὲς ταραχές, ὅπου κατὰ τόπους ἐξύπνησαν, παρὰ ὅπου εἶναι στὴν πολιορκία τοῦ Γιαννίνου, ἐπειδὴ στὴν πολιορκία εἶναι ὁ Χουζουρούτ πασᾶς Ρούμελης βαλεσῆς, ὁ πληρεξούσιος, ὁ Μαχμούτ πασᾶς Δράμας στὸ Στροῦνι, ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπεης, ὁ βαλῆς τοῦ τόπου καὶ ὁ Γκέγκας Μαλίκ Πασᾶς ἀπὸ τὸ Πιστριάνι, ὅπου γίνονται τέσσεροι. Εἰς τὸ Σούλι ὁμως ἐπῆγαν δύο, ὁ Χασάν πασᾶς καὶ ὁ Πλιάσας καὶ εἰς τὸν Μωριά ὁ Ἰσούφ πασᾶς, ὁ Μεχμέτ πασᾶς καὶ ὁ Ἡμέρ πασᾶς καὶ ἐναντίον εἰς τὴν Σερβίαν ὁ πρῶην Ρούμελης Γκαβχνόζογλους, ὅπου γίνονται ἕξ καὶ δὲν προφθαίνουν σ' ἓνα μέρος νὰ στείλουν στράτευμα, καὶ σ' ἄλλο ξυπνᾷ ταραχὴ, σὰν στὸ κορμί

τὸ ἄρρωστο, ὅπου ἐβγάζει σπυριά, ὅπου δὲν προφθαίνει ὁ ἰατρός νὰ κλείσῃ μιὰ πληγὴ καὶ ἀνοίγῃ ἄλλη, καὶ βέβαια στὸ παρόμοιο κορμὶ δὲν κλεῖ καμμιὰ πληγὴ, ἂν δὲν νεκρωθῇ τὸ σῶμα, ὅπου νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὲς πληγές, καὶ ὁ γιαντρός ἀπὸ τὲς βρῶμες. Στὰ Γιάννινα ἐβγήκε καὶ ἓνας ψεύτικος λόγος, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ ἄπλωσεν σὲ πολλὰ χωριά, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ λόγος διατὶ εἰπώθη, δὲν ἤξεύρομεν. Ὁ Χουζουρούτ πασᾶς ἀπὸ ὑποψίες του ἔστειλε καὶ ἔκραξε τοὺς προεστοὺς ἀπὸ διάφορες δυνατὲς περιοχὲς (βιλαέτια) καθὼς ἀπὸ Καλαρρύτες, Συρράκου, Ἀγραφα, Μέντζοβο καὶ μάλιστα εἰς τὸ Μέντζοβο ἔστειλε καὶ χίλιους στρατιώτας νὰ φυλάγουν ὡς κλειδί, ὅπου εἶναι διὰ τὴν τοποθεσίαν του. Ἔστειλε καὶ εἰς τὰ Δερβένια διάφορους μπέηδες Ἀρβανῖτες εἰς τὸν τόπον τῶν Καπεταναραίων καὶ τοῦτο χωρὶς ἄλλο θὰ προξενήσῃ ταραχὲς κατὰ τόπους, ἂν δὲν ἐνωθοῦν οἱ Ἀρβανῖτες δερβεναγάδες καὶ οἱ Καπεταναραῖοι, τὸ ὅποῖον πολλὰς φορὲς ἀκολούθησε. Αἱ ἐτοιμασίαι ὡς τόσο στὰ Γιάννινα διὰ τὴν ἐφόρμησιν καὶ εἰς τὸ νησί μὲ καῖκια καὶ εἰς τὰ Λιθαρίτζια δὲν παύουν καὶ ἀκατάπαυστα ἀγωνίζονται οἱ πολιορκηταὶ νὰ στενοχωρέσουν τὰ Λιθαρίτζια καὶ κούλιαν ζυγώνοντάς τα μὲ ἀκατάπαυστον πόλεμον, καὶ αὐτὰ ἔγιναν ὡς τὲς 15 τοῦ παρόντος Ἀπριλίου (Νὰ προστεθῇ τοῦ Τζολάκογλου Δημητράκη ⁽⁵⁴⁾ ἡ προδοσία τοῦ Γένους καὶ τοῦ Γιωργάκη Γκαβοστερίου, ὅπου ἐκρεμάσθηκεν ἐξ αἰτίας του).

Τὲς 30 Ἀπριλίου ⁽⁵⁵⁾ πρὶν νὰ φέξῃ ἔγινε ἡ ἐφόρμησις εἰς τὸ νησί μὲ 25 καῖκια καὶ μερικὲς μπαταρίες πλεύσιμες ἀπὸ γρεντές, ὅπου ὅλα τὰ ἐκυβερνοῦσαν Ὑδριῶτες ⁽⁵⁶⁾ ὡς 80 παλληκάρια τῆς θαλάσσης ξαῖκουστά. καὶ τὸ στράτευμα, ὅπου ἦταν σ' αὐτά, τὸ ὠδηγοῦσαν ὁ ὀρμητικώτατος Σελιχτάρης τοῦ Χαζουρούτ πασᾶ. Ἐγινε πόλεμος σφοδρὸς στὴν ἀπόβασιν, καὶ ἀντίστασις μεγάλη, μόνον τοῦτο τὸ ἐκυρίευσαν οἱ βασιλικοὶ καὶ ἀνάγκασαν τοὺς ἀποστάτας, ὅπου τὸ διαφέντευαν καὶ ἐπροσχύνησαν, ὅπου ἦταν στὲς τάμπιες καὶ μοναστήρια τοῦ νησιοῦ κλεισμένοι. Καὶ ἔτσι τοῦτοι ἦταν ὁ Μέντζε Ἀμπάζης, ὁ Ἰμπραήμ Ἀράπης, υἱὸς τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπη καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμπάζη ὁ Νταλιάνης, καὶ οἱ τρεῖς εἶχαν ὡς 300 ἀνθρώπους, ὅπου μὲ τὰ ἄρματα τους καὶ μὲ τὰ ἄσπρα, ὅπου εἶχαν ἐπῆγαν στὴν πατρίδα τους ἐφυγαν καὶ μερικοὶ ἐπάνω εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐμπῆκαν στὸ κάστρο, ἀφοῦ ἔκαψαν τὸ μονα-

στῆρι τοῦ Σωτῆρος μὲ ὄλο τὸ βιό, ὅπου ἦταν μέσα. Οἱ νησιῶτες ὁμῶς καὶ πολλὰ ὀλίγες φαμιλιές Γιαννιώτικες, ὅπου εὐρέθηκαν στὸ νησί ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ τοῦ ἀποστάτου ἔπесαν στὴ σκλαβιά καὶ διαγούμισμα τῶν νικητῶν στρατιωτῶν ἄδικα. Μόλον τοῦτο ὁ φρονιμώτατος καὶ εὐσπλαχνικότατος Χουζουρούτ πασᾶς, πληροφορηθεὶς τὸ ἄδικο, ὅπου τοὺς ἔγινε, ἐπεὶδὴ ἦταν ὅλοι χωρὶς ἄρματα, ἐπρόσταξε τὲς 4 τοῦ Μαΐου καὶ τοὺς ἐλευθέρωσαν οἱ στρατιῶται ὄλους. Οἱ ἀποστάται ὁμῶς Σουλιῶτες στὰ Δερβίζανα ἀπόκλεισαν μερικὸ βασιλικὸ στράτευμα καὶ τὸ ἐστενοχώρησαν καὶ νὰ ἀλογοφᾶν. Ἄχ ! Τί νὰ κάμη τοῦτος ὁ ἡγεμόνας ὁ φρόνιμος καὶ εὐσπλαχνος καὶ δίκαιος, ὅπου δὲν προφθαίνει νὰ καταπονήσῃ τὸν ἀποστάτην, καὶ τοῦ ἐξυπνοῦν ταραχές ὀλογυρά του ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀνθρωπότητος κλέφτας καπεταναραίους, λύκους καὶ ἀρκοῦδες τοῦ φτωχοῦ ραγιά. Ἐπεὶδὴ ἀκούστηκε ὅτι ὁ καπετὰν Γῶγος καὶ Γιάννης Κουτελίδας ἀπὸ τὴν Σκουληκαριά, χωριὸ τοῦ Τζουμέρκου ἐσήκωσαν κεφάλι στὰ Τζουμέρικα οἱ λύκοι διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν μέγαν λύκον Ἀλῆ πασᾶν τὸν ἀποστάτην, σὰν οἱ καχότροποι Σουλιῶτες, ὅπου μὲ τὸ κεφάλι τοὺς οἱ ἀχρεῖοι τὸν βοηθοῦν τὸν παλιὸ φθορέα τοῦ πιστοῦ ραγιά τοῦ βασιλέως μας ⁽⁵⁷⁾. Ἐστειλε λοιπὸν τὲς 4 Μαΐου ὁ πολυχρονημένος Χουζουρούτ πασᾶς στράτευμα στὰ Τζουμέρκα διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὴν ταραχήν.

Τὸ πάρσιμο τοῦ νησιοῦ ἐγκαρδίωσε τοὺς στρατιώτας καὶ ἔκαμε μερικοὺς Ἀρβανῖτες ὡς 100 μὲ τὸν Χασάν Ἀρζα ὅπου ἐφύλαγαν τὸ Λιβαδιώτη μαχαλὲ νὰ προσκυνήσουν τὸν Χουζουρούτ πασᾶν, καὶ ἔτξι ὁ ἀποστάτης ἐπρόσταξε καὶ ἔρριξαν φωτιά καὶ ἔκαψαν καμπόσα σπίτια. Ὡς τόσον οἱ Ἀρβανῖτες, ὅτι εἶναι φιλόζωοι ἐφάνηκαν ἐπάνω εἰς τὴν ἐφόρμηση στὸ νησί, ἐπεὶδὴ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ Πασόμπεη, ὅπου ἦταν στὰ καῖκια ἐτραβήχθηκαν λέει, καὶ ἐγύριζαν εἰς τὸ Στροῦνι, ἀπὸ ὅπου ἔγινεν ἡ ἐφόρμησης, καὶ συναπαντῶντες καῖκια μὲ στράτευμα τοῦ Δράμα καὶ ἐλεγχόμενοι ὡς δειλοί, ἀποκρίθηκαν ὅτι ἔχασαν τὸν ὁδηγὸν καὶ ὄχι ὅτι ἐφοβήθηκαν, καὶ οἱ τοῦ Δράμα ἐπαναλαμβάνοντες τὸν ἔλεγχον τοὺς ἐβίασαν νὰ πιάσουν ἄρματα καὶ ἔτξι ἐφόνευσαν δύο ἀξιωματικοὺς τοῦ Δράμα, τὸν ντουφεξιμπασή του καὶ μπίμπαση, καὶ τοῦτο ἐστάθη αἷτιον νὰ προσκλαυθῇ ὁ Δράμας εἰς τὸν Χου-

ζουροῦτ πασᾶν κατὰ τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ καὶ νὰ αὐξήσῃ ἡ διχόνοιά τους περισσότερον. Λέγουν ὡς τόσο, ὅτι εἰς τὸ πάρσιμο τοῦ νησιοῦ ἐσύντρεξε καὶ ἡ προδοσία τοῦ Ἰμπραήμ Ἀράπη, υἱοῦ τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπη, ὁποῦ ἦταν στὸν Παντελεήμονα, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔμβασεν ἀπὸ κεῖ τοὺς βασιλικούς καὶ ἐπῆγαν στὸ χωριὸ τοῦ νησιοῦ, καὶ τοῦτο βεβαιώνεται, ὅτι οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε βιὸ τοῦ Παντελεήμονος ἐπειράχθηκε.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπῆραν τὸ νησί, εὐθὺς ἐπρόσταξεν ὁ Χουζουροῦτ πασᾶς καὶ ἐσήκωσαν τάμπιες καὶ ἔστειλε καὶ τόπια μεγάλα (ἐπειδὴ ὅσα εὔρον τοῦ ἐχθροῦ ἦταν μικρά) διὰ νὰ βαροῦν τὸ κάστρο σ' ἐκείνην τὴν πλευράν, ὁποῦ εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πόλης ἀναγκάζει ἀκατάπαυστα διὰ νὰ προσκυνήσουν καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι στὴν κούλια καὶ Λιθαρίτζια, καὶ εἶναι ἐλπίδα ὀγλήγορα νὰ πέσουν καὶ αὐτὰ καὶ νὰ μείνῃ μόνον τὸ κάστρο, καὶ αὐτὰ ἔγιναν ἕως τὲς 6 Μαΐου. Τὲς δέκα Μαΐου ἐσηκώθηκεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν, ὁ Δράμας μὲ ὅλον του τὸ στράτευμα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στὸ μανσούπι του, διὰ νὰ προφθάσῃ νὰ καταπραῦνῃ τὲς ἐκεῖ ταραχὲς καὶ νὰ δώσῃ καὶ βοήθειαν τοῦ Μεχμέτ πασᾶ Μόρα βαλεσῆ καὶ Ἡμέρ πασᾶ Βρυόνη, ὁποῦ ἐπολέμησαν αὐστηρότατα μὲ τοὺς ἀποστάτας κατὰ τὰς Θερμοπύλες, κοντὰ εἰς τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας ἀπὸ πέρα ἀπὸ τὸ Ζητοῦνι. Τὲς 8 ὁμῶς Μαΐου ἐκίνησεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Μελίκ πασᾶς καὶ ἀπερνῶντας μὲ τὸ εὐτακτο στράτευμά του ἀπὸ Μέντζοβο καὶ Γρεβενά, ἐπῆγεν εἰς τὸν τόπον του νὰ καταπραῦνῃ ἐκεῖ τὲς ταραχὲς ὁποῦ ἐγεννήθησαν. Ὁ Χουζουροῦτ πασᾶς ἐζήτησεν ἀπὸ Καλαρρυῖτες καὶ Συρράκου καὶ ἄλλα χωριὰ ὁμήρους, τοὺς ὁποίους τοὺς φυλάττει εἰς τὸ νησί, ἔστειλε καὶ στράτευμα ἄρκετὸ σ' αὐτὰ τὰ μέρη διὰ νὰ προφυλάξῃ ἀπὸ κανένα πλάκωμα ἀποστατῶν, ὁποῦ ὑποπτεύεται, καθὼς εἰς τὸ Μέντζοβον. Οἱ Σουλιῶται ὅσον πᾶν αὐξάνουν καὶ ἀπλώνουν ζυγώνοντας στὲς ἀνατολικὰς ποδιὰς τῆς Ὀλύτζικας καὶ φονεύοντας τοὺς Ὀσμαλῆδες, τοὺς Ἀρβανῖτες τοὺς ἐλευθερώνουν, ὅσους πιάκουν χωρὶς νὰ τοὺς πάρουν τὰ ἄρματα. Καὶ ἔτζι τῶρα ἀπόμεινεν στὴν πολιορκίαν ὁ Χουζουροῦτ πασᾶς καὶ ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπεης μὲ ἑξ χιλιάδες στράτευμα στὰ Γιάννινα καὶ οἱ ἐπίλοιποι πολλοὶ πασάδες, καθὼς προεῖπα μὲ τὰ πολλὰ στρατεύματα ἐσκόρπησαν σὲ διάφορα μέρη διὰ νὰ προλάβουν τὲς ἀποστασίες.

Τὲς 21 Μαΐου ἡμέρα Σάββατον τὸ πρωτὶ πρὶν νὰ ξημερώσῃ ὥρες δύο ἄρχισεν ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐφόρμησις εἰς τὰ Λιθαρίτζια καὶ κούλιαν καὶ ἐβάσταξε ὡς τὲς τρεῖς ὥρες τῆς ἡμέρας. Οἱ ἀποστάτες ἀπὸ τὰ Λιθαρίτζια καὶ Κούλια διαφεντεύονταν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν καὶ οἱ βασιλικοὶ ἐφορμοῦσαν μὲ μεγάλην ἀφοβίαν παρακινούμενοι ἀπὸ τὸν Ἰσμαῆλ πασᾶν, ὅπου ἐστέκονταν εἰς τὰ ἀριστερὰ κατὰ τοῦ κατῆ τὰ σπίτια καὶ ἀπὸ τὸν Χουζουρούτ πασᾶ, ὅπου ἐστέκονταν εἰς τὸ Μικιάνι τοῦ τζαμιοῦ τοῦ Βελῆ πασᾶ. Οἱ ἐλκουμπαράδες α) (γρανάτες) (κατασκευασμένες ἀπὸ πεῦκα) ὅμως, ὅπου ἔρριχναν οἱ ἀποστάται ἀπὸ τὰ Λιθαρίτζια, τοὺς ἀναχαίτισαν καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ γυρίσουν ἄπρακτοι, ἀφήνοντας πληγωμένους καὶ σκοτωμένους ὑπὲρ τοὺς χιλίους, ὡς ἔλεγαν.

Οἱ Σουλιῶτες ὡς τόσον εἰς τὰ Ντερβίζανα καὶ Βοριάδες εἶχαν ἀποκλείσει ὡς 300 χαλντούπηδες (ἔτσι λέν οἱ Γιαννιῶτες τοὺς Τούρκους τῆς Ρούμελης, ὅπου τοὺς ἔλεγαν ἄλλοτε ντουντούμηδες) καὶ 100 Ἀργυροκαστρίτες καὶ τοὺς ἐμπόδισαν τὴν ζωοτροφίαν, ὅπου τοὺς ἐστέλνονταν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τοὺς ἐβίασαν νὰ φᾶν 17 ἄλογα, καὶ τέλος πάντων τοὺς ἐστενοχώρεσαν νὰ προσκυνήσουν ξαρματωμένοι καὶ αὐτοὶ οἱ χαλντούμπηδες καὶ οἱ Ἀργυροκαστρίτες καὶ ἔτζι σὰ γυναῖκες ἐγύρισαν εἰς τὰ Γιάννινα. Ὁ Σούλιο Σιαμέτης καὶ Τὰῆρ Παπούλιας, ὅπου ἐπιάστηκαν στὴν Σουλιώτικη Λάκκα διὰ νὰ μὴ σκοτωθοῦν ἑκλαιαν καὶ ἐπαρακαλοῦσαν τοὺς Σουλιῶτες νὰ τοὺς ἀφήσουν καὶ κάνουν ὅρκον (καθὼς καὶ ἔκαμαν) ὅτι ποτὲ νὰ μὴ πολεμήσουν μὲ τοὺς Σουλιῶτες. Ὡς τόσον μέγαν φόβον ἐπῆραν καὶ οἱ χαλντούπηδες καὶ οἱ Ἀρβανῖτες ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες, ὅπου δὲν πηγαίνουν ἐναντίον τους.

Ὁ Ἰσμαῆλ πασᾶς Πλιάσας Μπεράτ βαλεσῆς, ὅπου ἦταν διωρισμένος νὰ κτυπήσῃ τοὺς Σουλιώτας μὲ τοὺς Τζάμηδες ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Παραμυθιάς μὴν ἡμπορῶντας νὰ καταπείσῃ τοὺς Τζάμηδες ἐγύρισε στὴν Ἀρταν ἄπρακτος ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Γλυκὺ μὲ 150 νομάτους, ἐπειδὴ τὸ στράτευμα του ἐσchrόπησε, καὶ πολλοὶ λέν ἐμβῆκαν στὸ Σοῦλι ⁽⁵⁸⁾.

Ὁ Πλιάσας φθάνοντας στὴν Ἀρταν ἔγινεν ἄζλι καὶ ἔλαβε μανσοῦπι τὸν Ναύπακτον καὶ ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης ἔγινε Μπε-

α) (ἐλκουμπαράδες = κουμπαράδες = σφαῖρες).

β) ἔγινεν ἄζλι = ἀπελύθη, ἐπαύθη ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του.

ράτ βαλεσῆς. Ὁ Χασάν πασᾶς ὅμως ἔμεινε στὴν Ἄρταν παρατη-
ρῶντας τὰ κινήματα τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὸ μέρος του.

Στὰ Γιάννινα ὅμως ἀκούεται ὅτι ἐτοιμάζεται καὶ δεύτερη
ἐφόρμησις διὰ τὰ Λιθαρίτζια ἀπὸ τοὺς Τζάμηδες μόνον καὶ ἄλλους
Ἀρβανῖτες, διὰ νὰ δείξουν τάχα αὐτοὶ ἀνδρείαν καὶ ἀξιάδα με-
γαλύτερη ἀπὸ τῶν χαλντούπηδων, πρᾶγμα ἀπίστευτον διὰ τοὺς
Ἀρβανῖτες. Ἐπειδὴ οἱ Ἀρβανῖτες εἰς τὴν ἐφόρμησιν δὲν πηγαίνουν,
ὡς κινδυνώδη, εἰς λεηλασίαν ὅμως εἶναι ἐπιτηδειότατοι, οἱ Ρου-
μελιῶτες ὅμως Τοῦρκοι εἶναι ὀρμητικώτατοι καὶ ἄς μὴ καυχῶνται
στὰ χαμένα οἱ Ἀρβανῖτες. Καὶ ταῦτα ἔγιναν ὡς τὲς 3 Ἰουνίου,
ὅπου ἐζήτησεν ὁ Χουζουρούτ πασᾶς καὶ ὁμήρους ἀπὸ τὸ Ζαγόρι
καὶ ἐδόθησαν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὲς ἄλλες περιοχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

1821 (Ἰούλιος—Δεκέμβριος)

Ἀποτυχία ἀποστασίας Συρράκου καὶ Καλαρρυτῶν (9-7-1821),
λεηλασία τῶν ἐν λόγῳ κοινοτήτων—Δεινοπαθήματα τῶν ἐκπατρι-
σθέντων Ἰωαννιτῶν—Ἐξουδετέρωσις ὑπονόμων τῶν Βασιλικῶν εἰς
Λιθαρίτσια—Ἀγῶνες Τζουμερκιωτῶν, Γῶγος—Πολιορκία Ἄρτης,
καὶ ἄλλων κέντρων, ἐνέργειαι Χουρσίτ πρὸς λύσιν πολιορκίας—Ἀλ-
βανοὶ κινοῦνται πρὸς διάσωσιν Ἀλῆ Πασᾶ—Ἀπώλειαι ἐργατῶν Χρι-
στιανῶν, ἐργαζομένων διὰ τῆς βίας εἰς ταμπούρια καὶ τάπιες.—Συ-
νομιλίας μεταξὺ Τότσκηδων, Σουλιωτῶν καὶ ἀπεσταλμένων Χουρσίτ
—Ἀνακωχή—ὄροι Σουλιωτῶν καὶ Τότσκηδων. Εἴσοδος Βασιλικῶν
εἰς Ἄρταν, ἀποχώρησις ἀποστατῶν. Διάταξις δυνάμεων Χουρσίτ
ἐπιτήρησις Χατζῆ Σελιάμαγα Πρόνιου—Συνομιλίας εἰς Σκλίβανην
μεταξὺ Ταῆρ Ἀμπάζη καὶ Ὁμέρ Βρυόνη (14-12-1821) καὶ ἐπακό-
λουθα αὐτῶν—Μοῦρτο Τζάλης—Λύσις πολιορκίας Ἄρτης (20-12-1821)
—Ἀφίξις εἰς Ἰωάννινα τῶν ἀποκλεισθέντων εἰς Ἄρταν πασάδων.
Λογοτριβαὶ Τότσκηδων διὰ μισθοῦς.

Στὲς ἀρχὰς Ἰουλίου οἱ βάρβαροι καὶ ἀνόητοι Συρρακοκαλαρ-
ρυτιῶτες ἀποστάτησαν μὲ τὴν βοήθειαν ἐνὸς κλέφτη ποταποῦ
Γιάννη Ράγκου(α), ὅπου εἶχε πολλὰ ὀλίγους κοντά του καὶ μόλον

α) Ὁ καπετὰν Ράγκος ἐστάλη ἀπὸ Μεσολόγγι νὰ φυλάξῃ τὸν τόπον
ἀπὸ τὴν διαρπαγὴν τῶν Ἀλβανῶν. Ὁ δειλὸς Ράγκος ἔφυγε καὶ οἱ Χριστιανοὶ
ἐρωτοῦσαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον : ποῦ εἶναι ὁ Ράγκος ; Ἐφυγε ὁ Ράγκος, βλάχικα
φοῦτζι Ράγκο, ἔφυγε ὁ δειλὸς (προσθήκη διὰ χειρὸς Ζώτου Μολοσσοῦ).

ὁποῦ εἶχαν καὶ ὁμήρους εἰς τὸ νησί καὶ φρουρὰν βασιλικὴν οἱ ἀνόητοι. Ὅθεν εὐθὺς ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἔστειλε 1500 καὶ τοὺς Γοτιστηνοὺς μαζί, καὶ τοῦτοι ἦταν Ἀργυροκαστρίτες, Λιμποχοβηνοὶ καὶ Λιάπηδες καὶ τὲς 9 Ἰουλίου ἡμέρα Σάββατο ἐμβῆκαν στοῦ Συρράκου καὶ Καλαρρύτες καὶ τὰ ἐδιαγούμησαν χωρὶς πόλεμον, ἐπειδὴ οἱ ἐντόπιοι ὡς ἀνάξιοι καὶ οὐτιδανοὶ⁽⁵⁹⁾ βλέποντες τὰ στρατεύματα, ἄφησαν τὸ βίος τους καὶ τὸ βιὸ τὸ ξένο καὶ ἔφυγαν πρὸς τὰ Τζουμέρκα, καὶ ἀπὸ κεῖ εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ Βάλτο γυμνοὶ καὶ τετραχληλισμένοι, ἐπειδὴ στοὺς Καλαρρύτες ὡς εἰς τόπον προφυλακτικὸν εἶχαν στείλει καὶ Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι Γιαννιώτες, τὸ ψιλὸ βίος τους, καὶ Ἀρτηνοί, καὶ Τρικκαληνοί, καὶ εἶχαν πηγαίνει καὶ πολλὰς Γιαννιώτικας φαμίλιες ἐκεῖ διὰ προφύλαξιν. Καὶ ἔτσι οἱ ἀθῶοι Ἰωαννῖται ἔπαθαν τὰ ἀνιάτα στοὺς Καλαρρύτες, χάνοντας τὸ βιὸ τους καὶ τρέχοντας στὰ βουνὰ ξυπόλητοι καὶ νηστικοί, διὰ νὰ μὴν σκλαβωθοῦν καὶ τέλος πάντων μερικοὶ ἀπέρασαν καὶ εἰς Κορφοὺς. Καμιὰ δεκαριά ὅμως ἄνθρωποι ἔπεσαν εἰς σκλαβιά καὶ ἐλευθερώθηκαν στὰ Γιάννινα. Τί δυστυχία ἀπερίγραπτη⁽⁶⁰⁾ ἐπλάκωσε τοὺς Ἰωαννῖτες 33 χρόνους⁽⁶¹⁾ ὑπὸ τὴν ἀκατάπαυστον τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μὲ κονάκια, μὲ ταῖμια, μὲ δοσίματα, μὲ ἀρπαγὲς παιδιῶν καὶ κοριτζίων, μὲ πατήματα γυναικῶν, μὲ ἀγγάρειες καὶ στὸ τέλος μὲ ξεσπίτωμα, μὲ λαιμούριασμα τῶν βασιλικῶν μέσα εἰς τὴν πόλιν, μὲ κάψιμο τῶν σπιτιῶν, μὲ λαιμούριασμα στοὺς Δραμισοὺς, μὲ λαιμούριασμα στὰ Κατζανοχώρια, ὅπου ἐφάνηκαν οἱ κλέφτες, μὲ λαιμούριασμα στοὺς Καλαρρύτες καὶ μὲ λαιμούριασμα στὰ Γραμμενοχώρια, ὁποῦ εἶχαν ζυγώσει οἱ Σουλιῶτες στὲς ἀρχὲς Αὐγούστου καὶ ἐτραβήχθηκαν καὶ ὕστερα ἐπῆγαν οἱ βασιλικοὶ καὶ τὰ ἐλαιμούριασαν. Τάχα τί τοὺς ἀκαρτερεῖ τοὺς δύστυχους ἀκόμα⁽⁶²⁾.

Ὁλόγυρα εἰς τὰ Λιθαρίτζια εἶχαν κάμει λαγούμια οἱ βασιλικοὶ διὰ νὰ ἀναποδογυρίσουν τὸ κάστρο, ὅμως δὲν ἐτελεσφόρεσαν, ἐπειδὴ οἱ ἀπὸ μέσα τοὺς τὰ ἔκοφταν⁽⁶³⁾, τέλος πάντων ἓνα ὁποῦ ἐστοχάστηκαν ὅτι δὲν τοὺς τὸ εὖρον ἔβαλαν ἀρκετὴν μπαρούτην, τὸ ἀναψαν καὶ ἐβγῆκε κούφιο, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐπροξένησε καμμιὰ ζημιὰ, ἀλλὰ μιὰ γάτα ἀσήκωσε καὶ ἔπεσε ζωντανή.

Στὰ Τζουμέρκα ἀπὸ τὸν καπετὰν Γῶγο ἔγινε ἓνας πόλεμος

μέ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, πρώην Κεχαγιᾶν τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, ὅπου ἦταν στὰ Κατζανοχώρια, ἄνδρα κάλλιστον Μωραΐτην, καὶ αὐτὸν οἱ βασιλικοὶ δὲν τὸν ἐκέρδισαν, ἀλλὰ ἔπесαν πολλοὶ καὶ μάλιστα ἓνας Ἀργυροκαστρίτης Ρεζούλ Καλατζῆς ὀνομαζόμενος, ἀξιόλογος πολέμαρχος, ἐγύρισεν ἐπάνω στὴν μάχην καὶ πολλοὶ Ἀρβανῖτες μέ τοὺς Κλέφτες.

Ὁ δρόμος λοιπὸν τῆς Ἀρτας, τῆς Πρέβεζας καὶ τῆς Παραμυθιάς εἶναι κατάκλειστος ἀπὸ τοὺς ἀποστάτες κλέφτες, Σουλιῶτες καὶ Ἀρβανῖτες, καὶ ὁ Χασὰν πασᾶς καὶ Ἰσμαῆλ πασᾶς Πλιάσας κατάκλειστος εἰς τὴν Ἀρταν καὶ κινδυνεύει ὅλη ἡ πόλις ἀπὸ πεῖναν, καθὼς καὶ ἡ Πρέβεζα, Βόνιτσα καὶ Πάργα, καὶ ἡ κούλια στὰ Πέντε Πηγάδια.

Ὅθεν ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἐβγάζει τὸν ἀνδρειότατον Σιλιχτάρην του, καὶ τὸν στέλνει διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον διὰ τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ τῆς 16 Αὐγούστου προστάζει τὸν Ἰσμαῆλ πασᾶ Πασόμπεην νὰ πηγαίνει μέ τὸ στράτευμά του νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς Ἀρτας, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Χασὰν πασᾶν καὶ Ἰσμαῆλ πασᾶν Πλιάσαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ ἕως τώρα, ὅπου εἶναι 24 Αὐγούστου δὲν ἐπροχώρησεν παρὰ ὡς τῆς Μοῦλκας, ὅπου εἶναι χωριὸ κοντὰ στὰ Πέντε Πηγάδια καὶ ἀποκεῖ ἀπέρασε διὰ τὴν Ἀρταν χωρὶς πόλεμον.

Τῆς 20 Αὐγούστου ἦλθεν εἰδησις ὅτι ὅλη ἡ Τοτζκαριά, τὰ Ντερβένας, ἡ Ντεσίτζα, τὸ Μπεράτι, ἡ Αὐλῶνα καὶ ἡ Λιαπουριά (τὸ Ἀρμπρι) ἐνώθησαν, λέν, ὅλοι μέ ὄρκον μέγαν νὰ ἐφορμήσουν νὰ ἐβγάλουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Ὅθεν εὐθὺς ὤρμησαν καὶ ἐπῆραν τὸ Τεπελένι ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Χαλίτ Μπετζίστη Μουσελίμη καὶ ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἔστειλε προσταγὴν στὸ Ἀργυρόκαστρο νὰ πιάκουν τὰ στενὰ καὶ ἐχθές, λέν, ὅτι ἔστειλεν καὶ τὸν Μουχουρδάρην του ὡς στρατηγὸν μέ ὀλίγον στράτευμα διὰ τὸ Τεπελένι, καὶ νὰ ἰδοῦμε τί θὰ ἀπογίνῃ μέ τὰ παιγνίδια τῶν Ἀρβανιτῶν, ὅπου τώρα εἰς τὸ τέλος ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν, πολεμοῦντες τὴν βασιλείαν⁽⁶⁴⁾.

..... καὶ ταῦτα ἠκολούθησαν ὡς τῆς 30 Νοεμβρίου. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ὁμῶς, ἀφοῦ ἐπῆρε τὰ Λιθαρίτζια καὶ κούλια ἐδιώρισεν ἐργάτας ἀπὸ ὅλα τὰ χωριά τῆς περιοχῆς Κούρεντα νὰ δουλεύουν εἰς τὰ ταμπούρια καὶ τάμπιες σιμώνοντας εἰς τὸ

ΤΟ ΣΟΥΛΙ

κάστρο κατὰ τοῦ Λιβαδιώτη καὶ ἔξω Ἑβραϊκὴν καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅπου δουλεύοντες ἐσκοτώθηκαν πολλοὶ ἀπὸ τὰ ντουφεκία τῶν ἀποστατῶν ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις. Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι πολὺ σιμὰ εἰς τὸ κάστρο. Ἐσκοτώθηκαν καὶ μερικοὶ πτωχοὶ Ἰωαννῖται, ὅπου ἐπάρθησαν μὲ βίαν νὰ δουλεύουν εἰς τὰ ταμπούρια οἱ δύστυχοι.

Τὲς 4 Δεκεμβρίου ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης καὶ Σιλιχτάρης εἰς τὸ χωρίον Πεστὰ καὶ Σκλίβανη, ζερβιὰ ἀπὸ τὸν Ἀἰ Δημήτρη, ἐσυνωμίλησαν μὲ τὸν Ταῆρ Ἀμπάζην ἀρκετά. Τί εἶπαν, τί ἐζήτησαν οἱ βασιλικοί, ἐπρόβαλαν οἱ Τότζκηδες καὶ Σουλιῶτες, μᾶς εἶναι ἄδηλα, τόσον ὅμως ἤξεύρομεν ὅτι μετὰ τὴν ὁμιλίαν ἐγύρισαν πίσω στὰ Ἰωάννινα ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης καὶ ὁ Σιλιχτάρης τοῦ Χουρσίτ ποσᾶ ἀφήνοντες στὸ στράτευμα στὸν Ἀἰ Δημήτρη ἀρχηγοὺς καὶ ἐφανέρωσαν τοῦ Χουρσίτ πασᾶ τὰ ὅσα ὠμίλησαν καὶ πάλιν ἐπῆγαν εἰς τὸ στρατόπεδον καί, ὡς λένε, ἔγινε ἀνακωχή ἕως οὗ νὰ τελειώσουν αἱ συνομιλίας τους, καὶ σήμερα εἶναι ἡμέρες ὀκτώ, ὅπου γίνονται συνομιλίες, κανέννας ὅμως δὲν ἤξεύρει τὰ ζητήματά τους καὶ προβλήματα τους ὅσον τῶν Τότζκηδων τόσον καὶ τῶν Σουλιῶτων καὶ Βαλτινῶν, ἀγκαλὰ καὶ ὁ κόσμος λέν πολλὰ κατὰ τὴν ὁρεξίν τους, ἡγουν ὅτι τάχα οἱ Σουλιῶτες καὶ Τότζκηδες θέλουν νὰ προσκυνησούν μὲ συμφωνίας τὲς ἀκόλουθες, ἡγουν νὰ φύγῃ τὸ στράτευμα ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, νὰ συγχωρεθῇ ὁ ἀποστατῆς Ἀλῆ πασᾶς καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ Πάργα νὰ ἀποζήσῃ. Τὰ Ἰωάννινα νὰ δοθοῦν τοῦ Χουσεῖν πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, ὁμοίως καὶ τὸ Μπεράτι, οἱ Σουλιῶται νὰ μείνουν ἐλεύθεροι καὶ ἄλλα παρόμοια κουραφέξαλα.

Τὲς 4 τοῦ παρόντος, ἡγουν τὴν Δευτέραν, ἠκούσθηκε στὰ Ἰωάννινα μιὰ χαροκοπιὰ ντουφεκιῶν, ὅτι ὁ Ρουζτῆ Μεχμέτ πασᾶς ἀπὸ τὴν Παραμυθιὰν κατέβηκε καὶ ἀπερνῶντας ἀπὸ τὸ Γλυκὺ καὶ τὴν Γύραν τοῦ Λούρου ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ἀρταν μὲ 5 ἢ ἔξ χιλιάδες στράτευμα χωρὶς πόλεμον καὶ οἱ ἀποστάται ἐτραβήχθησαν. Χρειάζεται ὅμως αὐτὴ ἡ εἰδησις βεβαιότητα. Τὸ στράτευμα ὡς τόσον ὁ φρόνιμος Χουρσίτ πασᾶς, διὰ νὰ ἀπαντήσῃ κάθε προσβολὴν ἐξωτερικὴν τῶν ἀποστατῶν, τὸ διέταξε ἀκολούθως. Στὴ Μάζια, στὸ Μέτζοβο, στὴ Γότιστα, στὰ Κατζανοχώρια, στὸν Ἀἰδημήτρη κατὰ τὴν Σκλίβανη καὶ Πεστὰ, ὅπου

ζυγώνουν στὰ Κατζανοχώρια κατὰ τὴν Κοσμηρᾶν καὶ τὴν Μοσπί-
ναν καὶ εἰς τὴν Παραμυθιάν, εἶναι καὶ στὰ Γιάννινα στὲς τὰμπιες
καὶ ταμπόρια. Ἐδιώρισε καὶ στὰ Τρίκκαλα τὸ στράτευμα ὅπου
εἶναι ἐκεῖ νὰ ἐφορμήσουν στὰ Ἀγραφα καὶ τοῦτα ἔγιναν ἕως τὲς
δώδεκα τοῦ παρόντος Δεκεμβρίου. Ὁ Χατζῆ Σελιάμαγας ὅμως
Πρόνιος ὁ Παραμυθιώτης ὑπέπεσεν εἰς ὑποψίαν εἰς τὸν μέγαν
Χουρσίτ πασᾶν, καὶ εὐθὺς ἐπρόσταξε νὰ φυλαχθῇ.

Μὲ τὲς πολλὰς ἀντάμωσες καὶ συνομιλίας, ὅπου ἔγιναν ἡμέ-
ρες 18 εἰς τὴν Σκλίβανην μεταξὺ Ταῆρ Ἀμπάζη καὶ Μέρ Πασᾶ
Βρυόνη τὲς 14 τοῦ παρόντος ἡμέρα Τετράδῃ τὸ βράδυ ἦλθε
στὰ Γιάννινα ὁ Ταῆρ Ἀμπάζης μὲ καμιὰ 20 νομάτους καὶ ἀντα-
μώθηκε μὲ τὸν Χουρσίτ πασᾶ. Τί ὠμίλησαν; εἶναι ἄδηλον,
Τοῦ ἐχάρισεν ὅμως ἓνα κεφαλοδέτην καλὸ, καὶ ἓνα κοντογοῦνι
καὶ διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ Ταῆρ ἀγᾶς, ἔμεινε στὰ Πέντε Πηγᾶδια ρεχέμι
(ὁμηρος) ὁ Σελιχτάρης τοῦ Χουρσίτ πασᾶ. Ἐμεινε λοιπὸν στὰ
Γιάννινα ὁ Ταῆρ ἀγᾶς μόνος ὡς τὲς 19 τοῦ παρόντος, τὴν Δευ-
τέραν τὸ βράδυ, εἰς τὴν ὁποίαν ἦλθεν ἀπὸ τὰ Πέντε Πηγᾶδια
εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ὁ Ἄγος Βασιάρης καὶ ὁ Μέντζε Ἀμπάζης
μὲ ὅλους τοὺς ἐδικοὺς του Τότζκηδες καὶ τὸ πολὺ στράτευμα
ἐστάθηκε στὴ Σαντοβίτσα, Γραμμενοχώρια, Ζέλοβα καὶ Τζον-
τίλα ὑπὸ τὸν Ἄγος Βασιάρη, Μέντζε Ἀμπάζη καὶ ἄλλοι καὶ ὁ
Ταῆρ Ἀμπάζης ἔχει κονάκι μέσα μὲ ὀλίγους ἀνθρώπους. Ἦλθεν
καὶ ὁ Σιλιχτάρης τοῦ Χουρσίτ πασᾶ καὶ ὁ Μέρ πασᾶς Βρυόνης.
Πῶς ἦλθαν αὐτοί; Δὲν ἠξεύρομεν. Ἐπειδὴ ἀπόμειναν ἐκεῖ
κεφάλια πολλὰ, ὁ Μοῦρτο Τζάλης καὶ ἄλλοι μὲ Τότζκηδες πολ-
λοὺς καὶ ὅλοι οἱ Σουλιῶτες καὶ Λακκιῶτες. Λέγουν πρὸς τούτοις
ὅτι τὸν Ρουζιτῆ πασᾶ Ἀραπασᾶν (Κουτάη) βαλεσῇ μὲ τὸν
Ἀχμέτ πασᾶν Βρυόνη, ὅπου εἶχε πηγαίνει ἀπὸ τὴν Παραμυθιά
στοὺς Γλυκὺ, ὁ καπετὰν Γιαννάκης ἀπὸ τὴν Καμερίνα τοὺς ἄφησε
καὶ ἀπέρασαν διὰ τὴν Ἄρταν. Καὶ οἱ κλέφτες, ὅπου εἶχαν ἔμβει
στοὺς προάστιο τῆς Ἄρτας καὶ ἐπολιορκοῦσαν τὸ κάστρο, ἐτρα-
βήχθησαν στοὺς Κομπότι καὶ οἱ Σουλιῶτες στοὺς Πέτα καὶ ὁ δρό-
μος τῆς Ἄρτας ἀνοιξε τὲς 20 τοῦ παρόντος, ἀφοῦ ὁ Ἄγος Βασιάρ-
ης παρέδωκε τὰ 5 Πηγᾶδια εἰς τοὺς βασιλικούς. Ὅθεν ἔστει-
λεν εὐθὺς ὁ Χουρσίτ πασᾶς προσταγὴν εἰς Ἄρταν νὰ ἔλθουν εἰς
τὰ Ἰωάννινα οἱ δύο πολιορκημένοι πασάδες, ὁ Χασᾶν πασᾶς,

ὁ Ἰσμαήλ μπέης Πασόμπεης καὶ ὁ χαζνατάρης του μὲ τοὺς στρατιώτας του, ὅπου τοὺς εἶχαν μείνει καὶ τὲς 22 τοῦ παρόντος ἐμβῆκαν εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐντροπισσμένοι καὶ εἰς τὴν Ἄρταν ἐδιορίσθησαν νὰ τὴν φυλάττουν ὁ Μαχμούτ πασᾶς ὁ Γκέγκας, ὅπου εἶχε ἔβγει ἀπὸ τὰ Λιθαρίτζια, ὁ Ἀχμέτ πασᾶς Βρυόνης ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ρουζντῆ πασᾶ. Αὐτὰ ἠκολούθησαν ὡς τὲς 23 τοῦ παρόντος.

Οἱ Τότζκηδες, ὅπου εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὸ Σοῦλι καὶ προσκυνοῦντες εἶχαν σταματήσει στὴν Σαντοβίτζα, Γραμμενοχώρια καὶ Τζοντήλα καὶ ἔμειναν ἀρκετὲς ἡμέρες σ' αὐτὰ τὰ χωριά, ἐσηκώθησαν καὶ ἀνοιξαν στὰ ἀκόλουθα χωριά, στὰ ἀπάνω καὶ κάτω Ρεβέντζα, στὰ Δολιανά, στὴ Ζιαραβίνα στὴ Μόσσορη, στὴν Πογδόριανη, στὴ Γρίπιανη καὶ στοῦ Γερομνήμου καὶ λέγουν ὅτι ζήτοῦν τὸν μισθὸν τοὺς ὄχι ἀπὸ τὸν Χουρσίτ πασᾶν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἄγιο Βασιλάρη, Τάηρ Ἀμπάζη καὶ Σιλιχτάρη τοῦ ἀποστάτη, οἱ ὅποιοι τρεῖς εἶχαν ὡς 4 χιλιάδες πουγγιά βγαλμένα διὰ μισθοῦς καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτὴ ἡ λογοτριβὴ γίνεται διὰ τὸν μισθὸν τοὺς. Αὐτὸ ὅμως θὰ εἶναι ψεῦμα, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἄλλο τι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. — 1822 — Ἰ α ν ο υ ἄ ρ ι ο ς

Ἀπραξία λόγῳ συνεννοήσεων περὶ τῆς τύχης τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν συνεργατῶν του—Ἐκκένωσις τοῦ ἔξω κάστρου καὶ ἀποχώρησις τοῦ Ἀλῆ εἰς τὸ ἔσω. (Ἰτζ Καλέ)—Προτάσεις Χουρσίτ-Κυρᾶ Βασιλικὴ καταπεισθεῖσα ἀπὸ τὰ ἀδελφία τῆς πείθει τὸν Ἀλῆν νὰ μεταβῇ καὶ ἀναμείνῃ τὸ ἱτλάκ φερμάνι εἰς τὸ νησί. Ἀλῆς μὲ 30 ἀνθρώπους ἀποσύρεται εἰς τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα, ὁ Φεῖμ Τζάμης ὅμως ὁ κουτσὸς ἀπειλεῖ διαρκῶς ν' ἀνατινάξῃ, ἐὰν ἐθίγετο ὁ Ἀλῆς—Μεσολαβήσει κυρᾶ Βασιλικῆς ὁ Ἀλῆς διατάζει τὸν Φεῖμην νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ νησί. Μυστικὴ ἀπόβασις στρατευμάτων—Ὁ Ἀλῆς καλεῖται νὰ ὑποταγῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου, ἀνθίσταται ὅμως γενναίως καὶ φρονεύεται—Μεταφορὰ καὶ ταφὴ πτώματος εἰς Ἰτζ Καλέ παρὰ τὸ μνημα τῆς Βεζύραινάς του, καὶ ἀποστολὴ ἀποκοπείσης κεφαλῆς του εἰς Κων/λιν—Κρίσεις συγγραφῆς περὶ τοῦ Ἀλῆ.—

1822 Ἰανουαρίου 3 ἐμίσειυσεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπεης μὲ πολλὰ ὀλίγους ἀνθρώπους κλαίοντας, καὶ

ἀπὸ ἐκεῖ διὰ ποῦ ἀγνοεῖται. Καρτεριέται καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὸ παιδί του ἀπὸ Πρέβεζα.

Κίνημα ὁλόγυρα τῶν ἀποστατῶν ἕως τὰς πέντε τοῦ παρόντος Ἰανουαρίου δὲν ἠκούσθη, ἀλλὰ στέκουν στὰ Τζουμέρκα, στὸ Κομπότι καὶ οἱ Σουλιῶτες καὶ στὲς δύο Λάκκες ὡς τοῦ Πέτα καὶ Βοριάδες ἡσυχοὶ ἕως τὰς 9 τοῦ παρόντος Ἰανουαρίου καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπῆγεν ὁ Ἄγο Βασιάρης εἰς τὸν Σιλιχτάρη στὲς Πόντες καὶ συνωμίλησαν. Τί εἶπαν, αὐτοὶ τὸ ἠξεύρουν —ἔστειλαν τὸν Ἀλμάζην Τζέτζε καὶ ἀνακάτωσε τοὺς μέσα τὴν πρώτην Ἰανουαρίου—. Στὲς ἑννιά τοῦ παρόντος τὸ βράδυ ἡμέρα Δευτέρα ἐγίναν πολλὰς ὁμιλίες μετὰ τοὺς Τότζκηδες στὸ κάστρο καὶ τὲς δέκα τὸ πρωτὶ ἀνοιξαν τὲς δύο πόρτες τὲς μικρὰς τοῦ κάστρου εἰς τοῦ πασακχλοῦ τὰ σαράγια καὶ μετὰ τὰ μονόξυλα ἄρχισαν νὰ ἀδειάζουν τὸ κάστρο ἐβγάζοντας τὲς γυναῖκες τοὺς καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμαῖοι καὶ τὸ βιό τοὺς κουβαλῶντας το στὸ Πέραμα καὶ ἀποκεῖ μετὰ ἄλογα διὰ κάτω στὴν Ἀρβανιτιά. Ἐβγαλαν καὶ τοὺς ἀρρώστους ὅλους στοῦ Λειβαδιώτη. Ἐβγῆκαν ὅλοι οἱ τοπτζῆδες καὶ ὁ μέγας κομπατατζῆς Γιάνκας, ὁ Μῆτρο Μπίκος Λεκιλιώτης, ὁ Κασίμ Ντάμζης, ὁ Ἀρμάσης, ὁ Μπραῆμ Σαράτζης καὶ ἄλλοι, ἐβγῆκε καὶ ὁ Ἰσμαῆλ μπέης, υἱὸς τοῦ ποτὲ Βελῆ πασᾶ μετὰ τὸν θεῖον τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ, υἱὸν τοῦ Ἰμπραῆμ πασᾶ ἀπὸ τὸ Μπεράτι καὶ ἐπροσκύνησαν καὶ ἐστάθηκαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Ἡμέρ πασᾶ Βρυόνη καὶ ἔτζι ἀδειαζε τὸ κάστρο ὅλο ἕως τὲς 12 καὶ τότε ἀνοιξαν τὴν μεγάλην πόρταν καὶ ἐστάθηκαν σ' αὐτὴν ἄνθρωποι βασιλικοὶ φυλάγοντας νὰ μὴν ἔμπη κανένας μέσα, ἐπειδὴ ὁ Ἰτζ καλὲς εἶναι κλεισμένος καὶ σαυτὸν εἶναι ὁ ἀποστάτης μετὰ τοὺς θησαυροὺς του καὶ τὸν φυλάττει ὁ Μπαϊράμης, ὁ Θανάσης Βάγια, ὁ Μάνθο Ντόβρας⁽⁶⁵⁾ καὶ ὁ Φεῆμ Τζάμης, ὁ Σέλφος Μετζεμπόπου καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ δὲν ἠξεύρομεν τί ὠμιλήθηκε δι' αὐτόν, νὰ σκοτωθῇ ἢ νὰ τοῦ χαρισθῇ ἡ ζωὴ καὶ νὰ τοῦ δοθῇ πουθενὰ τόπος νὰ ζήσῃ ἢ ἄλλο τι, δὲν ἠξεύρομεν. Τοῦτο μόνον βλέπομεν ὅτι ὅσοι εἶναι στὸν Ἰτζ Καλὲ δὲν βαροῦν τοὺς ἔξω ὁλότελα, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνουν νὰ κουβαλιοῦνται καὶ νὰ ἐβγαίνουν ἡσυχα, γιὰτὶ αὐτοὶ τὸ ἠξεύρουν.

Ὅλην τούτην τὴν ὑπόθεσιν ἕως ἐδῶ τὴν ἐνήργησεν ὁ Ἡμέρ πασᾶς Βρυόνης, ἀφοῦ ἐγύρισεν ἀπὸ τὴν ἀποστασίαν τῆς Λιβα-

διὰς μὲ τοὺς ἔξω Τότζηδες Ταῆρ Ἀμπάζη καὶ Ἀγο Βασιάρη καὶ κανέναν ἄλλον δὲν ἀνακατώθηκεν ἀπὸ τοὺς Ὀσμανλῆδες, χώρια ἀπὸ τὸν Σιλιχτάρην τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ σκηνὴ ἕως ἐδῶ ἐστάθη τόσον μυστική, ὅπου εἶναι διὰ ἀπορία. Ἐπειδὴ βλέπομεν στὰ Γιάννινα τοὺς Χαλντούπηδες καὶ Γιαννιῶτες Τούρκους πολλὰ καταφρονημένους ἀπὸ τοὺς Τότζηδες καὶ λυπημένους, καὶ μάλιστα τὴν Τρίτη τὸ πρωτὶ τὲς δέκα τοῦ παρόντος, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀδειάζῃ τὸ ἔξω κάστρο, ἔτρεξαν οἱ Γιαννιῶτες Τούρκοι μὲ τὰ ντουφέκια στὴν Λούτζα νὰ ρίξουν διὰ χαροκοπιά καὶ εὐθύς ὑβρίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Χουρσίτ πασᾶ καὶ ἐγύρισαν πίσω καὶ ἀπόμειναν σὰν ἡ Σούλτω μὲ τὰ φρύδια, καὶ ἔτζι ἡ Τοτζκαριά ἐδείχθηκε θαυμαστὴ εἰς τούτην τὴν σκηνὴν τὴν ὑστερινή. Τί θὰ ἀποκάμῃ ὁμως μὲ τὸν Ἰτζ Καλέ; Δὲν ἤξεύρομεν. Ἐπειδὴ καὶ μέσα σ' αὐτὸν εἶναι ἀκόμῃ Τότζηδες μὲ τὸν ἀποστάτην καὶ στὸ Σοῦλι εἶναι Τότζηδες καὶ δὲν βαροῦν οὔτε ἀπὸ τὸ Ἰτζ Καλέ, οὔτε ἀπὸ τὸ Σοῦλι. πρωτότερα ὁμως ἀπὸ τούτην τὴν σκηνὴν ἔφυγαν ὁ Καρκαντελῆς πασᾶς διὰ τὸν τόπον του, μὲ ἄλλους τρεῖς πασάδες μικροῦς, καὶ ἔτζι στὰ Ἰωάννινα τώρα δὲν εἶναι τόσο πολὺ στράτευμα Ὀσμανλίτικο, οὐδὲ στῆς Ἀρτας τὸ κάστρο, ἐπειδὴ τὰ προάστια ἐκάηκαν, οὐδὲ στὰ Πέντε Πηγάδια καὶ Κλεισούρα τοῦ δρόμου τῆς Ἀρτας. Καὶ αὐτὰ ἠκολούθησαν στὴν πολιορκία τοῦ ἀποστάτη Ἀλῆ πασᾶ ἕως τὲς δέκα τρεῖς τοῦ παρόντος. Ὁ πόλεμος ὁμως ἔπαυσεν ἀπὸ τὲς 9 τοῦ μηνὸς τὴν Δευτέρα. Τώρα καρτεροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν τί θὰ ἀπογίγῃ μὲ τὸν ἀποστάτην καὶ τί θὰ ἀποκάμουν μ' αὐτὸν οἱ Τότζηδες, ζωντανὸν θὰ τὸν δώσουν; ἢ σκοτωμένον; ἢ θὰ τὸν ἐβγάλουν διὰ τὸ Τεπελένι; ἢ θὰ τὸν ἀφήσουν νὰ καῇ μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς του; ἢ δὲν ἤξεύρω τί ἄλλο θὰ τὸν κάμουν καὶ οἱ ἔξω Τότζηδες, ὅπου ἔχουν τὴν δύναμιν στὸ χέρι τους, καὶ οἱ μέσα ὅπου τὸν φυλάγουν, ὅπου πρέπει νὰ εἶναι πολλὰ ὀλίγοι. Ἐπειδὴ ὡς τὲς 13 στράτευμα βασιλικὸ μέσα δὲν ἔχει ἔμβει νὰ πιάσῃ τὲς ἐπάλξεις. Οὔτε τόπι ἢ ντουφέκι ἀκούστηκε. Ἀλλὰ τὸ μέγα κάστρο στέκεται ἔρημο ἴσως ἀπὸ φόβο τοῦ Ἰτζ Καλέ, μὴν ἀπελπισθῇ ὁ ἀποστάτης καὶ βάλῃ φωτιά στὸν τζοπχανέ⁽⁶⁶⁾ καὶ ἀναποδογυρισθῇ ὁ τόπος καὶ χαθῇ καὶ αὐτὸς καὶ οἱ θησαυροὶ του καὶ οἱ ἀνθρωποὶ του καὶ ἀκολούθως καὶ τὸ ἔξω κάστρο. Ὁ

φρόνιμος Χουρσίτ πασᾶς ἔστειλε ραῖ (α) μπουγιουρδιά εἰς τοὺς μέσα μὲ συνθήκην τέτοιαν, ὅπου τοὺς χαρίζεται ἡ ζωὴ καὶ τὸ βιὸς τους, ἂν ἐνεργήσουν νὰ δοθῇ ὁ τύραννος ἀποστάτης εἰς τοὺς βασιλικούς, χωρὶς νὰ βλαφθῇ ὁ χαζνές. (β). Οἱ μέσα, ἀφοῦ ἔλαβον τὰ ραῖ μπουγιουρδιά ἐνώθησαν ὅλοι καὶ ὠμίλησαν, ἐπῆραν ἀπὸ τὸ μέρος τους καὶ τὰ ἀδελφία τῆς κυρᾶ Βασιλικῆς, τὰ ὅποια ἐκατάπεισαν τὴν ἀδελφήν τους τὴν πολυέραςτη τοῦ ἀποστάτη, νὰ τὸν καταπέσῃ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸ τζοπχανέ καὶ νὰ δεχθῇ κάθε συμφωνίαν, ὅπου τοῦ προβληθῇ, καὶ ἂν τὸ κατορθώσῃ τῆς χαρίζεται ἡ ἐλευθερία καὶ βιὸ ἀρκετό, χάγια ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπου εἶχε ἐπάνω της καὶ στὴν ἐξουσία της, καὶ ἔτσι τὲς 20 τὴν Παρασκευὴ ἔδωκε πίστιν εἰς τὰ προβλήματα τῶν βασιλικῶν, ὅτι θὰ τοῦ ἔλθῃ τὸ ἱτλάκ φερμάνι, μόνο νὰ σηκωθῇ νὰ πηγαίνῃ στὸ νησί νὰ καρτερέσῃ, στὸν Παντελεήμονα (ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ μοναστήρι εἶχεν ἀπομείνει ἀχάλαγο) καὶ νὰ πάρῃ καὶ ὅσους ἀνθρώπους θέλει κοντά του, καὶ μέσα νὰ ἀφήσῃ νὰ τοῦ δένουν τὸ βιὸ ἐκεῖνοι οἱ ἀνθρωποὶ του, ὅπου διορίσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ νὰ τοῦ τὸ στέλνουν εἰς τὸ νησί, ὅσο νὰ ἔλθῃ τὸ φερμάνι. Τὸν ἐβεβαίωσεν Σιλιχτάρης τοῦ Χουρσίτ πασᾶ μεθ' ὅρκου διὰ τοῦ κεχαγιᾶ του Ἀχμέταγα ὅτι θὰ γράψουν ὅλοι οἱ πασάδες εἰς τὸν βασιλέα παρακαλοῦντες καὶ ἐλπίζουν νὰ εἰσακουσθοῦν. Ὁ ἀποστάτης ὡς φιλόζωος ἐμισοδέχθηκε τὸ πρόβλημα καὶ τὴν Παρασκευὴν τὸ βράδυ στὲς 20 Γεναριοῦ, ὅπου ἔκλεισαν οἱ 17 μῆνες⁽⁶⁷⁾ τῆς πολιορκίας κατέβηκε ἀπὸ τὸ Ἰτζ Καλὲ στὸ μονόξυλο καὶ ἐπῆγε στὸν Παντελεήμονα μὲ 30 ἀνθρώπους⁽⁶⁸⁾ του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν οἱ μεγαλύτεροι καὶ πλησιέστεροι ὁ Μπαϊράμης, ὁ Σέλφο Μετζεμπόνος, καὶ ὁ Μανθάκης Δοβριανίτης, καὶ στὸν Ἰτζ Καλὲ ἀπόμειναν ὁ Θανάσης Βάγιας μὲ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ μὲ τὲς φAMILIΕΣ του, τοῦ ἀδελφοῦ του ἱατροῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημητράκη Τζαούση, ὁ Δημητράκης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγυ Βασιάρη, ὁ Φεῆμ Τζάμης, κουτζὸς καὶ πολλὰ πιστὸς τοῦ ἀποστάτου, τὸν ὅποιον τὸν ἄφηκε στὸν τζοπχανέ, ὅπου ἂν πειραχθῇ στὸ νησί τίποτε ὁ ἀποστάτης νὰ βάλῃ φωτιά στὸν τζοπχανέ, νὰ ἐξαλείψῃ ὅλους τοὺς χαζνέδες καὶ μὲ

α) Ραῖ = συγχώρησις, ἐλευθερία

β) Χαζνές = θησαυρὸς, χαζνατάρης = θησαυροφύλαξ, ταμίας

αὐτὸν τὸν φόβον νὰ μὴν τὸν πειράξουν. Τὰ ἀδελφία τῆς κυρᾶ Βασιλικῆς Σῆμος⁽⁶⁹⁾ καὶ Νικόλας⁽⁷⁰⁾ τὰ 4 ρεχέμια τῶν Σουλιώ-
των καὶ ἄλλα ἦταν 5, τὸ ἓνα ὅμως εἶχε ἀποθάνει. Τὸ Σάββατο
ὁ Θανάσης Βάγιας ἔστειλε τὸ βιό του καὶ τὲς φαμιλιές του στὸ
Πέραμα καὶ τὴν Κυριακὴν τὸ ἴδιο, καὶ οἱ χαζνέδες ἐτοιμάζονταν,
ὁ Φεῖμης ὅμως ἐφοβέριζε. Ὅθεν τὴν Τρίτην τὸ πρωτὶ ἔστειλαν
τὴν κυρὰ Βασιλικὴν στὸ νησί⁽⁷¹⁾, καὶ ἐπρόβαλαν στὸν βεζύρην
νὰ σηκώσῃ τὸν Φεῖμην, ἐπειδὴ φοβερίζοντας μὲ τὸν τζορχανέ,
δὲν ἀφήνει τὸν κόσμον νὰ δέσουν τὸν χαζνέ. Ὅθεν ὁ ἀποστάτης
ἔστειλεν ἓνα μπουγιουρδί του καὶ τὸν ἐκραζε καὶ ἔτζι ἐσηκώθηκε
κάθε ὑποψία ἀπὸ τὸν Ἰτζ καλέ. Τὴν Τρίτην ἐκουβαλήθηκε στὸ
νησί ἀρκετὸ στράτευμα, χωρὶς νὰ καταλάβῃ ὁ ἀποστάτης καὶ
πρὸς τὸ βράδυ τὲς 9 ὥρες ἐπῆγεν ὁ Μεχμέτ πασᾶς Μόρα Βαλεσῆς
καὶ ὁ Σιλιχτάρης μὲ τὸν Καφτάναγα καὶ μὲ τὸν καβάζην, τὸν δῆ-
μιον τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, καὶ τὸν Μεχμέτ πασᾶ, ὁποῦ τοῦ εἶπε
ψεῦδος ὅτι τὸ φερμάνι τοῦ βασιλέως εἶνε νὰ ὑποταχθῇ στὸν βασιλέα,
καὶ ἔβαλε τὸ χέρι στὸ πιστόλι, ἐπρόλαβε ὁ ἀποστάτης καὶ τὸν ἐβά-
ρεσε μὲ τὸ πιστόλι του, δὲν ἐπῆγε ὅμως στὸν τόπον, ὥρμησε καὶ
ἔπειτα ὁ δῆμιος καβάζης καὶ ἐντουφέκησε τὸν ἀποστάτη στὸ
δεξιὸ χέρι, δὲν ἐπρόφθασεν, ἀλλὰ ἐφονεύθη ἀπὸ τὸ ἄλλο πιστόλι
τοῦ ἀποστάτου. Ἐτρεξαν ἔπειτα ἄλλοι καὶ ἐβάρεσαν τὸν καβά-
ζην καὶ ἄλλοι τὸν ἀποστάτην καὶ οἱ τέσσαρες ἄνθρωποι του, ὁποῦ
ἦταν παρὸν καὶ ἐσκότωσαν ἀρκετούς, ἀλλ' ἐσκοτώθηκαν ἔπειτα
καὶ οἱ πέντε, ἡγουν ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὁ Μπαϊράμης του, ὁ κουτζο-
Φεῖμης, ὁ Μανθάκης καὶ ὁ Σέλφος. Ἐσκοτώθηκε ὁ Φεῖμης
Τζάμης⁽⁷²⁾ καὶ Ἡμέρ Σερμπετζῆς καὶ ὁ Μπαϊράμ Μπόκος καὶ
ὁ Ρουστιμ Κιολῆς τέσσαρες καὶ ἓνας Γκέκας Ἀληπασανλῆς καὶ
ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔξ. Καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλικούς ἐσκοτώθηκαν ὁ καβά-
ζης καὶ ἄλλοι τρεῖς καὶ ὁ Σαφτάναγας ἐλαβώθη καὶ ἐγιατρεύθη.
Ἐπιστολίσθη καὶ ὁ Μεχμέτ πασᾶς ἀπὸ τὸν Ἀμδουλά καβάζην,
ὁποῦ ἐκρατοῦσε τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἕως ὁποῦ ἐξεψύχησεν, δὲν τὸν
ἐπῆρε καὶ τοῦ ἐχώρισε τὸ λαχούρι του. Καὶ εὐθύς τοῦ ἐπῆραν
τὸ κεφάλι τοῦ φονευθέντος ἀποστάτου ἐπάνω σὲ ἓνα ταμπάκι
τὴν ἴδια νύκτα καὶ τὸ ἐπῆγαν μὲ λαμπάδες τοῦ Χουρσίτ πασᾶ
στοῦ Μπαρδάνη καὶ τὴν Τετράδην ἔφεραν τὸ πτώμα τοῦ ἀποστάτου
εἰς τὸ Ἰτζ καλέ καὶ τὸν ἐνταφίασαν μὲ παράταξιν εἰς τὸ ἐκεῖ τζαμί,

κοντὰ στὸ μνήμα τῆς βεζύραινάς του, καὶ τὸ κεφάλι του στέκεται μαζί με τὸ γκιτζελίκι στὸ ταμπάκι, στὸ διβάνι τοῦ Μαρδάνη, καὶ τὸ κυττάζουν ὁ κόσμος, καὶ θὰ σταλθῇ στὸν βασιλέα καὶ ὁ χαζνές. Τέτοιον τέλος ἔλαβε τοῦτος ὁ μέγας τύραννος τῆς Ἡπείρου καὶ ἀποστάτης τοῦ βασιλέως, ὁποῦ κατήσχυνε τὰ πρῶτα μετὰ ὕστερα. Ἐτελείωσε λοιπὸν τὴν ζωὴν του τὴν βρωμερὰν εἰς τοὺς 1822 Ἰανουαρίου 24, ἡμέρα Τρίτη, τὸ βράδυ πρὸς τὸ σουρούπιασμα, ⁽⁷³⁾ ἀφοῦ χρόνους 33 μετὰ τὴν ἐξουσίαν του τὴν τυραννικὴν κατεπτύχυνε τὴν Ἡπειρον καὶ Ἑλλάδα καὶ Τούρκους καὶ Ρωμαίους καὶ τὴν κατατίμασε καὶ μετὰ τὴν ἀποστασίαν του 17 μῆνες τὴν ἐξολόθρευσε καὶ τὴν ἐδιακόνησε, κατακαίοντάς τὴν ὁ ἀσυνείδητος. Ἐξῆσε δὲ χρόνους ἑβδομήντα. Τοῦ ἔμειναν ἀκόμη δύο ἀγγόνια ὁ Ἰσμαήλ μπέης, υἱὸς τοῦ ποτὲ Βελῆ πασᾶ, 16 χρονῶν, στὰ Ἰωάννινα προσκυνημένος μετὰ τοὺς Τότζκηδες καὶ ὁ Χουσεῖν πασᾶς, υἱὸς τοῦ ποτὲ Μουχτάρ πασᾶ, ρεχέμι στοὺς Σουλιῶτες, οἱ ὁποῖοι ἀφεύκτως θὰ τὸν δώσουν τοῦ Χουρσίτ πασᾶ, διὰ νὰ λάβουν τὰ 4 ρεχέμια τους, ὁποῦ ἦταν στὸν Ἰτζ καλέ, καὶ νὰ ἰδοῦμεν τί θὰ τοὺς ἀποκάμῃ αὐτοὺς τοὺς δύο. Ἄν τοὺς φονεύσῃ καὶ αὐτούς, τότε ὀλορίζι τὸ τζάκι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς 1 1/2 χρόνον ἐξολοθρεύεται, καθὼς ἐξολοθρεύτηκε Αὐτὸς ἕνας, τρία παιδιὰ του, ὁ Μουχτάρ πασᾶς, ὁ Βελῆ πασᾶς καὶ Σελίχ πασᾶς, ὁ Μεχμέτ πασᾶς, υἱὸς Βελῆ πασᾶ καὶ Σελίμπεης, ὁ Μαχμούτ μπεης, υἱὸς Μουχτάρ πασᾶ καὶ ὁ Μουσταφάμπεης ὁ διχρονίτης καὶ ὁ Μουσταφάμπεης δύο χρονῶν, υἱὸς Σελίχ πασᾶ ⁽⁷⁴⁾.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1)

Ἐπὴρ εἰς τὰ δερβένια : Ἡ φύλαξις τῶν δερβενίων, τῶν δημοσίων δηλ. ὁδῶν καὶ στενωπῶν ἀπὸ τοὺς κλέφτας καὶ ταραχοποιούς εἶχεν ἀνατεθῆ, ὡς γνωστὸν εἰς τοὺς ντερβεναγάδες, οἱ ὅποιοι ἐτέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ δερβέναγα (δερβεντάτ ναζίρ).

Πρῶτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν γενικῶν τούτων ἐποπτῶν τῶν δερβεναγᾶδων μνημονεύεται κάποιος Χατζῆ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπὸ τὰ Φάρσαλα. Ἀκολουθεῖ δὲ ὁ Κούρτ Πασᾶς, τὸν ὅποιον διεδέχθη ὁ περιώνυμος Ἀλῆ Πασᾶς.

Πότε ὁμως οὗτος ἀνέλαβε τὸ σημαντικὸν τοῦτο ἀξίωμα, τὸ ὅποιον ἐξασφάλιζε εἰς τὸν ἔχοντα δύναμιν καὶ πλοῦτον ; Ὁ Λιδωρίκης, ὁ ἔμπιστος γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ ἀναφέρει εἰς τὰ διασωθέντα ὑπὸ τοῦ Βλαχογιάννη ἐν ἀντιγράφῳ ἀπομνημονεύματα, (τὰ ὅποια ἐδημοσίευσεν ἐξ αὐτοῦ ὁ Τ. Λάπας εἰς Ἡπειρωτ. Ἑστίαν, 1955) ὅτι ὁ Ἀλῆς διωρίσθη ἀρχηγὸς δερβενίων ἐπὶ Κούρτ πασᾶ, (ἐφ' οὗ ὡς γνωστὸν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1714—1779). Τοῦτο φαίνεται παραδεχόμενος καὶ ὁ Χατζησεχρέτης, ἀφοῦ ἀποδίδει τὸν θάνατον τοῦ πασᾶ τούτου τοῦ Μπερατίου εἰς τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ἡσθάνθη ἐπὶ τῷ διορισμῷ τοῦ Ἀλῆ ὡς γενικοῦ ὁδοφύλακος. (βλ. Ἀραβαντινοῦ ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σελ. 38 σημ. 2). Ἐκ σημειώματος εἰς τὸ χειρόγραφον, ὅπου κατεγράφη καὶ ἡ προκειμένη ἱστορία τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Κούρτ πασᾶς ποὺ εἶχε τὰ δερβένια ἀπέθανε εἰς τὰ 1787 καὶ ὅτι ὁ Ἀλῆς ἔλαβε τὰ δερβένια τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὅτε ἐγένετο πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων· ὁ Ἀλῆς ὁμως εἶχε τὸν ἔλεγχον τῶν δερβενίων καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, διότι κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν εἶχε διορισθῇ τοποτηρητῆς τοῦ γενικοῦ δερβέναγα ἀπὸ τοῦ 1785 (βλ. Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ. σελ. 40), ὅτε ἔζη ἀκόμη ὁ Κούρτ πασᾶς, κατὰ τὸ ἀνωτέρω πλησιέστερον πρὸς τὰ πράγματα χρονικόν. Ἡ παρατήρησις κατὰ συνέπειαν τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὅτι δὲν ἔζη ὁ Κούρτ πασᾶς, ὅταν ὁ Ἀλῆς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν δερβενίων, ὥστε νὰ δικαιολογῇται ἡ ὑπόθεσις τοῦ Χατζησεχρέτη περὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ πασᾶ τούτου, πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ, ἀφοῦ ὁ Ἀλῆς ἐξουσίαζεν οὐσιαστικῶς τὰ δερβένια ἀπὸ τοῦ 1785, δύο δηλ. ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀντιπάλου του, τὸν ὅποιον ὁ Ἀραβαντινὸς τοποθετεῖ, ἐσφαλμένως κατὰ τὰ ἀνωτέρω, εἰς τὸ 1784.

(2)

Κακοσυλὶ. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδωσαν εἰς τὸ Σοῦλι οἱ Ἀλβανοὶ διὰ τὴν φθοράν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν εἰς τὰς ἐκστρατείας των κατ' αὐτοῦ

καὶ δὴ ἐπὶ Ἀλῇ πασᾶ. (βλ. Φιλήμονος δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. β. σελ. 236).

(3)

Κάρελι. Ὡς γενικὸς ἐξουσιαστής τῶν δερβενίων ὁ Ἀλῆς εἶχεν ἐξουσίαν νὰ διορίζῃ ἄρματωλοὺς, δερβεναγάδες, βοῦβοντάδες καθ' ὅλην τὴν Στερεάν μέχρι τῶν Θηβῶν, διότι τὰ μέρη ταῦτα ὑπήγοντο εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Κάρελι δηλ. ἡ Ἀκαρνανία ἦτο τῆς Σουλτάνας, κατὰ τὸν Λιδωρίκην, δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διορίζῃ ἐκεῖ εἰμὴ καπετανέους (βλ. ἀπομνημ. σ. 18).

(4)

Ὁ ποῦ δὲν ἦσαν ἔνοχοι. Καὶ κατὰ τὸν Λιδωρίκην ἡ μετανάστευσις ἐγένεν εἰς Πρέβεζαν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι μετεφέρθησαν ἐκεῖ ὅχι οἱ μὴ ἔνοχοι, ἀλλὰ ὅσοι ἐκ τῶν Γαρδικιωτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν μερίδα του. Οἱ ἔνοχοι μετεφέρθησαν ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία, ὅπου εἶχαν διασπαρῇ, εἰς τὸ ἐρειπωμένον χάνι Βαλιάρε, κείμενον εἰς δίωρον ἀπὸ τοῦ Γαρδικίου ἀπόστασιν, ὅπου ἐπηκολούθησεν ὡς γνωστὸν ἡ ἀγρία καὶ ἀνανδρὸς ἐξόντωσις τῶν ἐγκλεισθέντων (κατ' ἄλλους 600 καὶ κατ' ἄλλους 700) Γαρδικιωτῶν (Μαρτ. 1812)

(5)

Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη τότε εἰς τὸν τύπον (βλ. Πουκεβίλ. Ἱστορία ἀναγεννήσεως Ἑλλάδος, α. σελ. 85 σημ.).

(6)

—Ἐκ τῶν ὀχυρωματικῶν αὐτῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὸν προνοητικὸν καὶ φιλόδοξον χαρακτῆρα τοῦ Ἀλῆ ἐξηγεῖται ἐν μέρει καὶ ἡ φθορὰ τῶν οἰκονομικῶν του.

(7)

—Τὸ φρούριον Λιθαρίτσια καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ σεράγι εἶχαν κτισθῇ κατὰ τὸν Λιδωρίκην εἰς βράχον κατὰ τὴν ν.δ. ἀκτὴν τῆς λίμνης. (ἀπόμνημον. σ. 3 χειρ.). Αἱ δὲ ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου ἦσαν ἐφωδιασμέναι κατὰ τὸν Λῆκ (Δ. σελ. 151) μὲ τηλεβόλα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἄμυνα καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ κατεστρέφοντο τὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν οἰκοδομήματα (βλ. Σ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ... σ. 482 σημ. καὶ 294).

(8)

—Ἀπὸ φαρμάκι. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν ὁ Ἀλῆς ἅμα τῇ ἀγρίᾳ ἐξοντώσει τῶν Γαρδικιωτῶν, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος καὶ χριστιανοὶ ὁπλαρχηγοί, διέταξε καὶ τὴν θανάτωσιν τῶν εἰς Ἰωάννινα ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σωτῆρος ἐγκλειστων προυχόντων τῆς Χαονίας, ἐξαίρσει τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Μαθὼν ὅμως ὅτι οὗτος ἀποκαθίστατο κατόπιν διαταγῆς τοῦ Διβανίου εἰς τὴν τοπαρχίαν Δελβίνου ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὸν δι' ἀσιτείας θάνατον, ἀποδώσας τοῦτον

εἰς νόσον. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ παρούσῃ υἱῶν τοῦ ἐν λόγῳ τοπάρχου ὁ Ἀραβαντινὸς μνημονεύει μόνον τὸν Σαῖμ μπέτην, διασωθέντα ἐκ θαύματος εἰς Κέρκυραν (βλ. χρονογραφία τῆς Ἡπείρου α. σελ. 311).

(9)

—Πρωτῆτερα ἀπὸ τρία χρόνια δηλ. πρὶν ἀπὸ τρία καὶ πλέον χρόνια, κατὰ τὸ 1818 καὶ ὅχι τὸ 1819. ὡς ἀναφέρει ὁ Λήκ, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Λαμπρίδης (βλ. Ἀλῆ πασᾶ... σ. 44).

(10)

—Κ α ἱ κ α θ ' ἔ ξ ῆ ς : Καὶ ὁ Λιδωρίκης γράφει : Ὅταν ὑπάνδρευεν υἱὸν ἡ ἔγγονον προσκαλοῦσε τοὺς καθ' ὅλον τὸ κράτος τοῦ ἐπισήμους προεστούς, ἀρχιερεῖς, καπετανεῖς χριστιανούς, Ἀλβανούς καὶ Τούρκους, οἵτινες ἐρχόμενοι τοῦ ἔφερον πλούσια δῶρα, ὁ μὲν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ὁ δὲ ἵππον καὶ ἡμίονον καὶ ἄλλο τι (ἀπομν. σ. 1). περιττὸν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὠφελεῖτο τὰ μέγιστα ἐκ τῶν δώρων τούτων, τὰ ὅποια ἀπετέλουν σημαντικὴν πηγὴν πλουτισμοῦ καὶ ἐνισχύσεως τῶν θησαυρῶν του.

(11)

— Περὶ τῶν γάμων τοῦ Μωχαμέτ, υἱοῦ τοῦ Βελῆ βλ. καὶ Λαμπρίδου Ἀλῆ πασᾶς σ. 44.

(12)

—Τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ δηλ. τὴν ὠραίαν καὶ ἔντιμον Ζοβεϊδέ, τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι ἐβίασεν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ υἱοῦ του, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπέτυχεν διὰ ναρκωτικῶν τὴν ἀπώλειαν τῶν αἰσθησέων της.

(13)

—Π ρ ὁ 10 ἔ τ ῶ ν, ἀντὶ πρὸ 13 ἐτῶν, καθόσον ὁ Μαχμούτ ὁ Β' διέδεχθη τὸν καθαιρεθέντα μεγαλύτερον ἀδελφὸν του Μουσταφᾶν Δ' τῇ 28 Ἰουλίου 1808 (βλ. Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθν. τομ. ε. σ. 221).

(14)

—Ἐ τ α π ε ἰ ν ῶ σ ε κ α ἱ ε ἰ ρ ῆ ν ε υ σ ε ν. «Τὴν Σερβίαν, ἡ ὁποία διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1804 ἀγώνων τοῦ Καραγιώργιεβιτς, Στανογιεγκλάβας κ.λ.π. εἶχεν ἐπιτύχει ὅχι μόνον τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἐκ τῶν γενιτσάρων, οἱ ὅποιοι κατεπύεζον χριστιανούς καὶ Τούρκους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ὑπέταξε τὸ 1813 ὁ διαβόητος Χουρσίτ πασᾶς, τότε τῆς Βοσνίας πασᾶς καὶ πρῶην μέγας Βεζύρης. Τὴν εἰρήνευσιν ὁμοῦς αὐτῆς ἐπέτυχεν ὁ Μαρασλῆ πασᾶς, Βαλῆς τῆς Ρούμελης διὰ τῆς προφορικῆς μετὰ τοῦ Μίλο Ὀβρένοβιτς συμφωνίας, δι' ἧς ἐξησφαλίζοντο εἰς τὴν Σερβίαν διοικητικὰ καὶ φορολογικὰ πρόνομια ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐπικυριαρχίαν. (βλ. Μ. Λάσκαρη. Ἑλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας 1804—1830 σελ. 20—21).

(15)

25.000. Ποίαν ἀκριβῶς δύναμιν διέθετεν ὁ Ἀλῆς κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς πολιορκίας του, ἀλλὰ καὶ οἱ «ἀντίπαλοι του δὲν εἶναι γνωστοί. ὁ Γ. Οἰκονόμου ἀναβιβάζει αὐτὴν εἰς 32 χιλ., τὴν δὲ τῶν σουλτανικῶν εἰς τὸν ὑπερβολικὸν ἀριθμὸν τῶν 80.000 περίπου (βλ. Ἀραβαντινοῦ ἱστορία Ἀλῆ. σελ. 300), ὁ Ψαλίδας ἀντιθέτως εἰς ὑπόμνημά του πρὸς τὸν Μαυροκορδατον (12-2-1823) μεταγενέστερον συνεπῶς τῆς προκειμένης ἱστορίας, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς μεγάλας ἀπωλείας τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς περίοδον τοῦ ἀγῶνος τροποποιεῖ τὸν ἀνωτέρω ἀριθμὸν περιορίζων τὴν ἐνοπλον δύναμιν τοῦ Ἀλῆ εἰς 20.000.

(16)

—« Σ ο υ λ ε ῖ μ ἄ ν π α σ ᾶ ». Εἰς τοῦτον εἶχε προσκολληθῇ ὡς γραμματεὺς ὁ τόσον δραστηρίως καὶ εὐφυῶς ἐργασθεὶς ἐκ τῆς θέσεώς του ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῶν σκοπῶν τῆς φιλικῆς Ν. Λασπᾶς ἢ Ἀναγνώστης Σιατιστεὺς (βλ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ. σ. 282 σημ. 1).

(17)

—« Τ ρ ε ῖ ς ἄ ν θ ρ ω π ο ι »—Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν εἶχον σταλῇ εἰς Κων/πολιν πρὸς δολοφονίαν τοῦ Πασόμπεη οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Ἀλῆν Ἀλβανοὶ Σελῆμ καὶ Χουσεῖν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς διέφυγε, ὁ ἄλλος δὲ συλληφθεὶς ὡμολόγησεν ὅτι εἶχεν ὑποκινηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ (ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ... σ. 275) Κατὰ τὸν Δ. Αἰνιᾶνα ἀντιθέτως, τὸν γραμματέα καὶ βιογράφον τοῦ Καραϊσκάκη, τὴν ἀποστολὴν εἶχον ἀναλάβει πέντε πρόσωπα ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν ἐν Κων/πόλει ἐπίτροπον τοῦ Ἀλῆ, Ἐλμάζμπεην.

(18)

—α' Μ α ρ τ ί ο υ 1820». Ἡ κατὰ τοῦ Πασόμπεη δολοφονικὴ ἀποπειρὰ ἐν Κων/πόλει ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν τὴν 1ην Μαρτίου κατὰ συνέπειαν ἢ πληροφορίαν τοῦ Φίνλεϋ ὅτι ἐγένετο κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἰ.ε. πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῇ (Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπ. σ. 100).

(19)

—Ἀ λ μ ᾶ ζ η ν (καὶ Ἐ λ μ ᾶ ζ η ν). Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Μέντζε Μπόνου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Σέλφο (Ἀγᾶ), τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλῆς εἶχεν ὑπανδρεύσει κατὰ τὸν Μανζούρ μὲ τινα χριστιανὴν ἐκ τῶν παλακῶν του (βλ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ... σ. 469 σημ. δ).

(20)

—Μ ε φ ε ρ μ ᾶ ν ι. Τὸ χάτι Σίεριφ δι' οὗ ὁ Ἀλῆς ἐκηρύσσετο φερμανλῆς, δηλ. ἐνοχος καὶ ἀνεγνωρισμένος ἐχθρὸς τοῦ κράτους, ἐὰν ἐντὸς 40θήμερου δὲν ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ χρυσοῦ κατωφλίου τῆς πύλης τῆς εὐτυχίας διὰ ν' ἀπολογηθῇ ἐξεδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1820 δηλ. μετὰ 4 καὶ πλέον μῆνας ἀπὸ τῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ Πασόμπεη. Ἡ καθυστέρησις αὕτη προήρχετο κατὰ

τὸν Ἀραβαντινὸν ἐκ λόγων οἰκονομικῶν, ἀπὸ τὴν κακὴν δηλ. οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας, ἣ ὁποία δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀνάληψιν μιᾶς τοιαύτης ἐκστρατείας, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶν ἀπὸ τὴν προσέγγισιν δηλ. τοῦ ραμαζανίου (βλ. Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ σ. 287), δύναται ὅμως νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἐκ τῆς συνέσεως τοῦ σουλτάνου ἐπιθυμοῦντος, πρὶν ἐκδηλώσῃ τὴν ὀργὴν του κατὰ τοῦ Ἀλῆ, νὰ μειώσῃ προηγουμένως τὴν ἐπικινδύνως αὐξηθεῖσαν δύναμιν του.

(21)

—Διὰ τοῦ πατριάρχου. Τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν μητροπολίτην Λαρίσης μετὰ τὴν σύστασιν νὰ κοινολογηθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ σουλτάνου περὶ τιμωρίας τοῦ τυράννου καὶ νὰ συστηθῇ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἄκρα εὐπειθεία καὶ ὑποταγή, ἔχει δημοσιευθῇ καὶ ἀπὸ τὸν βιογράφον τοῦ ἐνθομάρτυρος μητροπολίτου Λαρίσης Πολυκάρπου (βλ. Παπασπύρου Ζέγκου βιογραφία Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου κ.λ.π. σ. 77—80).

(22)

—Ἀξιότερον. Ἀντίθετον εἰκόνα παρουσιάζει ὁ Μακρυγιάννης περὶ τοῦ ἀνδρός «...αὐτὸς (δηλ. ὁ Χασάν πασᾶς), ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς Ἄρταν) καὶ ἓνας, τὸν ἔλεγον Μπαμπᾶ πασᾶ ἀφάνισαν τιμὴ καὶ τὰ πλούτη τῶν ἀνθρώπων» γράφει καὶ προσθέτει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐκινδύνευσε, διότι ριφθεὶς εἰς τὴν φυλακὴν δὲν θὰ ἐξήρχετο ζῶν, ἐὰν ὁ πατριώτης του δὲν ἐπλήρωνεν ἀφειδῶς διὰ τὴν σωτηρίαν του (ἀπομνημ. τ. α' σ. 115 β'. ἐκδ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ

(23)

—Ὁ Νταλίπ Πρεμέτης. Περὶ τῆς ἀποστασίας του βλ. καὶ Ἀραβαντινοῦ Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ... σ. 289.

(24)

—Τέλη Ἰουλίου... Ἀπὸ χειρόγραφον τοῦ Φιλητᾶ, μαθητοῦ τοῦ Ψαλίδα, πληροφορούμεθα ὅτι «οἱ περίφημοι καπετανεῖοι Στουρνάρης καὶ Πουλῆς ἐκυρίευσαν τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ Ἀσπροποτάμου, τοὺς Καλαρρύτες, τὸ Συρράκον καὶ τὴν περιοχὴν των στὶς 29 Ἰουλίου (1820) καὶ μάλιστα χωρὶς πόλεμο, ἀμπώχνοντας τὸ ἀσκέρι τοῦ Καραλῆ πρὸς τὸ Μέτσοβον» (βλ. Φωνὴ Ἡπείρου 21-5-1893 καὶ Εὐαγ. Μπόγχα λογίων Ἡπειρωτῶν ἱστορικὰ τινὰ ἐνθυμήματα... σ. 199 ἀνατ. ἐκ τοῦ 12ου τόμου τοῦ Δ.Ι.Ε.Ε.).

(25)

—Μουχτὰρ πασᾶς. Οὗτος παρέδωκε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργυροῦστρου καὶ προσεκύνησε, ἀφοῦ εἰδοποιήθη ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Βελῆν ὅτι εἶχε παραδοθῇ καὶ ἡ Πρέβεζα καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ὑποσχέσεις περὶ διορισμοῦ του ὡς πασᾶ εἰς Κοτύας (βλ. Πουκεβίλ Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔπ. σ. 70).

(26)

— Με χ μ ε τ πα σ ᾱ ς. Ἦναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον τῆς Πάργας καὶ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου, ἀφοῦ ἀντελήφθη ὅτι οἱ Ἀλβανοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας του, ἐσκόπευον νὰ παραδώσουν αὐτὸν (Ἀραβαντινοῦ χρονογραφία α'. σ. 330).

(27)

— Β ε λ ῆ πα σ ᾱ ς... Οὗτος παρέδωκε τὴν Πρέβεζαν παραπεισθεὶς ἀπὸ τὸν παλαιὸν φίλον του Πασόμπεην, ὑποσχόμενον μεσολάβησιν διὰ τὴν ἀμνηστευσίν του καὶ τὸν διορισμόν του ὡς πασᾶ (βλ. Ἀραβ. Ἱστορία, Ἀλῆ πασᾶ... σ. 302, χρονογραφία α' σ. 334, 336, ἐνθα σημειοῦται ὅτι ἡγωνίσθησαν κατὰ τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ Σουλιῶτες, Πουκεβίλ, Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπ. α'. σ. 69).

(28)

— Σ. Κ ο λ ο β ό ς... Οὗτος εἶχε σταλῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ εἰς Κέρκυραν πρὸς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἐκεῖ φιλικούς· συλληφθεὶς ὅμως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐστάλη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἰς Κων/πολιν. Ἀσθενήσας ὅμως ἀπὸ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας. (Ἀραβ. Ἱστορ. Ἀλῆ πασᾶ σ. 284, 5, Πουκεβίλ Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπ. α'. σ. 48).

(29)

— Μ π ό τ ε ς. Χωρίον Κονίτσης, ἐξ οὗ κατήγετο καὶ ὁ Σιλιχτάρ ὁ ἐπικαλούμενος ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του Μπότας (βλ. Σ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορ. Ἀλῆ... σ. 469 σημ. 4).

(30)

— Καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν τῆς φυλλάδας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (Κοσμᾶν τὸν Θεσπρωτὸν) ὁ Ἀλῆς ἐκλείσθη εἰς τὸ κάστρο εἰς τὰς 22 Αὐγούστου 1820 (βλ. καὶ Δ. Σάρρου Ἠπειρωτ. Ἐνθυμήσεις καὶ χρονικὰ σημειώματα... σ. 21, ἀνατ. ἐκ τῶν Ἠπειρωτ. Χρονικῶν 1937).

(31)

— Κατὰ τὸν Κουτσαλέξην ὁ Πασόμπεης, τὸν ὁποῖον μετὰ τόσης μανίας κατέτρεξεν ὁ Ἀλῆς δὲν ἐμνησικακεῖ κατὰ τῶν ἱκανῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἀντιθέτως ἤθελε νὰ ἔχῃ τούτους φίλους, ἦτο δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν πηγὴν ὁ Πασόμπεης Ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχε κάποιαν πολιτικὴν σύνεσιν (βλ. διαφέροντα καὶ περίεργα τινὰ ἱστορήματα 1882 σ. 24).

(32)

— τ ὁ Μ έ τ σ ο β ο ν... Τοῦτο ἐπροσκύνησε χωρὶς πόλεμον εἰς τὰς 6 Αὐγούστου 1820, ἂν καὶ ἦτο μέρος δυνατὸν καὶ ἀρματωμένον (βλ. Φωνὴ Ἠπείρου 21-5-1893).

(33)

—'Η δολοφονία τοῦ ἐξ ἀπορρήτων γραμματέως τοῦ 'Αλῆ Μάνθου Οἰκονόμου ἐγινε εἰς τὰς 28 Αὐγούστου 1820, ἡμέραν Κυριακὴν.

(34)

—Ριζιῶτες εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς Ρίζας, περιοχῆς ὅπου τὰ κατονομαζόμενα χριστιανικὰ τότε χωρία Λάμποβο, Λέκλη, Ρέντη κ.λ.π., τὰ ὅποια ὑπήγοντο εἰς τὸ ὀτζάκι τοῦ Τεπελενίου (βλ. χρονικὸν ἀνέκδοτον 'Ηπείρου, ἀνακοινωθὲν ὑπὸ Κ. Σάθα—π. Πανδώρα 15-9-1864 σελ. 285).

(35)

—'Απὸ Λάμποβον... Μεταξὺ τῶν ἐκ Λαμπόβου εὕρισκομένων εἰς στρατιωτ. ὑπηρεσίαν τοῦ 'Αλῆ πρὸ τῆς 'Ελληνοαλβανικῆς συμμαχίας ἦτο καὶ ὁ Εὐάγγ. Ζάππας ὁ ἀγωνισθεὶς ἡρωϊκῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 'Αγῶνος καὶ ἀναδειχθεὶς ἐν συνεχείᾳ μέγας εὐεργέτης τοῦ ἔθνους. Περὶ τοῦ πατριωτικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου τούτου πατριώτου βλ. Γούδα : βίοι παράλληλοι, γ' σ. 322—331 καὶ 'Αγγέλου Ν. Παπακώστα : Αἱ κατὰ τὸν 'Αγῶνα μεγάλοι ἐκδουλεύσεις τοῦ ἔθν. εὐεργέτου Εὐ. Ζάππα (ἐφ. Καθημερινή. 2 28-3-1961).

(36)

—Χρόνους 10... 'Η ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην σπουδὴ τοῦ Λουκᾶ Βάγια εἰς τὸ ἐξωτερικόν, 'Ιταλίαν καὶ Γερμανίαν, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ἡ πληροφορία τοῦ Σ. 'Αραβαντινοῦ ὅτι ὁ Λουκᾶς Βάγιας ἦτο ἐμπειρικὸς μᾶλλον ἰατροχειρουργὸς κ.λ.π. δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰ πράγματα. ('Ιστορία τοῦ 'Αλῆ... σ. 472 σημ. 2). —Τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην τοῦ υἱοῦ ἀποκαθιστᾷ εἰς ἄλλο ἔργον τοῦ ὁ πατήρ του. (βλ. Π. 'Αραβαντινοῦ Βιογρ. συλλογὴ λογίων... σελ. 16, 17).

(37)

—'Ο 'Ιμπραήμ πασᾶς... 'Ο Πασόμπεης ἐπιζητῶν νὰ δημιουργήσῃ διάστασιν μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ 'Αλῆ Γκέγκηδων καὶ Τόσκηδων κατηγόρησεν αὐτούς, διότι ἠνείχοντο τὴν παραμονὴν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ 'Ιμπραήμ κ.λ.π. κυρίων καὶ εὐεργετῶν των. Αἱ δολοπλοκίαι του ὅμως αὐταὶ δὲν ἔφερον τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, διότι ὁ 'Αλῆς διέταξε τὴν ἀπόλυσιν των ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ παραμένουν ἐν τῷ φρουρίῳ (βλ. Πουκεβίλ 'Ιστορ. 'Ελλην. 'Επαν. α. σ. 75).

(38)

—Περὶ τῆς πυρπολήσεως τῶν 'Ιωαννίνων ὑπὸ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ βλ. 'Αραβαντινοῦ χρονογραφία α'. σ. 332, —'Ιστορία 'Αλῆ σ. 297—298, ὅπου καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν σχετικὴν παραστατικὴν περιγραφὴν τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Θεσπρωτοῦ—καὶ σύντομον χρονικὸν Φιλητᾶ. 'Εκ τοῦ τελευταίου πληροφορούμεθα ὅτι «... ἀφοῦ εἶδεν ὁ τύραννος ὅτι ἔφθασεν ὁ ἐχθρὸς του Πασόμπεης καὶ οἱ ἐπίλοιποι τόσον σιμά, πολλὰ ἐδαιμονίσθη, μάλιστα (ὅταν) τοῦ ἔφυγαν καὶ ὅλοι οἱ συμβουλάτορες, οἱ ἰατροὶ του καὶ οἱ γραμματικοὶ του. Καὶ τί κά-

μνει ; Ἀρχινᾶ με τὰ πυροβόλα καὶ καίει εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Ἰωαννίνων τὸ ἥμισυ, τὸ πλεόν οὐσιῶδες, δηλ. ἀπὸ τὴν Ἀγ. Μαρίναν ἕως τὸν πλάτανον τοῦ σαραγιοῦ μαχαλέ. Ὁ δυστυχὴς λαὸς ἐβγήκε σχεδὸν μετὰ τὴν ἐνδυμασίαν του μόνον, μὴν ἐλπίζων ποτὲ ν' ἀκολουθήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ καύσῃ τὴν πολιτείαν καὶ ἀλλοίμονον εἰς αὐτὸν τὸν λαὸν τὸν φιλανθρωπότατον, ἀλλοίμονον» (βλ. Φωνὴ Ἑπείρου 21-5-1893 καὶ Εὐ. Μπόγκα, λογίων Ἑπειρωτῶν ἱστορικὰ τινὰ ἐνθυμήματα... σελ. 200 ἀνατ.).

(39)

—Κατὰ τὸ σύντομον χρονικὸν τοῦ Φιλητᾶ ὁ Μπαμπᾶ πασᾶς, ἅμα τῇ ἀφίξει του, ἐστρατόπέδευσεν εἰς τὸ χωρίον Κατσικᾶ (αὐτ. σ. 200)

(40)

—Ὑστερὰ ἀπὸ τὸ Δράμα. Κατὰ τὸν Πουκεβίλ ὁ Πεχλιβάν Μπαμπᾶ πασᾶς ἐφθασεν εἰς Ἰωάννινα τὴν 19ην Αὐγούστου 1820. Ἄν ὅμως ἐφθασεν, ὡς προσθέτει, ἐνῷ ἀκόμη ἐκάπνιζον τὰ ἐρείπια, τότε ἡ ἡμερομηνία τῆς ἀφίξεως πρέπει νὰ διορθωθῇ, ἀφοῦ ἡ πυρπόλησις τῆς πόλεως ἐγένετο μετὰ μίαν ἐβδομάδα περίπου (βλ. Πουκεβίλ Ἱστορ. Ἑλλήν. Ἑπ... σ. 59).

(41)

—Διὰ τὴν στάσιν τοῦ Νούτσου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην βλ. καὶ Ἀραβαντινοῦ ἱστορία Ἀλῆ σελ. 309 σημ. 1.

(42)

—Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἰς τὴν μεταστροφὴν τῶν Σουλιωτῶν καὶ εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἀλῆ ἀλλὰ ὄχι ὑπὲρ αὐτοῦ συνεργασίαν τῶν Ἑλλήνων πρωτοστατοῦν ἐκ τῶν συμβούλων τοῦ Ἀλῆ ὁ Νούτσος Ἀλέξιος καὶ Κώστας Γραμματικὸς, ἐκ δὲ τῶν Ἀλβανῶν ὁ Σιλιχτάρης του καὶ ὁ Ἄγο Βασιάρης.

Ἡ συνεργασία αὕτη ἐπεκυρώθη βραδύτερον 15-1-1821, καὶ διὰ γραπτῆς συμφωνίας μεταξὺ Ἀλβανῶν ἀγάδων καὶ Σουλιωτῶν καπετανέων, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλήμονος (βλ. δοκίμιον ἱστορικὸν β. σελ. 246) βάσει σημειώσεων ἱστορικῶν τοῦ Γ. Ζέρβα (αὐτ. σελ. 348 σημ. β). Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης οἱ σύμμαχοι ὠρκίζοντο ἕκαστος εἰς τὴν πίστιν του νὰ διατηρήσουν σταθερὰν καὶ ἀμετάτρεπτον τὴν συμφωνίαν, νὰ εἶναι ἀδελφία καὶ νὰ χύσουν τὸ αἷμα των διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ στενωῦς τότε πολιορκουμένου ὑπὸ τοῦ Πασόμπεη Ἀλῆ Πασᾶ. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως βλέποντες ὅτι διὰ τῆς ἐμμονῆς των εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶνα καὶ τὴν συμμαχίαν των μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, δὲν θὰ ἐπραγματοποιούντο οἱ κρύφιοι σκοποὶ των, εἶπαν, ὅπως γράφει ὁ Μακρυγιάννης, «Δι' ἓνα παλιόγερον (τὸν Ἀλῆ πασᾶν) νὰ μὴ χαθῇ ἡ Τουρκία καὶ ἡ πίστις μας, καὶ ἄρχισαν νὰ λαβαίνουν διαφορετικὰ καὶ δολερὰ μέτρα διὰ τοὺς Ἑλληνας, πού ἂν ἐπραγματοποιούντο, ἂν δηλ. ἐσκοτώνοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὑπόθεσις ἐτελείωνε. (βλ. ἀπομνημονεύματα... σελ. 140 καὶ τὴν σχετικὴν μετὰ τὴν λύσιν τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς συμμαχίας καὶ τὸ τέλος τοῦ θαυμαστοῦ περὶ τὴν Ἄρταν ἀγῶνος, σημείωσιν τοῦ Ι. Βλα-

χογιάννη). Έννοείται ότι εις τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῶν Ἀλβανῶν συνέβαλον καὶ οἱ Ἕλληνες, κατ' ἐξοχὴν οἱ Βαλτινοί, ὅπως γράφει ὁ Μακρυγιάννης (αὐτ. σελ. 131) γυμνώσαντες καὶ ἐξοντώσαντες πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ Τριπόλεως Ἀλβανούς, φίλους τοῦ Ἀλῆ, ὑπὸ τὸν Ἑλμάζ Μέτζον.

(43)

—Μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον ὡς ὁμηροὶ εἰς τὸ κάστρον εἰς τὰς 4-12-1820 ἦσαν ὁ Κώστα Μπότζαρης, ὁ Κώστα Τζαβέλλας, ὁ Γιώργος Ζέρβας, ὁ Κίτζος Κολιδό Δημήτρη καὶ ὁ Ναστούλης Νταγκλῆς (κατὰ σημείωσιν τοῦ τελευταίου). Ὁ Ἀραβαντινὸς μνημονεύει ἐκ τῶν ὁμήρων μόνον τὴν σύζυγον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μετὰ τῶν δύο τέκνων τῆς, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μάρκου Κώσταν Μπότσαρη καὶ τὴν ἀδελφήν τοῦ Δράκου. (βλ. Ἱστορία Ἀλῆ... σελ. 306 σημ. 1.).

(44)

—εἰς τὰς 7 Δεκεμβρίου... Ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἥρωος Σουλιώτου Γιαννοῦση Πανομάρα πρὸς τὴν ἐξεταστικὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτροπὴν πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ Σουλιῶται ἐπανῆλθον εἰς τὸ Σοῦλι οὐχὶ τὴν 7ην ἀλλὰ τὴν 5ην Δεκεμβρίου 1820, ἐνῶ κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν ἐπανῆλθον τὴν 12ην ἰδίου μηνός. Ἴσως αἱ πρῶται ὁμάδες, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ γενικὸς πολέμαρχος τῶν Σουλιωτῶν Νότης Μπότσαρης, ἐφθασαν ἀπὸ τῆς 5ης Δεκεμβρίου, αἱ δὲ λοιπαὶ μέχρι τῆς 12ης, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Κουτσουνίκαν, μεθ' οὗ συμφωνεῖ καὶ ὁ Μέντελσον, θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηταί ὡς ἡ ἐπίσημος ἡμέρα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς παλιγγενεσίας (βλ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία Ἀλῆ... σ. 307).

(45)

—σ τὸ Στροῦνι. Παρὰ τῷ Ἀραβαν. ἀπλῇ μνεῖα ἄνευ τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ ἱστορίᾳ λεπτομερειῶν (βλ. Ἱστορία Ἀλῆ σ. 312).

(46)

—Τὰ τρ Ἀμπάζη. Περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς μεταστροφῆς του βλ. σχετικὸν σημείωμα Γαζῆ Δελβινακιώτη εἰς προηγούμενον τόμον Ν. Κουβαρᾶ σ. 73 καὶ Σ. Κουγέα : προλεγόμενα εἰς Ἑπειρ. ἀρχεῖον Ἰω. Σταύρου π. Ἑπειρωτ. Χρονικά 1939 σελ. 48γ, ὅπου γίνεται λόγος καὶ περὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἀλβανῶν. (Ἄγο Μουχουρτάρη, Μέτζε Ἀμπάζη, Δερβίς Χασάν, Χουσεῖν μπέη Κονίτσα, Χάρις Γιάσκα, Κασήμ Ντάμτζα, Ἀρμάση, Ἑλμαζ πασᾶ, Σέλφο Μέτζε, Ἀχμέτ πασᾶ, Σουλεϊμάν Σιαμέτη, Ἰσμαήλ Πασόμπη κ.λ.π.).

(47)

—Ἦλθε τὸς 3 Μαρτίου. Κατὰ τὸν Ἀραβ. ἐφθασε τὴν 15ην ἰ. μηνός (βλ. χρονογραφία α. σ. 346).

(48)

— Τῶν Ἐφτάμυλων... Θέσις ἐν τῇ ὁποίᾳ κατ' ἀρχαιοτάτην παράδοσιν, ὡς σημειοῖ ὁ Ἀραβαντινός, εἶχον ταφῇ αἱ ἀρπαγεῖσαι κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἐκ τοῦ κάστρου ἢ ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων νεάνιδες ὑπὸ τῶν πρωτοελθόντων Τούρκων (βλ. χρονογραφία τῆς Ἡπείρου α. σ. 166). Εἰς τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τοῦ Ν. Κουβαρᾶ ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Ψαλῖδα ἡ παράδοσις χαρακτηρίζεται ὡς μυθώδης, καθόσον οἱ μὲν Τούρκοι δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 7 οἱ δὲ χριστιανοὶ «εἶχον τὰ ἄρματα καὶ τὸ κάστρο στὸ χέρι, σὰν σπαῖδες ὁποῦ ἦσαν» (βλ. Ν. Κουβαρᾶς 1961. σ. 21, 22).—Ἰσως τὸ κείμενον τοῦτο εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς γράφων εἰς ὑποσημείωσιν τῆς χρονογραφίας του τὰ ἐξῆς «ἀναιρῶν τὴν ὑπόστασιν τοιαύτης ἀρπαγῆς Ἰωαννίτης τις ἐπιφέρει τὴν γνώμην ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ὀλίγοι ὄντες καὶ οἱ χριστιανοὶ πλεῖστοι καὶ κάτοχοι τοῦ φρουρίου οὐκ ἠδύναντο ἵνα πράξωσιν οἱ ὀλίγοι τοιοῦτόν τι τόλμημα (βλ. χρονογραφία σ. 167. σημ. 1).—Ὁ Γ. Βλαχλείδης ἀντιπαραθέτων εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ Ἀραβαντινοῦ σχετικὴν τῶν Τούρκων τῶν Ἰωαννίνων εἰκάζει ὅτι εἰς τὴν ἀρπαγὴν τῶν παρθένων θὰ προέβησαν οἱ ἀρχηγοὶ ἢ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Τουρκικῆς φρουρᾶς, ὅτι αἱ ἀρπαγεῖσαι διετήρησαν τὸ θρήσκευμά των καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα δὲν ἐτάφησαν εἰς τὸ Μουσουλμανικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως, ἀλλ' εἰς ἰδιαίτερον χώρον παρὰ τὴν Ζωσιμαίαν σχολήν, τὸ περιτείχισμα τοῦ ὁποίου ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1916, ὅτε ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν ρυμοτόμησιν. (βλ. Ἡπειρ. χρονικά 1929 τευχ. γ. σελ. 255—262).

(49)

—Ὡς αἴτιον τῆς ἀποστασίας... Κατὰ τὸν Γ. Γαζῆν τὸν ἐκ Δελβίνου γραμματέα τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ Πασόμπεης τόσον ἀνοήτως καὶ ἀλαζονικῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ὥστε ὅταν ὁ Νότης Μπότσαρης παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τῶν συμπατριωτῶν του διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς διαρκῶς ἀναβαλλομένης ὑποσχέσεως περὶ ἐπανεγκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὰς ἐστίας των, εἶπεν εἰς αὐτὸν «νὰ κάμῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ σπαθὶ τοῦ τσαπὶ» νὰ ζήσῃ δηλ. ὡς ραγιάς. Ἡ ἱταμὴ αὕτη στάσις ἠνάγκασε τοὺς Σουλιώτας νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν σουλτανικῶν ἀρχίζοντες οὕτω αὐτοὶ πρῶτοι τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀδιάφορον ἂν χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμπράξουν μὲ τὸν ἕως τότε θανάσιμον ἐχθρὸν των Ἀλῆ πασᾶν.

(50)

— Στρίβινα... Περὶ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ τμήματος Καραβασαρᾶ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ναῶν καὶ ὑποχθονίων ὑδάτων βλ. Σεραφεῖμ Βυζαντίου δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ Ἀρτης καὶ Πρεβέζης... σελ. 55.

(51)

Γῶγος. Ὁ περίφημος οὗτος ὀπλαρχηγός, τὸν ὁποῖον δικαίως ἡγάπα ὁ Μακρυγιάννης, κατήγετο ὡς γνωστὸν ἐκ Σκουληκαριάς τῆς Ἀρτης καὶ ἦτο

πρώτος εξάδελφος τῆς Ζωῆς Δημισκῆ, τῆς μετέπειτα καλογραίας καὶ μητρὸς τοῦ Καραϊσκάκη. Ὡς καπετάνιος Ραδοβιτσίου (1805—1821) ἦτο πιστὸς εἰς τὸν Ἀλῆν, κατ' ἐντολὴν τοῦ ὁποῦ ἐφόνευσε τὸν Κίτσον Μπότσαρην, πατέρα τοῦ Μάρκου.

Συμφιλιωθεὶς μὲ τοὺς ἀνωτέρω κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ Ἀγῶνος ἐδοξάσθη καὶ ἐλαμπρύνθη εἰς πολλὰς περὶ τὴν Ἄρταν μάχας καὶ δὴ τῆς Λαγκάδας, ὅπου ἐπὶ κεφαλῆς 81 ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ 8 Τούρκοι ὑπὸ τὸν Σουλεϊμάν Βερνόζην ἠγωνίσθη ἐπὶ 8 ὥρον κατὰ 6 χιλιάδων Τουρκαλβανῶν, οἱ ὅποιοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀπωλέσαντες κατὰ τὸν Μακρυγιάννην ὑπὲρ τοὺς 1.000 (βλ. ἀπομνημονεύματα, α σελ. 121).

Ἡ ἀθλία κατάστασις ὅμως ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα (4/7/1822) δι' ἣν ὁ Γῶγος κατηγορήθη ἀδίκως ἐπὶ προδοσίᾳ, ἐνῶ ἡ ἀποχώρησις τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀτάκτων ἐκ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἐφρούρουν ἐγένετο κατὰ τὰ συνηθιζόμενα εἰς τοὺς ἀτάκτους, ἀνευ τῆς γνώμης τοῦ ἀρχηγοῦ, ἐπροκάλεσε τοιαύτην ἀπαγοήτευσιν εἰς τὸν παλαίμαχον τοῦτον ὁπλαρχηγόν, ὥστε ἦλθε εἰς συμβιβασμὸν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ παρέμεινε ἔκτοτε μακρὰν τοῦ Ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον τόσον ἐλάμπρυνε διὰ τῆς δράσεώς του μέχρις οὗτο ἡ πικρία διὰ τὴν στάσιν του ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον.

(52)

Κοιτελίδαι... Οὗτοι κατήγοντο ἀπὸ τὸ χωρίον Χόση τῆς Ἄρτης. Περὶ τοῦ Γιάννη Κουτελίδα, ὅστις ἐξήγειρε Κατσανοχώρια καὶ διεκρίθη εἰς τὰς παρὰ τὸ Κομπότι μάχας τῆς 30 Μαΐου καὶ τῆς 8/6/1821 βλ. Μακρυγιάννη ἀπομνημονεύματα, α. σελ. 124 ἐκδ. β καὶ μητροπ. Ἄρτης Σεραφεῖμ. δοκίμιον ἱστορικὸν σελ. 20, ὅπου δημοσιεύεται καὶ δημοτ. ἄσμα ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατὰ τὸ 1827 γενομένην εἰς Θεοδώριαναν δολοφονίαν του.

(53)

Κατὰ τὸν Περραιβὸν ὁ Σιλιχτάρης Μπότας ἐλιποτάκτησε πρὸς τὸν Πασόμπεην, διότι ἤθελε νὰ χωνεύσῃ 3.000 τάλαντα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Ἀλῆν, διὰ νὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας (βλ. ἀπομνημονεύματα α. σελ. 15 σημ. 1). Οἱ Σουλιῶται ὅμως, καίτοι διὰ τῆς καταχρήσεως τοῦ Σιλιχτάρη Μπότα ἔχασαν τοὺς μισθοὺς των, δὲν ἐπαυσαν ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν σουλτανικῶν μέχρις οὗ ἠναγκάσθησαν εἰς νέον ἐκπατρισμόν. Οἱ Τουρκαλβανοὶ ὁπλαρχηγοὶ ἐζήτησαν τότε ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Χουσεῖν πασᾶ, τὸν ὁποῖον ἐκράτουν ὡς ὀμηρον. Οἱ Σουλιῶται πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης παρέδωσαν αὐτόν, ἀφοῦ ἔλαβον ἐναντι τῶν μισθῶν των καὶ ὄχι ὡς λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὁμήρου 150.000 γρόσια (αὐτ. σελ. 183).

(54)

Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν ὁ Δ. Τζολάκογλου τυφλωμένος ἐξ ἀντιζηλείας εἶχε καταγγεῖλει εἰς τὸν Χουρσίτ τὸν συγγενῆ του Γ. Καβοστεριόπουλον ὡς φιλικὸν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θανατωθῇ οὗτος καὶ 8 μέλη τῆς οἰκογενείας του. Γενόμενος ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὑποπτὸς συνελήφθη μετὰ τρίμηνον κατὰ διατα-

γὴν τοῦ Χουρσίτ καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀγχόνην αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς του (βλ. χρονογραφία, α. σ. 346 σημ. 1).

(55)

Ἵδριῶτες. Ὁ Πουκεβίλ ἀντιθέτως ἀναφέρει ὅτι τὸ πλήρωμα τῶν ἐξωπλισμένων λέμβων τοῦ Ἀλῆ ἀπετέλουν Κερκυραῖοι ἀπὸ τὸ προάστειον Μαντοῦκι (βλ. Ἱστορ. Ἑλλην. Ἐπαν. σ. 56). Ἡ πληροφορία αὕτη δὲν ἀποκλείει τὴν παρουσίαν Ὑδραίων, οἱ ὅποιοι μνημονεύονται ὡς ἔχοντες ἴσως τὸ πρόσταγμα.

(56)

Ἡ εἶδησις ὅτι ἡ ἀπόβασις τῶν σουλτανικῶν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἡ κατάληψις αὐτῆς ἐγένετο τὴν 30 Ἀπριλίου βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ ἐνθύμησιν εἰς μνηαῖον ἐκκλησίας Ἀγίου Γεωργίου Λυγκιάδων, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ὅτι τὸ «1821 Ἀπριλίου 30, Σάββατο πουργὸ ἐπῆραν τὸ νησί» (βλ. Χρ. Σούλη : ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις Ἡπειρωτικαὶ π. Ἡπειρωτ. Χρονικά 1934 τομ. θ' σελ. 113).

(57)

Αἱ ὑπὲρ τοῦ Χουρσίτ καὶ εἰς βάρος τῶν καπετανέων καὶ Σουλιωτῶν ἐκφράσεις τοῦ γράφοντος, ἐρχόμεναι εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἐγνωσμένας πατριωτικὰς διαθέσεις τοῦ Ψαλίδα καὶ τοῦ Βηλαρά, καὶ ἂν δὲν ἐκφράζουν τὴν ἀπαγοήτευσιν διὰ τὰ παρατεινόμενα ἀφόρητα δεινὰ, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς σκόπιμοι ἐκδηλώσεις γενόμεναι πρὸς ἐξουδετέρωσιν κινδύνου, τὸν ὅποιον θὰ διέτρεχον, ἂν τὸ χειρόγραφον παρέπιπτε ἢ ἀφηρεῖτο παρὰ τινος ἀσπόνδου φίλου τοῦ γράφοντος, γνωρίζοντος τὴν ὑπαρξίν του. Ὡς σημειωθῇ ὅτι τὸν Χουρσίτ ἐπαινεῖ καὶ ὁ Περραιβός, χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς γενναῖον, πολύτροπον, ἐπίμονον, δραστήριον, ἀλλὰ καὶ ἐκδικητικόν, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ δύναται νὰ ἐπικριθῇ διὰ τὰς προκειμένας ἀντικειμενικὰς διαπιστώσεις καὶ κρίσεις του (βλ. ἀπομνημονεύματα πολεμικά, α. σ. 46 σημ.).

(58)

Κατὰ τὸν Μακρυγιάννην ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς Πλιάσας, ἐνῶ ἦτο εἰς Γλυκὺ, ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὸν Χουρσίτ νὰ μεταβῇ ὡς ἀρχηγὸς εἰς Ἐπαχτον καὶ νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ κάστρο καὶ τὰς ἄλλας θέσεις εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη μὲ δύναμιν καὶ πολεμοφόδια. Κατόπιν τούτου ἀνεχώρησε δι' Ἀρταν, ὅπου ἔφθασε τὴν 26 Μαΐου 1821 καὶ ἐκεῖθεν δι' Ἐπαχτον (βλ. ἀπομνημονεύματα α. σελ. 124 β' ἐκδ.).

(59)

Καὶ ὁ Μακρυγιάννης γράφει: «Καὶ αὐτὸ τὸ θάρρος τῶν Τούρκων ἦταν ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνων ὅπου πῆγαν εἰς τοὺς Καλαρρύτες μὲ ξερὴ φαντασίαν. Χάθηκαν τόσοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἀμέλειάν τους καὶ ἔλαβαν καὶ κουράγιον οἱ Τούρκοι μέγαν. Δὲν ἦταν ἀπὸ κακίαν τῶν Ἑλλήνων, ὅμως πρώτη φορὰ ἔμπαιναν σὲ τέτοιον ἀγῶνα· δὲν ἤξεραν οἱ ἄνθρωποι καλὰ τὴν πολεμικὴ καὶ γίνηκαν καὶ πολλὰ λάθη (βλ. Ἀπομνημονεύματα, α. σελ. 127). Ἄλλοι

ἀποδίδουν τὴν καταστροφὴν τῶν Καλαρρυτῶν εἰς τοὺς χωρικοὺς, οἱ ὅποιοι ἔδειξαν εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς τὴν ἀφύλακτον ἀτραπὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Διερωτᾶται ὁμοῦς ὁ μνημονεύων τὴν εἰδησιν «Πῶς νὰ ὀνομάσωμεν προδοσίαν τὴν πρᾶξιν αὐτήν, ἥτις γίνεται ἐξ ἀνάγκης, ὅταν βλέπουν τὰ μικρὰ αὐτὰ χωρία νὰ ἐπιπίπτῃ εἰς τὴν ράχην των τόσο μεγάλη δύναμις, καὶ προσθέτει, ἦταν ὅλη ἡ δύναμις, καθ' ἃ ἔλεγον τότε, 4000 Ἀλβανοὶ καὶ τὸ πιστεύω. Ἀμα μάθουν οἱ Ἀλβανοὶ ὅτι πρόκειται περὶ λαφύρων τρέχουν ὁμοθυμαδὸν ὅλοι αἱ γενεαί· εἰς Συρράκον δὲ καὶ Καλαρρύτας ἦσαν ἐναποταμιευμένα ὅλα τὰ πλούτη τῶν Ἰωαννίνων. (βλ. Α. Κουτσαλέξη διαφέροντα καὶ περιεργὰ τινὰ ἱστορήματα σελ. 36). Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀλβανῶν συμφωνεῖ μὲ τὸν Κουτσαλέξην καὶ ὁ Ἀραβαντινός. (βλ. Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ σελ. 318). Ἡ πληροφορία τῆς καταλήψεως καὶ τῶν Καλαρρυτῶν τὴν 9 Ἰουλίου 1821 (ἢ τὴν ἐπομένην) καὶ ὅχι τὴν 12 ἰ. μ., ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἐνθύμησιν εἰς μνηαῖον τῆς μονῆς Λυγκιάδων, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ὅτι «τὸ 1821 Ἰουλίου 10 Δευτέρα πουρνὸ χάλασαν τοὺς Καλαρρύτες (βλ. Ἑπειρωτ. Χρονικά 1934 τομ. θ' σελ. 113).

(60)

Καὶ ὁ Μακρυγιάννης γράφει «... ὅμως ἀφανίσθη καὶ ὄντως ὁ τόπος ὅλος τῆς Ρούμελης καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Ἄρτα καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη τὰ ρήμαξαν ὅλως διόλου» (ἀπομν. σ. 116).

(61)

33 χρόνους... ὅσον δηλ. διάστημα παρῆλθεν ἀπὸ τοῦ 1788, ὅτε ὁ Ἀλῆς ἐγίνε πασᾶς Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἐγράφετο ἡ προκειμένη ἱστορία.

(62)

Ὁ πόνος μὲ τὸν ὅποιον ἐκφράζεται ὁ γράφων τὴν ἱστορίαν ταύτην διὰ τὰ δεινὰ τῶν Ἰωαννιτῶν δὲν ἀφήνει καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι καὶ οὗτος ἐδοκίμασθη σκληρότατα.

(63)

Μεταξὺ τῶν ὑπονομοποιῶν οἱ ὅποιοι ὑπηρέτων τὸν Ἀλῆν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἦτο καὶ ὁ Κώστας Λαγουμιτζῆς, ὁ περίφημος διὰ τὴν δρᾶσιν του εἰς Μεσολόγγι καὶ Ἀθήνας, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ τόσοσιν θαυμασμὸν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐκφράζεται ὁ Μακρυγιάννης (βλ. Α. Γεωργίου Πολιτικὸν κάτοπτρον σελ. 150 σημ.).

(64)

Εἰς τὸ ἐλλεῖπον ἄγνωστον ἐκ ποίας αἰτίας τετράδιον θὰ ἐμνημονεύοντο ὅσα ἠκολούθησαν ἀπὸ τὰ τέλη Αὐγούστου 1821 μέχρι τῆς 30 Νοεμβρίου ἐ.ε.

(65)

Ὁ Μάνθο Ντόβρας ἀναφέρεται καὶ μεταξὺ τῶν 30 προσώπων, τὰ ὁποῖα συνώδευσαν τὸν Ἀλῆν, ὅταν ἄφησε τὸ Ἴτζ Καλὲ καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν νῆσον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐκεῖ λέγεται Μανθάκης Δοβριανίτης.

(58)

νὰ βάλῃ φωτιά στὸν τζοχανέ. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν εἶχε 2000 περίπου βαρέλια μπαρουτι (βλ. χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, α. σ. 359).

(67)

Εἰς 17 μῆνας ὑπολογίζει τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας καὶ ὁ Ι. Σταύρου γράφων ἐκ Μονοδενδρίου τὴν 8-2-1822 πρὸς τὸν εἰς Σίμπινε Τρανσυλβανίας υἱὸν τοῦ Γ. Σταύρου (βλ. Σ. Κουγέα προλεγόμενα εἰς Ἡπειρωτ. ἀρχεῖον Γ. Σταύρου π. Ἡπειρωτ. Χρονικά 1939 σ. 13).

(68)

Ὁ Πουκεβίλ περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι συνώδευσαν τὸν Ἀλῆν ἐν τῇ νήσῳ εἰς 20 (βλ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἑπαν. σ. 230). Ὁ Ἀραβαντινὸς ἀντιθέτως αὐξάνει αὐτὸν εἰς 100 (βλ. χρονογραφία τομ. α' σ. 360).

(69)

Σίμος. Κατὰ τὸν Λαμπρίδην οὗτος «παρηκολούθησε τὴν ἀδελφὴν τοῦ οὐ μόνον εἰς τὴν νῆσον, ἀλλὰ καὶ εἰς Κων/πολιν (βλ. Ἡπειρωτικά μελετήματα, β. σελ. 60 σημ. 1).

(70)

Νικόλαος μνημονεύεται καὶ εἰς ἐπιστολὴν τῆς κυρᾶ Βασιλικῆς ἐκ Κων/πόλεως μὲ χρονολογίαν 25-11-1823 πρὸς τὸν ἐπίτροπόν της εἰς τὸ τσιφλίκι Βοϊβόντα, Χαρίτωνα, δι' ἧς ζητεῖ καθαρὸν λογαριασμὸν καὶ καθορισμὸν τῶν ἀπαιτήσεών του διὰ μισθοῦς (βλ. π. Ἑστία, τομ. θ' σ.).

(71)

Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ἀλῆς μετέβη ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἀκολούθως διέταξε τὸν Φεῖμην νὰ παύσῃ ἀπειλῶν μὲ ἀνατίναξιν καὶ νὰ μεταβῇ παρ' αὐτῷ παραπεισθεὶς ἀπὸ τὴν κυρᾶ Βασιλικὴν βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ ἄλλην πηγὴν. Ὁ Ἀγγλος Οὐώλς, γραμματεὺς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας ἐν Κων/πόλει, ὁ ὁποῖος εἶχε γνωρίσει τὴν κυρᾶ Βασιλικὴν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, γράφει εἰς τὸ ἔργον τοῦ «ταξίδι εἰς Τουρκίαν» ὅτι εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ἡ κυρᾶ Βασιλικὴ ἠμπόδισε τὸν Ἀλῆν ν' ἀνατινάξῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ἐκείνην καὶ τοὺς θησαυροὺς, ἐξ ὧν μέγα μέρος εἶχε διαθέσει, κατὰ τὸν ἴδιον, καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας.

(72)

Ἐσκοτώθηκε ὁ Φεῖμης Τζάμης. Ἡ πληροφορία κατὰ ταῦτα τοῦ Πουκεβίλ ὅτι ὁ πιστὸς εἰς τὸν ἀποστάτην Φεῖμης ἐφρονεύθη σβύνων τὴν θρυαλλίδα (βλ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἑπ. σ. 232) δὲν εἶναι ἀκριβής.

(73)

Εἰς τὰ 1822 Γενάριου σκότωσαν τὸν τύραγον Ἀλῆ πασᾶ, γράφει καὶ ὁ Μακρυγιάννης, ὅτι οἱ τύρανοι φοβῶνται νὰ πεθάνουν σὰν παλλη-

κάρια...». Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὁ Ἀλῆς ὡς Ἀλβανὸς ἦτο φιλόζωος. Ἦθελε νὰ ζήσῃ, ἡ ἀγάπη τοῦ ὅμως πρὸς τὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ὑπηγόρευσε καὶ τὰς τελευταίας μοιραίας ὑποχωρήσεις τοῦ (μετάβασιν εἰς νῆσον, ἀπομάκρυνσιν Φεϊζῆ ἀπὸ Ἰτζ καλὲ κλπ.) δέν εἶχε νεκρώσει καὶ τὴν περιφρόνησίν τοῦ πρὸς τὸν κίνδυνον. Ἐπese βαλόμενος, ἀλλὰ καὶ βάλλων μὲ τὰ τρέμοντα, ἀλλ' ὄχι ἀπὸ φόβον γεροντικὰ χέρια τοῦ. Βλέπε καὶ ὅσα γράφει σχετικῶς ὁ Κουτσαλέζης, βασιζόμενος εἰς ἀφήγησιν αὐτηκόου καὶ συμμετόχου εἰς τὴν γενομένην μάχην. (Βλ. ἐνδιαφέροντα καὶ περίεργα τινὰ ἱστορήματα.. σελ. 27).

(74)

Περὶ τοῦ φόνου τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων τοῦ Ἀλῆ βλ. Ἱστορ. ἐπανορθώματα ὑπὸ Γ. Π. Κρέμου εἰς π. Παρνασσὸς 1884 σ. 66. Ὁ Μουχτάρ πασᾶς κατὰ τὴν πηγὴν ταύτην καὶ οἱ σωματοφύλακές τοῦ ἐπρόβαλον ἀγρίαν ἀντίστασιν, ὑπέκυψαν ὅμως ὅλοι εἰς τὸ μοιραῖον. Εἰς τοὺτους προσθέτει ὁ γράφων καὶ τὸν Μετζεμπόνον, πατέρα τοῦ Ἐλμάζῃ ἐκ Τεπελενίου. Αἱ κεφαλαὶ τῶν θανατωθέντων 3 υἱῶν τοῦ Ἀλῆ (Βελῆ, Μουχτάρ, Σαλήχ) καὶ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Μεχμέτ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Βελῆ, ἀποκοπεῖσαι ἐστάλησαν εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἐξετέθησαν ἐν τῷ σεραγίῳ, ἀκολούθως δὲ ἡγοράσθησαν ὑπὸ τινος δερβίση Σουλεϊμάν, φίλου παιδικοῦ τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐτάφησαν εἰς τὸ πρὸ τῆς πύλης τῆς Σηλυβρίας Ὁθωμαν. κοιμητήριον, ὅπου καὶ ἐνεπιγράφοι στῆλαι (βλ. Τρ. Εὐαγγελίδου Ἱστορία Ἀλῆ... σ. 732, 733). Εἰς τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ φιφτάν, τὸν ὁποῖον μετέφρασεν ὁ Κ. Οἰκονόμου, καυτηριάζεται ἡ τυραννικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀλῆ, ἀναφέρεται ὅμως ὅτι οὗτος εὕρισκετο εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι δέν παρεκίνησε μόνον αὐτοὺς εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ ἔστειλεν καὶ μεγάλην ποσότητα χρημάτων (αὐτ. σ. 728), ὅπερ βεβαιοῦται καὶ ἐξ ὅσων γράφει ὡς εἵπομεν ὁ τότε γραμματεὺς τῆς ἐν Κων/πόλει Ἀγγλικῆς Πρεσβείας Οὐώλς περὶ τῆς κυρᾶ Βασιλικῆς.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑΙ ΕΝ ΤΩ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩ

Α) 1786—1820

- 1786 'Ο 'Αλῆ πασᾶς γίνεται πασᾶς εἰς Τρίκκαλα.
- 1788 'Ο 'Αλῆ πασᾶς γίνεται πασᾶς εἰς 'Ιωάννινα.
- 1817 Γάμος Σαλήχ πασᾶ, υἱοῦ 'Αλῆ πασᾶ—Πανούκλα εἰς 'Ιωάννινα.
- 1818 'Απόφαισις καταδρομῆς 'Αλῆ πασᾶ.
- 1819 'Εναρξίς ἐκτελέσεως προκειμένης ἀποφάσεως.
- 1819 Δεκέμβριος, μετάβασις 'Αλῆ πασᾶ εἰς Πρέβεζαν καὶ Πάργαν.

Β) 1820

- 1820 'Ιανουαρίου τέλη, μετάβασις Μουχτάρ πασᾶ εἰς Πρέβεζαν.
- 1820 Φεβρουαρίου 27, ἀφαιρέσις δερβενίων ἀπὸ 'Αλῆν καὶ παράδοσις αὐτῶν εἰς Σουλεϊμάν πασᾶν, μεθ' οὗ τάσσονται καὶ καπεταναραῖοι.
- 1820 Μαρτίου 1 'Απόπειρα δολοφονίας Πασόμπη ἐν Κων/πόλει ὑπὸ ἀνθρώπων 'Αλῆ.
- 1820 'Απρίλιος ἐπάνοδος 'Αλῆ ἐκ Πρεβέζης εἰς 'Ιωάννινα.
- 1820 'Ιουλίου 15, ἀποσταλέντες εἰς Τρίκκαλα πασάδες ἐπιστρέφουν κρυφίως εἰς Μέτσοβον.
- 1820 'Ιουλίου τέλη, καπ. Στουρνάρης μετὸν Μαξούταγα γυρίζουν τὴν Γότισταν, τὸ Κράψι καὶ τὸ Προσγόλι.
- 1820 'Ιουλίου τέλη, προσκυνοῦν εἰς Μπεράτι Μουχτάρ πασᾶς καὶ Σαλήχ πασᾶς.
- 1820 Αὐγούστος, παράδοσις Πάργας ὑπὸ Μεχμέτ πασᾶ, υἱοῦ Βελῆ πασᾶ.
- 1820 Αὐγούστος, παράδοσις Πρεβέζης ὑπὸ Βελῆ πασᾶ.
- 1820 Αὐγούστου 13 φυγὴ χαρεμίων ἐξ 'Ιωαννίνων.
- 1820 Αὐγούστου 18 καπεταναραῖοι πλησίον τῶν 'Ιωαννίνων.
- 1820 Αὐγούστου 18 καίεται κατόπιν διαταγῆς τοῦ 'Αλῆ τὸ σεράγι τῆς Μάζιας.
- 1820 Αὐγούστου 20 'Εξοδος ἐκ τοῦ κάστρου 2.000 στρατιωτῶν καὶ μετάβασις αὐτῶν εἰς Κατζίκᾶ.
- 1820 Αὐγούστου 28 προσκυνοῦν Τοῦρκοι 'Ιωαννίνων.
- 1820 Αὐγούστου 19, 20 Καίονται σεράγια Σταυραχίου εἰς Μπιστονόπουλο, βάλλονται ὑπὸ τῶν πυροβόλων τοῦ 'Αλῆ αἱ οἰκίαι τῶν προαστείων καὶ ἐπακολουθεῖ διαρπαγὴ.
- 1820 Αὐγούστου 25 πυρπόλησις 'Ιωαννίνων (ἀγορᾶς, ἀνακτόρων, σχολείων καὶ λοιπῆς πόλεως).
- 1820 Αὐγούστου 27 Νέα πυρκαϊὰ ἀποτεφρώνει 'Αγίαν Μαρίναν καὶ Μεχκεμέν.
- 1820 Αὐγούστου τέλη, φθάνει ὁ 'Ισμαήλ Πασόμπης καὶ στρατοπεδεύει ἀρχικῶς εἰς Κατζίκᾶ, καὶ εἶτα εἰς Ζέλοβον.
- 1820 Νοέμβριος, 'Ομέρμπης Βρυόνης καὶ 'Ισοῦφ μπης Σερασλῆς γίνονται πασάδες.

- 1820 Νοέμβριος, Μαρίνος εἰς Κορφοῦς.
 1820 Δεκεμβρίου 7, Οἱ ἀποστατήσαντες Σουλιῶται φθάνουν εἰς τὸ Σοῦλι.
 1820 Δεκεμβρίου 20 Ἀποστάται Ἀλβανοὶ εἰς Ζαγόρι.
 1820 Δεκεμβρίου 20 Συνεννοήσεις Ἀλῆ καὶ Σουλιωτῶν ἀποκαλύπτονται κατόπιν συλλήψεως Μετσοβίτου, ἐξελθόντος τῆς πόλεως.
 1820 Δεκεμβρίου 22, Ἅγιος Σελιχτάρης μὲ 200, Ἀλέξης Νοῦτσος καὶ Κώστας Γραμματικὸς μεταβαίνουν εἰς Δοβράν, Τζοντήλαν, μονὴν Στούπαινας, Λυγκιάδες.
 1820 Δεκεμβρίου 25, Μάχη εἰς Στροῦνι, νίκη Ἀλῆ.

Γ') 1821

- 1821 Ἰανουαρίου 1 Ἀποστάται προσβάλλονται ὑπὸ τινων Ζαγορισίων εἰς Μπάγιαν.
 1821 Ἰανουαρίου 6 —200 Ἀλβανοὶ προσκυνοῦν εἰς Καλωτᾶ.
 1821 Ἰανουαρίου τέλη. Στρατὸς Ἀλῆ φεύγει ἀπὸ Ζοντήλαν καὶ Δοβράν καὶ διὰ τῶν Γραμμενοχωρίων μεταβαίνει εἰς Λάκκαν Σουλίου.
 1821 Ἰανουαρίου 13 Ἐπιτυχὴς ἐξόρμησις Ἅγιος Βασάρη, Σελιχτάρη κλπ.
 1821 Φεβρουαρίου Φθάνει εἰς Ἰωάννινα ὁ Μεχμέτ πασᾶς Σαλονίκης.
 1821 Μαρτίου 3 Φθάνει εἰς Ἰωάννινα ὁ Χουρσίτ πασᾶς.
 1821 Μαρτίου 8 Προσκυνοῦν εἰς σουλτανικοὺς τὸ Στροῦνι καὶ οἱ Λυγκιάδες.
 1821 Μαρτίου 10 Σουλτανικοὶ ἐτοιμάζονται νὰ ἐφορμήσουν εἰς τὸ νησί.
 1821 Μαρτίου 19 Ἰσμαήλ ἐπέρχεται κατὰ Σουλιωτῶν.
 1821 Μαρτίου 28 Ὁ Χουρσίτ πληροφορεῖται τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀποστέλλει τὸν Κεχαγιάμπεην κατὰ τῶν ἀποστατῶν.
 1821 Ἀπριλίου 4 Ὁ Ἰσμαήλ πασᾶς ἐπανέρχεται ἐκ τοῦ Σουλίου εἰς τὰ Ἰωάννινα μετὰ τοῦ προσκυνήσαντος εἰς Λάκκαν Σελιχτάρη τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.
 1821 Ἀπριλίου 7 Ὁ Χασάν πασᾶς νικηθεὶς καὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καταφεύγει εἰς τὴν Ἄρταν.
 1821 Ἀπριλίου 9 Ὁ Χουρσίτ ἀποστέλλει νέας δυνάμεις κατὰ τῶν Σουλιωτῶν εἰς Γλυκὺ.
 1821 Ἀπριλίου 14 Εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἰωάννινα μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ὁ πασᾶς Γκέκας.
 1821 Ἀπριλίου 30 Ἐφόρμησις εἰς νῆσον καὶ κατάληψις αὐτῆς.
 1821 Μαΐου Ἀπελευθεροῦνται κατόπιν διαταγῆς τοῦ Χουρσίτ οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τὴν νῆσον χριστιανοί.
 1821 Μαΐου 4 Χουρσίτ ἀποστέλλει στράτευμα εἰς Τζουμέρκα.
 1821 Μαΐου 8 Ἀποχώρησις Μελὶκ πασᾶ μετὰ στρατοῦ διὰ τοῦ Μετσόβου εἰς Γρεβενά.
 1821 Μαΐου 10 Ἀποχώρησις τοῦ Δράμας μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Θεσσαλίαν.

- 1821 Μαΐου 21 Ἐφόρμησις εἰς Λιθαρίτσα καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν ἀμυνομένων.
- 1821 Ἰουνίου Ἐπέκτασις ἐπαναστάσεως εἰς Ἡπειρον.
- 1821 Ἰουλίου ἀρχαί. Ἐπανάστασις Συρράκου καὶ Καλαρρυτῶν.
- 1821 Ἰουλίου 9 Λεηλασία καὶ καταστροφή Συρράκου καὶ Καλαρρυτῶν.
- 1821 Αὐγούστου ἀρχαί. Σουλιῶται προσεγγίζουν εἰς Γραμμενοχώρια.
- 1821 Αὐγούστου 16 Ἰσμαὴλ Πασόμπεης ἀποστέλλεται πρὸς διάνοξιν τῆς ὁδοῦ Ἄρτης καὶ ἀνακούφισιν τῶν ἀποκλεισθέντων ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν Χασὰν πασᾶ καὶ Ἰσμαὴλ πασᾶ Πλιάσα.
- 1821 Αὐγούστου 20 Φήμη ὅτι ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ κινοῦνται πρὸς διάσωσιν τοῦ Ἀλῆ.
- 1821 Δεκεμβρίου 4 Διεξάγονται συνεννοήσεις Ὁμέρ Βρυόνη, Σιλιχτάρη. κλπ. μετὰ Ταῖρ Ἀμπάζη καὶ Σουλιωτῶν.
- 1821 Αὐγούστου 4 Φήμη περὶ καταλήψεως τῆς Ἄρτης.
- 1821 Δεκεμβρίου 22 Ἐρχονται εἰς Ἰωάννινα οἱ ἀποκλεισθέντες εἰς Ἄρταν πασάδες.
- 1822 Ἰανουαρίου 10 Ὁμιλίας μὲ Τότσηδες, λῆξις πολέμου.
- 1822 Ἰανουαρίου 12 Θανάσης Βάγιας κλπ. στέλλουν τὴν κυρὰ Βασιλικὴν πρὸς τὸν Ἀλῆν διὰ νὰ προτείνῃ εἰς αὐτὸν ὅπως διατάξῃ τὸν Φεῖμην νὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὸ Ἴτζ Καλέ.
- 1822 Ἰανουαρίου 12 Ἐκκενοῦται καὶ παραδίδεται τὸ κάστρον εἰς τοὺς σουλτανικούς.
- 1822 Ἰανουαρίου 20 Ἀλῆς ἀποσύρεται εἰς Ἅγιον Παντελεήμονα ἐν τῇ νήσῳ μὲ 300 ἄνδρας.
- 1822 Ἰανουαρίου 24 ἡμέρα Τρίτη. Φονεύεται ὁ Ἀλῆς.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ Κ.Α.Π.

Α

- "Αγγλοι 15
 "Αγιάνηδες 39, 41
 "Αγο Βασιάρης 30, 1, 6, 40, 51, 2, 3, 54, 64, 73
 Αικατερίνα ἡ Νίτζα 12
 "Αλῆ Πασᾶς 3, 4, 10, 4, 5, 7, 8, 20, 2, 4, 5, 9, 34, 8, 42, 3, 7, 8, 53, 4, 5, 62, 3, 4, 7, 9, 70, 1, 72, 3, 4
 "Αλῆς (κεχαγιᾶς Χουρσίτ) 48
 "Αλμάζης Μετζεμπόνο 22, 3, 6, 42, 50, 65, 71
 » Σέλφος 60
 » Τζέτζε 52
 "Αναγνώστης (γραμματικὸς) 27
 » Σιατιστεύς 60
 "Ανανιόγλου 10, 36
 "Αντίμπεης 37
 "Αραβαντινὸς 57, 8, 9, 60, 1, 2, 3, 64—70
 "Αραπασᾶς 50
 "Αράπης κουτζὸς 28
 "Αρβανίτες (καὶ "Αλβανοὶ) 10, 16, 23, 5, 6, 33, 8, 43, 4, 8, 65, 9, 73, 4
 "Αργυροκαστρίτες 45, 7
 "Αρτηνοὶ 38, 47
 "Ασήμπεης 39
 "Αχμέτ ἄγᾶς 54
 » μπεης 41
 » πασᾶς Βρυόνης 50, 1

Β

- Βάγιας Θανάσης 10, 29, 52, 4, 5, 74
 Βάγιας Λουκᾶς 10, 29, 54, 63
 Βαλτινοὶ 49, 65
 Βασιλικὴ (κυρὰ Β.) 54, 5, 70, 4
 Βασιλικῆς ἀδελφία 55
 Βεζύραινα 56
 Βελῆ πασᾶς 7, 10, 5, 8, 20, 1, 2, 24, 7, 30, 45, 56, 61, 2, 71, 2

- Βηλαρᾶς "Ιω. 7, 10
 Βλαχλείδης Γ. 66
 Βλαχογιάννης Γιάννης 7, 8, 9, 11, 12, 57, 64, 65
 Βλαχότουρκοι 11
 Βυζάντιος Σ. (μητρ. "Αρτης) 66, 7

Γ

- Γαβριήλ (Γκάγκας) μητρ. "Ιωαννίνων) 34
 Γαζῆς Δελβινακιώτης 65, 6
 Γαντάβαρος 10
 Γαρδικιώτης 16, 58
 Γενίτσαροι 24
 Γεωργίου Α. 69
 Γιαννάκης, καπ. 50
 Γκαβανόζογλου πασᾶς 30, 5, 41
 Γκαβοστέριος Γεωργάκης 42
 Γκέκας "Αληπασαλῆς 55
 » μπέτης 41
 » πασᾶς 41
 Γκέγκηδες 28, 29, 63
 Γλυκὺς Ν. 11
 Γοτιστηνοὶ 47
 Γούδας 63
 Γῶγος (καπ.) 10, 38, 43, 7, 65, 7

Δ

- Δερβίς Χασάνης 27
 Δεσπότης ("Ιωαννίνων) 34
 Διβάν ἐφέντης Κονιτσιώτης 23
 Δημισκῆ Ζωὴ (μάννα Καρ/κη) 67
 Δραγοτινοὶ 29
 Δράκου ἀδελφὴ 65
 Δράμας πασᾶς 24, 9, 30, 1, 3, 5, 38, 9, 43, 4, 64, 73

Ε

- "Ελμάζης, βλ. "Αλμάζης Μέτζε (Μπόνου)
 "Εστία (περ.) 70
 Εὐαγγελίδης Τρύφων 71

Z

Ζαγορίσιοι 35, 6
 Ζάππας Εὐαγγέλης 63
 Ζέρβας Γεώργ. 64, 5,
 Ζήκο Μίχος 38
 Ζώτος Μολοσσός 9, 12, 46

H

Ἡμέρ Σερπετζῆς 55
 Ἡπειρωτ. Χρονικά 62, 6, 8, 72

Θ

Θησαυροὶ (Χαζνέδες) Ἀλῆ 53

I

Ἰζέτ μπέης (ἀνεψ. Ἀλῆ) 37
 Ἰμπραὶμ ἀράπης (υἱὸς Ἰσοῦφ ἀρά-
 πη) 42
 » πασᾶς Μπερατίου 17, 8,
 29, 52, 9, 63
 Ἰσμαήλ πασᾶς Πλιάσας 25, 32, 7,
 41, 5, 8, 68
 Ἰσμαήλ πασᾶς Πασόμπης 3, 10,
 22, 4, 6, 9, 30, 1, 2, 3, 5, 6, 7,
 39, 40, 1, 3, 4, 5, 51, 60, 2, 3,
 64, 6, 7, 72, 3, 4
 Ἰσοῦφ ἀράπης 42
 » μπέης Διμπραλῆς 15, 30
 » » Σερασλῆς 30, 72
 » πασᾶς 10, 34, 5, 7, 8, 41

K

Καβοστεριόπουλος Γ. 67
 Καθημερινή ἐφ. 63
 Καπετανέοι καὶ καπεταναραῖοι 10,
 12, 27, 8
 Καπιτανᾶτα 20
 Καρκαντελῆ πασᾶς 53
 Κασίμ Ντάμζης 29, 52
 Κατερινιώτισσα 19
 Καφτάναγας 55
 Κίτσου Γεώργ. 55
 » Νικόλαος 55, 70
 » Σῆμος 55, 70
 Κλέφτες 10, 28, 48, 50
 Κολοβὸς Σπῦρος 27, 62
 Κολιοδημήτρης Κίτσος 65
 Κολωνιάτες 25
 Κομπαραντζῆς Γιάσκας 29, 52

Κοσμᾶς ὁ Θεσπρωτὸς 62, 3
 Κουγέας Σωκράτης 65, 70
 Κουτελίδαι 10, 38, 43, 67
 Κουτσαλέξης 62, 9, 70
 Κουτσουνίκας 65
 Κρέμος Γ. Π. 71
 Κροκίδας Ἀσημάκης 23
 Κωλέττης Ι. 7
 Κώστας Γραμματικὸς 3, 27, 30,
 31, 40, 64, 73

Λ

λαγούμια 47
 Λαγουμιτζῆς Κ. 69
 Λακκιώτες 34, 50
 Λιάπηδες 29, 47
 Λιμποχοβινοὶ 47
 Λιουζαβινοὶ 29

M

Μαγιὸρ Λάμπρος 12
 Μακρυγιάννης 61, 4, 5, 7, 9, 70
 Μαλὶκ μπέης 37
 » πασᾶς Γκέκας 41
 Μανθάκης Δοβριανίτης 54, 5
 Μανθο Ντόβρας 52, 69
 Μάνθος (Οἰκονόμου) 10, 27, 28,
 29, 63,
 Μανιάκης Ν. 9
 Μαξούταγας 26, 72
 Μαρίνου Κων. 27, 9, 31
 » Χριστόδουλος 22
 Μᾶρκος (υἱὸς Πρένκα) 15
 Μαυροκορδάτος 8, 9, 60
 Μαχμουτ (σουλτᾶνος) 19, 25, 59
 » μπέης, υἱὸς Μουχτάρ 29,
 32, 58
 » πασᾶς Ζογόλης 29
 » » Γκέκας 51
 » » (Δράμας) 41
 Μελὶκ πασᾶς 41, 4, 73
 Μέντελσον 65
 Μετσοβίτης (ἀνών.) 31
 Μεχμέτ (καὶ Μωχαμέτ) πασᾶς, υἱὸς
 » Βελῆ 18, 27, 56, 9, 62, 71
 » πασᾶς (κεχαγιᾶς Χουραϊτ)
 34, 5, 8, 9, 41, 4, 55
 Μήτσης Γιάννης Λακκιώτης 28
 Μῆτρο Μπίκος 52
 Μονοβάρδας Γεώρ. 27
 Μουρτοτσάλης 31, 50

Μουσταφά - μπες 56
 » Μόρα βαλεσῆ) 39
 » πασᾶς (Δελβίνου) 17, 27, 58
 Μουχουρδάρε Ποῦτζε 25, 27, 48
 Μουχτάρ πασᾶς 12, 5, 8, 22, 3, 6, 30, 2, 9, 56, 61, 71, 2
 Μπαϊράμης Γκέκας Πριστενλῆς 41, 52, 4, 5
 Μπαϊραμ μπόνος 55
 » Σερατζῆ 52
 Μπαλᾶνος Κοσμᾶς 11
 Μπαλδάνης Γεωρ. 11
 Μπαμπᾶ πασᾶς 10, 22, 4, 5, 30, 61, 64
 Μπεγλέρμπες 15
 Μπεζιστηνοί 29
 Μπόγκας Εὐ. 61, 64
 Μποναπάρτε Ναπ. 16
 Μπότας (βλ. Σιλιχτάρης Ἀλῆ Πασᾶ)
 Μπότσαρης Κίτσος 67
 » Κώστας 65
 » Μάρκου σύζυγος 65
 Μπότσαρη » τέκνα 65
 » Νότης 3, 34, 65, 6, 7

N

Νεγαδιώτες 36
 Νέος Κουβαρᾶς 6, 12, 65, 6
 Νοριντίν πασᾶς 23, 5, 32
 Νούτσου Ἀλέξης, 3, 27, 30, 1, 34, 40, 64, 73
 Νταγκλῆς Νατσούλης 65
 Νταλιάνης 42
 Νταλίπ Πρεμέτης 26, 61
 Νταντανὲ Χριστόδουλος 12
 Ντελιάμπες ἡ Ντελιαφέτζος 22, 24, 5
 Ντερβίς Χασάνης 30

O

Οἰκονόμου Γ. 60
 Οἰκονόμου Κ. 71
 Ὁμέρμπες Βρυόνης 25, 7, 30, 3, 34, 5, 8, 9, 41, 5, 9, 50, 2, 72, 74
 Ὁπαρλῆδες 25
 Ὁσμανλῆδες 44
 Οὐώλς (γραμ. Ἀγγλ. Πρεσβείας ἐν Κ/λει) 70, 1

Π

Παλάτια 17
 Πανδώρα (περ.) 63
 Πανομάρας Γιαννούσης 65
 Πανοῦκλα 18
 Παπακώστας Ἀγγελος Ν. 3—13, 57—74, 75—81
 Παπασπύρου Ζέγκος 61
 Πασόμπες βλ. Ἰσμαήλ πασᾶς, Πασόμπες
 Πατριάρχης 25, 61
 Πατρονάμπες 24, 32
 Περραιβός 67, 68
 Πολύκαρπος (μητροπ. Λαρίσης) 61
 Πρόποβας μπέης 18
 Πουκεβίλ 58, 61, 2, 3, 4, 70
 Πουλῆς (καπ.) 61
 Πρόνιος 18, 27, 8
 Πρόνιου υἱός 18
 πυρπόλῆσις Ἰωαννίνων 63, 4, 72, 3

P

Ράγκος (καπ.) 12, 46
 Ρεσίτ πασᾶς 41
 Ρεσούλ Καλλαντζῆς 48
 Ριζιώτες 29, 63
 Ρουζτῆς Μεχμέτ πασᾶς) 49, 50, 1
 Ρούμελη βαλεσῆς 10, 5, 24
 Ρουστὶμ Κιουλῆς 55
 Ρούτζης 28

Σ

Σάθας Κ. 63
 Σαλήχ πασᾶς 18, 9, 20, 3, 6, 32, 71, 2
 Σαλιάμαγας 18, 27, 34
 Σαλονίκη βαλεσῆ 15
 Σανισιὰ (ἀδελφὴ Ἀλῆ πασᾶ) 37
 Σαντάβαρος Πασγάλης 10, 36
 Σάρρος Δ. 62
 Σαφτάναγας 55
 Σελήμπες (υἱὸς Βελῆ) 18, 9, 27, 32, 56
 Σελήμ πασᾶς (Θ/κης) 24, 30,
 Σελίχ πασᾶς 56, 71
 Σέλφος Μέτζεμπόνου 52, 4, 5
 Σέρβοι 20
 Σιάνμπες 17, 27

Σιλιχτάρης (Ἀλῆ πασᾶ, Μπότας) 30, 1, 6, 40, 1, 51, 2, 62, 4, 7
 Σιλιχτάρης (Χουρσίτ πασᾶ) 42, 48, 9, 50, 3, 4, 5
 Σκαμνελίτες 36
 Σουλεϊμάν πασᾶς (Μποσονᾶκος) 10, 21, 2
 Σουλεϊμάν πασᾶς (υἱὸς πασᾶ Μπε-
 ρατίου) 17, 52
 Σουλεϊμάν πασᾶς Τρικιάλων 24
 » » Βερνόζης 67
 Σούλιο Σαμέτης 45
 Σουλιῶται 3, 10, 4, 27, 31, 4, 7, 8,
 40, 1, 3, 4, 5, 8, 9, 50, 2, 6, 62,
 64, 5, 6, 7, 72, 3
 Σουλτζεκρότζα 25, 7
 Σταύρου Γ. 70
 Σταύρου Ἰ. 65
 Στουρνάρης (καπ.) 26, 8, 61
 Συρρακοκαλαρρυτιῶτες 46
 Σύστημα διοικήσεως σουλτάνου 19

T

Ταῖρ Ἀμπάζης (Γκέκας) 29, 34,
 40, 9, 50, 1, 3, 65, 74
 » Παπούλιας 45
 Τζαβέλλας Κ. 65
 Τζάμηδες 24, 8, 34, 45
 Τζάνε Μουχτάρ 15
 Τζάνογλου Ἀποστολάκης 10, 36
 Τζαούσης Δημητράκης 54
 Τζαφέρμεης 17
 Τζεπελοβίτες 36
 Τζολάκογλου Δ. 10, 42, 67
 Τότζκηδες 29, 49, 50, 2, 3, 6, 63,
 74
 Τουρτούρης 6, 7
 Τρικαλινοὶ 47
 Τσιγαρᾶς Ν. 9

Y

Υδριῶτες 42, 68

Φ

Φέιμ Τζάμης ὁ κουτζὸς 52, 4,
 55, 70, 4
 Φιλήμων 58, 64
 Φιλητᾶς 6, 61, 3, 4
 Φωνή Ἑπείρου (έφημ.) 61, 2, 4

X

Χαζνατάρης 54
 Χαίτας Μήτρος 36
 » Τασούλας (καπ.) 36
 Χαλὶλ Μπετζίστη μουσελίμης 48
 Χαρέμια 29
 Χάρις Γιάσκας 29
 Χαρίτων Α. 70
 Χασάν μπεης Ἀλαμανῆς 29
 Χασάν μπέης Ντουσίστας 29
 » Ἀρτζας 29, 43
 » πασᾶς 10, 24, 30, 5, 7, 8,
 41, 6, 8, 50, 61, 73, 4
 Χασάν Τζαπάρας 18
 Χατζῆ Σελιάμαγας Πρόνιος 27, 50
 » σεχρέτης 57
 Χειροῦργος Σουλιωτῶν 41
 Χουρσίτ (ἢ Χουζουρούς πασᾶς) 4,
 10, 34, 5, 6, 7, 8, 9, 41, 2, 3,
 44, 5, 6, 7, 8, 50, 1, 3, 4, 5,
 56, 68, 73
 Χουσεῖν πασᾶς (υἱὸς Μουχτάρ) 31,
 49, 56, 67
 Χουσεῖν πασᾶς Γκαβανόζογλου 24
 » Σογδλῆς 29

Ψ

Ψαλίδας Ἀθ. 6, 7, 8, 9, 11, 66
 Ψαλίδα (υἱὸς) 9

B) ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΠΙΚΑ

A

Ἀγία Μαρίνα 30, 64
 » Μαῦρα 6, 16
 Ἅγιος Γεώργιος (Λυγκιάδων) 68
 » Δημήτριος 49
 » Νικόλαος 18, 28, 30, 5, 39
 » Παντελεήμων 44, 54

Ἄγκυρα (Ἑγκυρα) 32, 37
 Ἄγραφα 42, 50
 Ἀθῆναι 62
 Αἰτωλία 20
 Ἀχαρνάνια 20
 Ἀλαμάννα 44
 Ἀλμπασάνι 14, 20, 3
 Ἀλουποχώρι 34

Ἀλτζέρι 16
 Ἀνατολικὸ 15
 Ἀπόκουρο 15
 Ἀρβανιτιά 8, 15, 20, 1, 52
 Ἀργυρόκαστρον 16, 7, 32, 48, 61
 Ἄρτα 4, 16, 20, 1, 6, 41, 5, 8, 9,
 50, 1, 3, 68, 9, 73, 74
 Αὐλῶν 14, 20, 3, 48

B

Βάλτος 16, 47
 Βαριάδες 38, 40, 5, 52
 Βεντίστα 11
 Βέρροια 15, 20
 Βοϊβοδαλίκια 20
 Βοϊβόντα (τσιφλίκι κυρᾶ Βασιλι-
 κῆς) 70
 Βόνιτσα 15, 6, 20, 48
 Βοντίβιστα 16
 Βουθρωτὸ 15, 20
 Βουργαροχώρια 16
 Βραχῶρι 15
 Βρεταννία 16
 Βρύση παζαριου 39

Γ

Γαρδίκι 16, 58
 Γερμανία 16
 Γερομήμου 51
 Γεφύρι Πάσαινας 34
 » Σιούμπαση 32
 Γιάννινα βλ. Ἰωάννινα
 Γκιόρτζα 20
 Γκουντουβάλτσα 22, 3
 Γκρίτζα 32
 Γλυκὺ 14, 41, 5, 9, 50
 Γότιστα 12, 6, 26, 49, 72
 Γραμμενοχώρια 33, 47, 50, 1, 73, 4
 Γραμπόβα 15, 26
 Γρεβενὰ 29, 44
 Γρίπιανη 51

Δ

Δεβόλι 18
 Δερβένια 14, 21, 42
 Δέλβινο 14, 17, 20, 24
 Δερβίζιανα καὶ
 (Ντερβίζιανα) 43, 5
 Δοβρά 33, 73
 Δολιανὰ 51
 Δραμισοὶ 34, 47

Ε

Ἐξω Ἑβραϊκὴ 49
 Ἐφτάμπουλες 37, 66

Ζ

Ζαγόρι 10, 1, 26, 33, 6, 46, 72
 Ζέλοβα 30, 50, 72
 Ζητοῦνι 44
 Ζιαραβίνα 51
 Ζόριστα 38
 Ζωσιμαία σχολή 30, 66

Θ

Θεσσαλία 21
 Θεσσαλονίκη (καὶ Σαλονίκη) 20, 32,
 37
 Θεοδώριανα 67

Ι

Ἰτζ καλὲ 52, 3, 4, 5, 6, 69
 Ἰωάννινα 18, 20, 1, 2, 3, 8, 38,
 39, 40, 3, 4, 6, 51, 63, 4, 9,
 72, 3

Κ

Κακοσοῦλι 8, 14, 57
 Καλαρρύτες 6, 12, 26, 42, 4, 7
 Καλούτσαση 30
 Καλωτὰ 33, 6, 73
 Καμαρίνα 14
 Καρδαμίτζια 28
 Κάρελι 15, 22
 Καστοριά 20
 Κάστρα (Ἀλῆ πασᾶ) 16, 7
 Κάστρο Ἰωαννίνων 17, 23, 8, 9,
 31, 2, 3, 7, 9, 44, 7, 62, 6, 72, 4
 Κατζανοχώρια 47, 8, 9, 50, 67
 Κατζικὰ 28, 9, 30, 3, 64, 72
 Κάτω μπαχτσές 28, 30
 Κιάφα 14, 7, 31
 Κιουτάι (Ἀνατολῆς) 32
 Κλεισούρα 32
 Κοζάνη 15, 20
 Κολώνια 15, 20
 Κομπότι 50, 67
 Κόνιτζα 17, 40
 Κορφοὶ (Κέρκυρα) 15, 7, 31, 47, 62
 Κοσμηρὰ 50
 Κούδεσι 16
 Κουκουλιὸι 14

Κούλια 28, 30, 45, 8
 » Πετζάλη 31
 Κούλιες 17
 Κούρεντα 48
 Κράβαρη 15
 Κράψι 26, 72
 Κρούγια 15
 Κωνσταντινούπολις (καὶ Πόλη, βασι-
 λεύουσα) 18, 22, 4, 32, 4, 7, 62,
 72

Λ

Λαγκάδα 67
 λαγούμια 47
 Λάκκα (Σουλίου) 16, 33, 41, 5, 52
 » μεγάλη 14, 34, 5, 40
 » μικρή 14, 34, 9, 41
 » Ἀρτηνή 38, 41, 52
 Λάμαρη 14
 Λάμποβο 29, 63
 Λάρσα 18, 21
 Λέκλη 29, 63
 Λέλοβα 34
 Λευτεροχώρι 38
 Λιάπικα χωριὰ 16
 Λιαπουριά 32, 48
 Λιβαδιώτη 28, 43, 9, 52
 Λιδωρίκι 15
 Λιθαρίτσια 13, 7, 28, 30, 9, 42,
 44, 5, 6, 7, 8, 51, 74
 Λιμπόχοβο 32
 Λιόκου 33
 Λούρος 14, 34, 49
 Λούτζα 39, 53
 Λυγκιάδες 31, 5, 6, 7, 69

Μ

Μάζια 28, 49, 72
 Μαλακάστρα 26
 Μαργαρίτι 18
 Μαυρονόρο 16
 Μερσαλάτα 30
 Μέτσοβο 22, 3, 6, 9, 42, 4, 9, 61,
 62, 73
 Μεχκεμές 30, 72
 Μητρόπολις (Ἰωανν.) 30, 49
 Μισίρι 18
 Μισολόγγι 15, 47
 Μοναστήρι (Μπιτώλια) 15, 32
 Μονὴ Προφήτου Ἠλία 17
 » Μαυραγγέλου 31
 » Στούπαινας 31, 73

Μονὴ Σωτήρος 17, 58
 Μονοδένδρι 69
 Μόσιορη 51
 Μοσπίνα 50
 Μοῦλκες 48
 Μπάγια 36, 73
 Μπαουσοὶ 34
 Μπαρδάνη 39, 55
 Μπεζεστένι 28
 Μπεράτι 14, 7, 8, 23, 4, 5, 48,
 49, 72
 Μπιστοῦνι 16, 29
 Μπιστουνόπουλο 16, 28, 30, 72
 Μπότες 27, 52, 62
 Μπουνίλα 16, 30

Ν

Ναβαῤῥκος 14
 Ναματζάνη 30
 Ναύπακτος 15, 20, 1, 2, 4, 5, 45
 Νεαπόλεως (βασίλειον) 16
 Νεγάδες 36
 Νησί (λίμνης Ἰωαννίνων) 17, 28,
 31, 4, 5, 7, 9, 42, 3, 4, 7, 54,
 55, 68, 70, 3
 Νιάουσα 15, 20
 Νταγκλῆ 24
 Ντεσίτζα 48
 Ντίμπρα (δῶθε) 15
 » (πέρα) 15
 Ντερβένι, 29
 Ντοβρά 31, 32, 35

Ξ

Ξηρόμερο 15

Ο

Ὀλύτζικα 38, 44
 Ὀπάρι 15, 20
 Ὀχρις 14, 20, 23

Π

Παζάρι 28
 Παλιοχώρι 41
 Πάνορμον (Παλέρμο) 16
 Παρακάλαμος 16
 Παραμυθιά 14, 45, 8, 50
 Πάργα 15, 20, 7, 48, 9, 62, 72
 Πέντε πηγὰδια 48, 50

Πέραμα 55
 Περίβλεπτος 30
 Περλεπές 20
 Πεστά 49
 Πέστιανη 29, 32
 Πέτα 50, 2, 67
 Πετζάλη 29
 Πλάτανος (σεραγίου μαχαλὲ) 64
 Πογδόριανη 16, 51
 Πρέβεζα 15, 6, 7, 8, 20, 2, 3, 4,
 27, 48, 52, 61, 2, 72
 Πρεμέτι 16
 Προσγόλι 26, 72
 Προφ. 'Ηλίας 28
 πυρπόλησις ('Ιωαννίνων) 43

P

Ραβένια ἐπάνω 51
 » κάτω 51
 Ροδοβίτσι 67
 Ρέντη 63
 Ρίζα 63
 Ρομανάτες 41
 Ρούμελη 19, 20
 Ρουσία 16, 22

Σ

Σαγιάδα 16
 Σαντοβίτσα 50, 1
 Σερβία 41
 Σιαμιού άκρο 18
 Σιατερβάνι 28
 Σιάτιστα 15, 20
 Σιενέπριμπτ 15
 Σκλίβανη 49, 50
 Σκόντρα (Σκούταρι) 23, 29
 Σκουληκαριά 43, 66
 Σκράπαρι 15, 26
 Σούλι 16, 31, 4, 41, 5, 51, 3, 72, 3

Σόφια 15
 Σταυράκι 28, 72
 Στριβίνα 38, 66
 Στροῦνι 31, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9,
 41, 3, 65, 73
 Συρράκον 6, 7, 26, 42, 4, 7, 61,
 65, 9, 73

T

Τεπελένι 17, 26, 37, 48, 63
 Τζαγκάρι 14
 Τζαμί (στο Ιτζ. καλὲ) 55
 » (στο παζάρι) 39
 Τζαμουριά 17, 24, 7
 Τζαρακοβίστα 34
 Τζεπέλοβον 10
 Τζικουράτι 14
 Τζιφλικόπουλο 30
 Τζοντήλα 31, 2, 3, 4, 5, 6, 50, 1,
 Τζουμέρκα 43, 7, 52
 Τίρανα 15
 Τομάρι 15, 7
 Τοτζκαριά 32, 48, 53
 Τούνεζι 16
 Τρίκαλα 16, 20, 1, 2, 4, 5, 6, 50
 Τρίπολις ('Αφρικῆς) 16

Φ

Φανάρι 26
 Φιλιπιάδα 38
 Φράντζα 16

X

Χάνι Βαλερέ 16
 Χάρκου 26
 Χόρμοβο 29
 Χόσση 67

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ.	3
Κεφ. Α' Τὰ πρὸ τῆς ἀποστασίας (ἐν συνόψει)	»	14
» Β' 1820 α	»	19
» Γ' 1820 β	»	25
» Δ' 1821 (α τρίμηνον)	»	32
» Ε' 1821 (β »)	»	40
» ΣΤ' 1821 (β ἑξάμηνον)	»	46
» Ζ' 1822 (Ἰανουάριος)	»	51
Σημειώσεις	»	57
Χρονολογίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸ κείμενον	»	72
Πίνακες ὀνομαστικοὶ προσώπων καὶ πραγμάτων	»	75
» » τόπων	»	78

Σημ. Τὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων ἀναγράφονται λεπτομερῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου.

Τύποις 'Α/φών Γ. ΡΟΔΗ, Κεραμεικού 40, 'Αθήναι

16 ΑΠΡ 1977

